

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra agroenvironmentální chemie a výživy rostlin

**Fakulta agrobiologie,
potravinových a přírodních zdrojů**

Neoprávněné nakládání s odpady

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Ondřej Vojtuš

Rozvoj venkovského prostoru

Vedoucí práce: doc. Ing. Aleš Hanč, Ph.D.

Konzultant: Ing. Martin Zemek Ph.D.

© 2021 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Neoprávněné nakládání s odpady" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 26. dubna 2021

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. Ing. Alešovi Hančovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při vedení práce a především za trpělivost a shovívavost.

Neoprávněné nakládání s odpady

Souhrn

Boj s nelegální činností proti životnímu prostředí je jednou z mnoha snah společnosti o ochranu životního prostředí a právě potírání nelegální činnosti související s odpady je společně s potíráním nelegální činnosti proti volně žijícím a planě rostoucím druhům jednou z hlavních obecně uznávaných priorit.

Byly stanoveny čtyři hypotézy, které byly ověřeny za využití dat zveřejňovaných jak příslušnými orgány české státní právy, tak mezinárodními organizacemi a orgány Evropské unie. Práce ověřila předpoklad, že vlivem restrikcí na dovoz pevného odpadu do Číny zaváděných od roku 2017 se zvýšila četnost a objem nelegálně dováženého odpadu do České republiky (hypotéza 1). Zda tato nelegální činnost v současné době poškozuje životní prostředí a způsobuje ekonomické ztráty (hypotézy 2 a 3). A zda za účelem boje proti této formě protiprávního jednání existují programy příslušných složek státního aparátu (hypotéza 4).

Na základě dostupných dat bylo potvrzeno, že obavy, že se Česká republika stává, respektive se již stala, zemí, do které je nelegálně dovážen odpad, jsou opodstatněné. V letech před zavedením čínských restrikcí se procento neoprávněných přeprav odpadu v rámci kontrol vykonávaných Celní správou ČR pohybovalo kolem 1 %. V roce 2017 se jednalo o 17 %, v následujících letech kolem 5 %. Byla zjištěna časová i logická souvislost mezi tímto navýšením procentuálního zastoupení pozitivních kontrol a zavedením čínských restrikcí a současným přechodem států Evropské unie k oběhovému hospodářství.

V průběhu práce vyšlo najevo, že neoprávněné nakládání s odpady opravdu poškozují životní prostředí a způsobuje státu ekonomické škody. Náklady na likvidaci černých skládek a hašení požárů černých skládek si ročně vyžádá stovky milionů Kč. Úniky nebezpečných látek do okolí černých skládek a požárů černých skládek mohou způsobit zamoření dotčené oblasti po celé generaci, rizikové v tomto jsou v tomto ohledu pro svou schopnost bioakumulace a perzistence především tzv. perzistentní organické látky.

I přestože se příslušné české složky vymáhající právo situací zabývají, o čemž svědčí i přijetí strategického dokumentu (Ministerstvo vnitra 2020), který odráží potřeby těchto složek a jejich plány v boji proti tomuto typu trestné činnosti, musí řešit až příliš mnoho problémů. Zejména Policie ČR a státní zastupitelství se potýkají s nedostatkem specialistů vyhrazených pouze na problematiku životního prostředí. Rovněž existuje zcela zřejmý nepoměr mezi řešením případů ve správním řízení a trestním řízení, 99 % všech případů porušení legislativy je řešeno právě ve správním řízení (Rada Evropské unie 2018), což je způsobeno více faktory, jako právě nedostatečnou personální situací a specializací Policie ČR a faktem, že maximální možný trestní postih je za stávající legislativy příliš nízký a neplní svou odrazující funkci.

Na základě výsledků hypotéz byly vytyčeny čtyři hlavní potřeby, jejichž uspokojení by mělo napomoci zlepšení účinnosti prevence a potírání trestné činnosti související s odpady. Vytyčené potřeby: Potřeba optimalizace trestní sazby neoprávněného nakládání s odpady; Potřeba policejního útvaru specializovaného na problematiku životního prostředí; Potřeba zlepšení spolupráce napříč orgány; a Potřeba zvýšení obecného povědomí a důležitosti tématu.

Klíčová slova: odpad; zákaz dovozu do Číny; přeprava odpadů; černé skládky; požáry odpadu;

Unauthorized Waste Disposal

Summary

The fight against environmental related crimes is one of many efforts of the human society within environmental protection. Combating waste related criminal activities is together with combating wildlife crimes one of the main generally accepted priorities.

There were set four hypotheses that were verified by the data published by competent Czech administration bodies, international organizations and European Union bodies. The thesis verified the presumption that due to import restrictions of solid waste that has been introduced by China since 2017 increased frequency and volume of illegal waste transports to the Czech Republic (hypothesis 1). Whether this illegal activity is currently causing environmental harm and economic losses (hypotheses 2; 3). And if there are any programs of the competent Czech authorities combating this type of illegal activity (hypothesis 4).

Based on the available data it was confirmed that the worries that the Czech Republic is becoming, or even has already become, a country where illegal waste is being imported are justified. The percentage of illegal waste transport within checks made by Czech Customs Administration varied around 1 % before the Chinese restrictions have been set. However, it was 17 % in 2017 and it varied around 5 % in the following years. There was found a temporal and logical connection between this increase of the percentage of positive checks and introduction of Chinese restrictions together with current implementing of circular economy by EU countries. The work enlightened that unauthorized waste disposal indeed causes both damage of the environment and economic damage to the state. Costs for liquidation of illegal dumps and extinguishing fires of the dumps annually require hundreds of millions of CZK. Leaks of hazardous substances from illegal dumps and its fires can cause contamination of the affected area that may last for generations. Especially so called POPs are risky because of its bioaccumulative and persistent potential. Even though competent Czech enforcement bodies are dealing with this situation that was proved by the adoption of a strategic document (Ministerstvo vnitra 2020) that reflects their needs and plans within the combat against this type of crime they have to solve too many problems. In particular, the Police of the Czech Republic and Czech Public Prosecutor's Offices struggle with shortage of specialists dedicated only to environmental field. There is also a clear disproportion in numbers of cases solved within administrative and criminal proceedings – 99 % of all violations are being solved in administrative proceedings (Rada Evropské unie 2018). This situation is caused by several factors such as insufficient personnel situation and specialization of the Police of the Czech Republic and that the highest possible criminal sanctions that can be imposed under current legislation too low that can't even fulfil its discouraging function.

Based on the results of the hypotheses four needs that should help to improve the effectiveness of the prevention and combating waste related crime were identified. Identified needs: The need of optimization of the penalty that can be imposed for Unauthorized Waste Disposal.; The need of a Police department specialized in combating environmental crimes; The need of improving of co-operation throughout competent bodies; and The need of raising public awareness and importance of the issue.

Keywords: waste; China's waste import ban; waste transport; illegal dumps; waste fires;

Obsah

1	ÚVOD	7
2	CÍLE PRÁCE	8
3	LITERÁRNÍ REŠERŠE	9
3.1	PŘEHLED O ODPADU	9
3.1.1	<i>Pojem odpad</i>	9
3.1.2	<i>Kategorie odpadu</i>	9
3.1.3	<i>Nebezpečné vlastnosti odpadů</i>	10
3.1.4	<i>Katalog odpadů a zařazování druhů odpadu</i>	10
3.2	PŘEDCHÁZENÍ VZNIKU ODPADŮ A ODPADOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ	10
3.2.1	<i>Předcházení vzniku odpadů</i>	11
3.2.2	<i>Odpadové hospodářství</i>	11
3.2.3	<i>Plán odpadového hospodářství ČR</i>	12
3.3	OBĚHOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ	13
3.3.1	<i>Výhody konceptu oběhového hospodářství</i>	14
3.3.2	<i>Limity oběhového hospodářství</i>	15
3.3.3	<i>Stav využití odpadu (plastového) v EU</i>	16
3.4	POVINNOSTI SUBJEKTŮ	17
3.4.1	<i>Obecné povinnosti ve vztahu k odpadům</i>	17
3.4.2	<i>Nezákonně soustředěný odpad – černá skládka</i>	18
3.5	PŘESHraniční PŘEPRAVA ODPADŮ	18
3.5.1	<i>Povinnosti při přeshraniční přepravě odpadů</i>	19
3.5.2	<i>Rozdělení přeshraničních převozů odpadu</i>	19
3.5.3	<i>Režimy kontroly přeshraniční přepravy odpadů</i>	20
3.5.4	<i>Přeprava odpadů k odstranění</i>	20
3.5.5	<i>Přeprava odpadů k dalšímu využití</i>	21
3.5.6	<i>Barevné seznamy odpadů</i>	21
3.6	ÚLOHY KONTROLNÍCH ORGÁNŮ	22
3.6.1	<i>Česká inspekce životního prostředí</i>	23
3.6.2	<i>Celní správa České republiky</i>	24
3.6.3	<i>Policie České republiky</i>	25
3.7	ZÁKAZ DOVOZU PEVNÉHO ODPADU DO ČÍNY	27
3.7.1	<i>Definice a negativní vlastnosti plastů</i>	27
3.7.2	<i>Zákazy zavedené Čínou</i>	28
3.7.3	<i>Prvotní dopady a reakce států na zákaz dovozu odpadu do Číny</i>	28
3.7.4	<i>Co s odpadem po čínském zákazu dovozu</i>	29
3.7.5	<i>Historický ohled za vznikem čínského dovážení světového odpadu</i>	30
3.7.6	<i>Dopad zákazu dovozu odpadu do Číny na země světa</i>	31
3.7.7	<i>Opatření přijímaná na základě zákazu dovozu odpadů do Číny</i>	32
3.8	PŘÍLEŽITOST PRO ORGANIZOVANÝ ZLOČIN	33
3.8.1	<i>Organizovaná zločinecká skupina a organizovaná skupina</i>	33
3.8.2	<i>Specifika organizovaného zločinu v souvislosti s odpady</i>	34
3.8.3	<i>Mezinárodní organizace bojující proti trestné činnosti související s odpady</i>	34
3.8.4	<i>Přesměrování toku odpadů jako hybná síla nelegální činnosti</i>	35
3.8.5	<i>Nové trendy nelegální přepravy odpadů</i>	35
3.8.6	<i>Změna původních tras nelegálních přeprav odpadů</i>	36
3.8.7	<i>Zvýšení objemu neoprávněného nakládání s plastovými odpady</i>	36

3.8.8	Zvýšení výskytu falešných dokumentů a záměrných záměn kategorií přepravovaných odpadů	37
3.8.9	Nové trendy kriminální činnosti v souvislosti s odpady v Evropě.....	38
3.8.10	Nejzasazenější evropské státy	38
3.8.11	Identifikace České republiky jako země zasazené fenoménem.....	39
4	ZHODNOCENÍ PODKLADOVÝCH ÚDAJŮ	41
4.1	HYPOTÉZA č. 1:	41
4.1.1	Objem odpadu, který chybí na legálním trhu v EU	41
4.1.2	Přeprava odpadu druhu Plasty a kaučuk ve vztahu ČR vůči zemím EU a třetím zemím	42
4.1.3	Srovnání a vyhodnocení počtu provedených kontrol přeprav odpadu a zjištěných nelegálních přeprav za sledované období.....	44
4.1.4	Vyhodnocení hypotézy č. 1	49
4.2	HYPOTÉZA č. 2:	49
4.2.1	Nejčastější trendy nelegální činnosti s odpady.....	49
4.2.2	Environmentální následky odpadové krize v Itálii	49
4.2.3	Počet černých skládek v Evropě.....	52
4.2.4	Škodlivé látky zamořující okolí černých skládek	53
4.2.5	Požáry černých skládek.....	53
4.2.6	Požáry skládek v ČR.....	54
4.2.7	Situace v regionu střední a východní Evropy.....	55
4.2.8	Akutní a trvalé poškození životního prostředí	56
4.2.9	Vyhodnocení hypotézy č. 2	56
4.3	HYPOTÉZA č. 3:	56
4.3.1	Výnosy z nelegální činnosti související s odpady v Evropě a v ČR	56
4.3.2	Problémy s následky neoprávněného nakládání s odpady.....	59
4.3.3	Náklady za likvidaci černých skládek	59
4.3.4	Požáry černých skládek.....	61
4.3.5	Dotace na likvidaci černých skládek	62
4.3.6	Uplatňování principu „Polluter Pays“	63
4.3.7	Vyhodnocení hypotézy č. 3	64
4.4	HYPOTÉZA č. 4:	64
4.4.1	Orgány vymáhající právo	64
4.4.2	Spolupráce napříč příslušnými orgány.....	69
4.4.3	Správní a trestní řízení ve vztahu k trestné činnosti související s odpady	70
4.4.4	Zvyšování povědomí o problému a komunikace s veřejností	72
4.4.5	Akční plán pro potírání trestné činnosti související s odpady.....	73
4.4.6	Hodnocení české republiky ostatními státy EU	74
4.4.7	Vyhodnocení hypotézy č. 4	74
5	VLASTNÍ PROJEKT	75
5.1	POTŘEBA OPTIMALIZACE TRESTNÍ SAZBY NEOPRÁVNĚNÉHO NAKLÁDÁNÍ S ODPADY	75
5.2	POTŘEBA POLICEJNÍHO ÚTVARU SPECIALIZOVANÉHO NA PROBLEMATIKU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	76
5.3	POTŘEBA ZLEPŠENÍ SPOLUPRÁCE NAPŘÍČ ORGÁNY	78
5.4	POTŘEBA ZVÝŠENÍ OBECNÉHO POVĚDOMÍ A DŮLEŽITOSTI TÉMATU	80
6	DISKUZE	82
7	ZÁVĚR	87
8	LITERATURA	90

1 Úvod

Celosvětovým trendem posledních desetiletí je ochrana životního prostředí. Tento trend je stále na vzestupu a dotýká se mnoha oblastí života člověka (Gébllová 2018). Ochrana životního prostředí se stala jednou ze základních odpovědností člověka, který se již nepovažuje za nadřazeného přírodním zákonům, nýbrž je do přírody zasazen a musí se chtít nechtě naučit chovat se tak, aby v co možná nejvyšší míře zachoval biodiverzitu naší planety a zajistil slušnou životní úroveň a dostupnost zdrojů pokud možno ve všech oblastech na planetě.

Stále intenzivnějšímu apelu na ochranu životního prostředí snad již v této době ani nelze uniknout. Vždyť za využití moderních technologií může jakákoliv myšlenka takřka okamžitě obletět celou planetu. Tato situace došla tak daleko, že umožnila zrod doslova celebrit v oblasti zvyšování povědomí o potřebě ochrany životního prostředí, např. švédské klimatické aktivistky Greta Thunberg.

Tyto tendence rovněž vyústily ve vznik mezinárodních dohod omezujících negativní vliv člověka na životní prostředí, jakými jsou např. Pařížská dohoda z roku 2015, o omezení emisí skleníkových plynů (United Nations 2015), Washingtonská úmluva z roku 1975, tedy CITES – o ochraně ohrožených rostlinných a živočišných druhů (IUCN 1973), Basilejská úmluva z roku 1989, o přeshraničním pohybu odpadů (United Nations 1989), a další.

Na zvyšování obecného povědomí o problémech životního prostředí a potřeby jeho ochrany musely zareagovat i orgány vynucující právo. Například jednou z deseti priorit Evropské unie v boji proti organizované a závažné mezinárodní trestné činnosti na období let 2018 – 2021 je, po boku tak závažných oblastí trestné činnosti jako obchodování s lidmi, obchodu se zbraněmi nebo obchodu s drogami, i trestná činnost proti životnímu prostředí, včetně obchodu s ohroženými druhy a nedovolenému obchodu s odpady (Generální sekretariát Rady 2017). Priority Evropské unie pro boj proti mezinárodně organizované trestné činnosti jsou rovněž prioritami Evropského policejního úřadu (Europol), který se ve své činnosti prioritně zabývá právě těmito deseti oblastmi, tedy i problematikou neoprávněného nakládání s odpady (Europol 2017b).

Rovněž Mezinárodní organizace kriminální policie (Interpol), jakožto další významná mezinárodní policejní autorita sdružující světové země v rámci boje proti trestné činnosti, má jako jednu ze svých hlavních priorit boj proti trestné činnosti v oblasti životního prostředí. Interpol ve své obsáhlé studii týkající se nových trendů v oblasti trestné činnosti související s odpady uvádí, že Česká republika, společně s dalšími zeměmi v regionu střední a východní Evropy, může být jednou z nových cílových zemí pro nelegální dovoz odpadu (Interpol 2020).

Předpoklad je takový, zjednodušeně řečeno, že jak změnilo toky na trhu s odpady v souvislosti se zavedením zákazu dovozu pevných odpadů do Číny v roce 2017 a následně i zákazů dovozu odpadu do nástupnických zemí v regionu Asie, jak ukazuje obrázek č. 5 (Marrs et al. 2019) a zároveň s přechodem Evropské unie k oběhovému hospodářství (14b. Nový akční plán pro oběhové hospodářství), se Česká republika stala jedním z cílů mezinárodních organizovaných skupin pro nelegální dovoz odpadů.

Tuto hrozbu si uvědomují i příslušné složky vymáhající právo v České republice, které se na ni snaží a musí reagovat, (Ministerstvo vnitra 2020) jelikož panuje odůvodněná obava, že neoprávněné nakládání s odpady nejenomže způsobuje škody významné škody na životním prostředí, ale ohrožuje i zdraví lidí a způsobuje nemalé ekonomické škody.

2 Cíle práce

Cílem práce je zhodnocení aktuální situace a trendů souvisejících s neoprávněným nakládáním s odpady v České republice. Zejména pak vyhodnocení, zda mají nedávné změny v toku odpadů způsobené jak zákazem dovozu pevných odpadů do Číny, která byla dlouhodobě největším odběratelem odpadů na světě, tak změnami na vnitřním Evropském trhu s odpady, způsobené přestupem Evropské unie na oběhové hospodářství, vliv na objem a četnost nelegálního dovozu odpadů do zemí střední a východní Evropy, včetně České republiky.

Práce si klade i další cíle, jako je zhodnocení zda neoprávněné nakládání s odpady způsobuje významné poškození životního prostředí a jestli jsou tato poškození nevratná, dále zda státu způsobuje významné ekonomické ztráty a jaký je jejich charakter.

Dalším cílem práce je i na základě zjištěných informací navržení vhodných metod prevence a potírání nelegálních aktivit souvisejících s přeshraničním převozem odpadu a nelegálním ukládáním odpadu na našem území.

Práce si stanovila za cíl ověřit tyto čtyři hypotézy:

Hypotéza 1: Se zavedením zákazu dovozu plastového odpadu do Číny v roce 2018 se zvýšila četnost a objem nelegálně dováženého odpadu do České republiky.

Hypotéza 2: Neoprávněné nakládání s odpady v současné době způsobuje nenávratné poškození životního prostředí.

Hypotéza 3: Neoprávněné nakládání s odpady v současné době způsobuje státu ekonomické ztráty uváděním vzniklých škod do původního stavu.

Hypotéza 4: V České republice v současné době existují preventivní a reaktivní programy příslušných složek státního aparátu.

3 Literární řešerše

3.1 Přehled o odpadu

3.1.1 Pojem odpad

Odpady jsou movité věci, které člověk produkuje téměř při každé své činnosti, vznikají nejenom v domácnostech, v průmyslu, ve stavebnictví, v zemědělství, ale např. i ve zdravotnictví a při vědeckém bádání (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020). Pojem odpad je vymezen v § 4 zákona č. 541/2020 Sb., zákon o odpadech (dále jen zákon o odpadech): „*Odpad je každá movitá věc, které se osoba zbavuje, má úmysl nebo povinnost se jí zbavit.*“ (Parlament České republiky 2020).

3.1.2 Kategorie odpadu

Dle § 6 zákona o odpadech se odpady jsou odpady zařazovány do dvou zásadních kategorií:

- nebezpečný odpad (NO);
- ostatní odpad (OO);

Zařazení odpadu do kategorie odpadu se řídí dle Katalogu odpadu stanoveného vyhláškou, viz níže (Parlament České republiky 2020).

3.1.2.1 Nebezpečné odpady

Nebezpečné odpady jsou ty odpady, u kterých je předpoklad, že budou poškozovat lidské zdraví nebo životní prostředí, z tohoto důvodu jim je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Nebezpečné odpady mohou být rizikové jak v místě, kde vznikají, tak při jejich přepravě i v místě, kde má dojít k jejich odstranění (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

Zákon o odpadech v ustanovení § 7 uvádí, co je považováno za nebezpečný odpad (NO) a co za ostatní odpad (OO). Nebezpečný odpad musí vykazovat alespoň jednu z nebezpečných vlastností, které jsou uvedeny v příloze předpisů Evropské unie o nebezpečných vlastnostech odpadů nebo náleží k druhu odpadu, který Katalog odpadů zařazuje jako nebezpečný anebo je smísen s některým z těchto odpadů (Parlament České republiky 2020).

3.1.2.2 Ostatní odpady

V § 7 odst. 3 zákona o odpadech je stanoveno, že ostatní odpad je ten odpad, který nesplňuje zákonem stanovené podmínky pro zařazení odpadu do kategorie nebezpečného

odpadu, upraveno v § 7 odst. 1 zákona o odpadech, a směsný komunální odpad, vždy, i kdyby podmínky v odst. 1 splňoval (Parlament České republiky 2020).

3.1.3 Nebezpečné vlastnosti odpadů

Nebezpečné vlastnosti, o kterých zákon hovoří, jsou zejména (*Ministerstvo životního prostředí c2008-2020*)

- karcinogenita, tedy schopnost odpadu vyvolat rakovinu nebo její větší výskyt (Evropská komise 2014);
- mutagenita, tedy schopnost odpadu způsobit genetickou mutaci v organismu – trvalou změnu struktury nebo množství genetického materiálu v buňkách organismu (Evropská komise 2014);
- toxicita, tedy schopnost odpadu způsobit otravu cílových orgánů a při jednorázové nebo opakované expozici - inhalací, orální cestou nebo dermální aplikací (Evropská komise 2014);
- infekčnost, tedy odpad, který obsahuje mikroorganismy, které mohou způsobit onemocnění člověka nebo jiných organismů (Evropská komise 2014);
- ekotoxicita, tedy odpad, může být nebo je bezprostředním nebo pozdním rizikem pro více nebo i jen jednu ze složek životního prostředí (Rada Evropské unie 2017);

3.1.4 Katalog odpadů a zařazování druhů odpadu

Odpady jsou zařazovány podle vyhlášky 8/2021 Sb., Vyhláška o Katalogu odpadů a posuzování vlastností odpadů (Katalog odpadů), druhy odpadů jsou vyjmenovány v příloze č. 1. Každý původce odpadu a každá oprávněná osoba je povinna vyprodukovaný odpad zařadit pod katalogová čísla, které se skládají ze tří dvojčíslí označující skupinu odpadů (první dvojčíslí), podskupinu odpadů (druhé dvojčíslí) a druh odpadu (třetí dvojčíslí) (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020). Zároveň však: „*Některé odpady se zařazují pod osmimístná katalogová čísla podruhů odpadů uvedená v Katalogu odpadů.*“ (Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo zdravotnictví 2021).

3.2 Předcházení vzniku odpadů a odpadové hospodářství

Předcházením vzniku odpadů se rozumí přijetí takových opatření, která umožňují předejít tomu, aby se movitá věc vůbec odpadem stala a takových opatření, která mohou zmírnit vliv již vzniklého odpadu na zdraví lidí a životní prostředí. Dále taková opatření, pomocí kterých je možné omezit obsah nebezpečných látek a množství vyprodukovaného odpadu. Toho se dá docílit například tím, že se prodlouží životnost výrobků, že se výrobky, nebo jejich části, znovu využijí ke svému původnímu účelu (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

Zákon o odpadech v § 12 odst. 1 stanoví „*Každý je povinen při své činnosti předcházet vzniku odpadu, omezovat jeho množství a nebezpečné vlastnosti.*“ (Parlament České republiky

2020). Toto velmi široké ustanovení tedy platí pro každého občana ČR a pro každý podnikatelský a státní subjekt.

3.2.1 Předcházení vzniku odpadů

Předcházení vzniku odpadů se týká téměř všech oblastí činnosti člověka, jako například těžebního sektoru, sektoru zabývající se zpracováním odpadů, spotřeby v běžných domácnostech a ve společnostech, osvěty, apod. (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

Předcházení vzniku odpadů je jedním z předmětů zájmu odpadového hospodářství, které se mimo to snaží, v případě, že vzniku odpadů nelze předejít, připravit ho k dalšímu možnému použití, případně k recyklaci nebo jeho energetickému využití a až pokud nejsou jiné možnosti dostupné, k jeho odstranění (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

„Prvním cílem jakékoli odpadové politiky by měla být minimalizace nepříznivých účinků vzniku odpadů a nakládání s nimi na lidské zdraví a životní prostředí. Odpadová politika by měla rovněž usilovat o omezení používání zdrojů a upřednostňovat praktické uplatňování hierarchie odpadů“ (Evropský parlament a Rada Evropské unie 2008).

Z evropské legislativy vyplývá mj. povinnost členských států vypracovat plány pro nakládání s odpady, které mají napomoci stanovení strategie za tím účelem, aby s odpady bylo na území členského státu nakládáno tak, aby neměl nepříznivý dopad na životní prostředí a lidské zdraví a které by měly podpořit uplatňování hierarchie způsobů nakládání s odpady (Evropský parlament a Rada Evropské unie 2008).

3.2.1.1 Nový zákon o odpadech

Právě nutnost implementace evropské legislativy do českého právního rámce byla hlavním důvodem pro vznik zcela nového zákona o odpadech, jelikož další novelizace již sedmnáctkrát novelizovaného starého zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech byla z důvodu obav z nepřehlednosti právní úpravy v souvislosti s odpady vyhodnocena jako neúčelná.

Hlavním cílem nového zákona č. 541/2020 Sb., o odpadech bylo nastavení nástrojů pro motivaci k dodržování hierarchie nakládání s odpady, zejména snížit množství odpadů, které je třeba odstranit (zejména skládkováním odpadu) a zvýšit další materiálové využívání odpadů (Ministerstvo životního prostředí 2019).

3.2.2 Odpadové hospodářství

Zákon o odpadech v § 3 v odst. 1 a 2 stanoví, co se rozumí odpadovým hospodářstvím a jeho hierarchií. Jedná se o činnost, jejíž prioritou je předejít vzniku odpadu, pokud to není možné, tak jej připravit k opětovnému využití, recyklaci nebo jiného využití např. energetického využití a až pokud ani jedna z výše uvedených možností není možná, jeho má dojít k odstranění odpadu. Odpadové hospodářství je tedy zaměřené na předcházení vzniku odpadu, další nakládání s ním i následnou péči o místo, kde je odpad uložen, jakožto i kontrolu těchto činností (Parlament České republiky 2020).

Dále pak ve 4. odst. písm. e) téhož paragrafu pak stanoví, že při uplatňování hierarchie odpadového hospodářství se mj. zohlední i „*cíle, zásady a opatření Plánu odpadového hospodářství České republiky*“ (Parlament České republiky 2020).

3.2.3 Plán odpadového hospodářství ČR

Plán odpadového hospodářství podle § 97 zákona o odpadech zpracovává Ministerstvo životního prostředí a příslušný krajský úřad. Dle § 97 odst. 2: „*Plán odpadového hospodářství se zpracovává za účelem vytváření podmínek pro předcházení vzniku odpadu a nakládání s ním podle tohoto zákona.*“ (Parlament České republiky 2020).

V současnosti platný Plán odpadového hospodářství České republiky, který je stanoven pro období 2015 – 2024, představuje klíčový dokument, kterým byla představena dlouhodobá strategie pro oblast nakládání s odpady v České republice, dále pak strategie pro nakládání s obalovými výrobky a s výrobky s ukončenou životností. Hlavním cílem dokumentu je stanovení strategie k přechodu k oběhovému hospodářství (v anglickém jazyce „Circular Economy“), dalšími cíli jsou zvýšení podílu recyklovaných odpadů, lepší materiálové využití odpadů a předcházení vzniku odpadů (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

3.2.3.1 Cíle odpadového hospodářství

Dle přílohy č. 1 zákona o odpadech jsou stanoveny následující cíle českého odpadového hospodaření s výhledem do roku 2035:

- 1. Zvýšit do roku 2025 úroveň přípravy k opětovnému použití a úroveň recyklace komunálních odpadů nejméně na 55 % celkové hmotnosti komunálních odpadů vyprodukovaných na území České republiky.*
- 2. Zvýšit do roku 2030 úroveň přípravy k opětovnému použití a úroveň recyklace komunálních odpadů nejméně na 60 % celkové hmotnosti komunálních odpadů vyprodukovaných na území České republiky.*
- 3. Zvýšit do roku 2035 úroveň přípravy k opětovnému použití a úroveň recyklace komunálních odpadů nejméně na 65 % celkové hmotnosti komunálních odpadů vyprodukovaných na území České republiky.*
- 4. Odstraňovat uložením na skládku v roce 2035 a v letech následujících nejvýše 10 % z celkové hmotnosti komunálních odpadů vyprodukovaných na území České republiky.*

5. *Energeticky využívat v roce 2035 a v letech následujících nejvýše 25 % z celkové hmotnosti komunálních odpadů vyprodukovaných na území České republiky; toto množství může být navýšeno o rozdíl mezi množstvím komunálních odpadů, které mohly být uloženy na skládku podle bodu 4, a skutečným množstvím komunálních odpadů uložených na skládku (Parlament České republiky 2020).*

Ke splnění těchto cílů má Českou republiku přiblížit nová česká legislativa, která je úzce navázána na evropskou legislativu, a rovněž Plán odpadového hospodářství ČR, jehož strategické cíle jsou:

- *„Předcházení vzniku odpadů a snižování měrné produkce odpadů.*
- *Minimalizace nepříznivých účinků vzniku odpadů a nakládání s nimi na lidské zdraví a životní prostředí.*
- *Udržitelný rozvoj společnosti a přiblížení se k evropské „recyklační společnosti“.*
- *Maximální využívání odpadů jako náhrady primárních zdrojů a přechod na oběhové hospodářství.“ (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).*

3.3 Oběhové hospodářství

Oběhovým hospodářstvím se rozumí koncept, který je součástí udržitelného rozvoje, který má za cíl zlepšení kvality životního prostředí a běžného života tím, že selepší efektivita produkce a využívání materiálů a podpoří se udržitelný růst. Koncept sleduje celý životní cyklus výrobků, který se snaží co možná nejvíce prodloužit. Koncept mj. cílí již na navrhování výrobků, aby bylo možné pro jejich výrobu použít recyklovaných a znovu využitých materiálů a které by mohly být na konci svého životního cyklu rovněž recyklovány nebo znovu využity. Dále se koncept snaží podpořit udržitelnou spotřebu a stanoví snahu o to, aby se materiály udržely v oběhu co možná nejdéle (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

Oběhovému hospodářství se věnuje i nový plán Evropské unie nazvaný Akční plán oběhového hospodářství (v anglickém jazyce „Circular Economy Action Plan“), který Evropská komise představila v březnu 2020. Tento plán mj. shrnuje návrhy pro snižování odpadu, na posílení postavení evropských občanů a na udržitelnější design výrobků (Evropský parlament 2021; European Commission 2021). Důraz na design výrobků je stěžejní, jelikož až 80 % veškerého dopadu výrobků na životní prostředí je determinováno již jejich návrhy. Důraz na ekodesign (nebo také ecodesign) výrobků by měl napomoci snížení tohoto dopadu (DG Enterprise & Industry, DG Energy 2014).

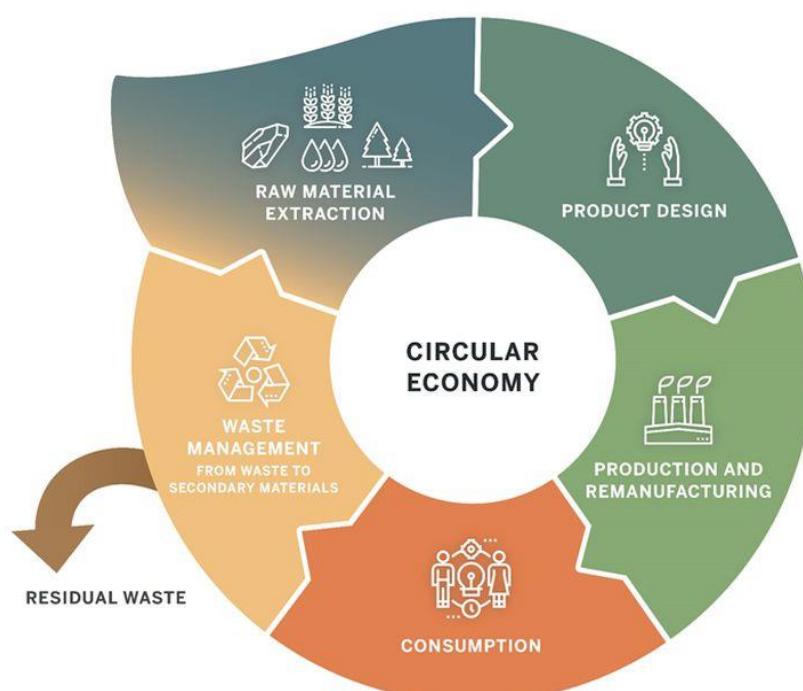
Zejména pak je zde kladen vysoký důraz na odvětví, které jsou náročné na zdroje, jako jsou informační a komunikační technologie, stavebnictví a průmyslová odvětví zaměřující se na zpracování plastů a textilu. Plán je nastaven tak, aby bylo možné posunout se od modelu „vytěžit-vyrobít-použít-vyhodit“ k efektivnějšímu využívání zdrojů, zejména pak k prodloužení životnosti výrobků (Evropský parlament 2021).

3.3.1 Výhody konceptu oběhového hospodářství

V případě, že dojde k účinnému využití oběhového hospodářství na jednotném evropském trhu a využije se potenciál digitálních technologií, mělo by dojít k posílení průmyslové základny Evropské unie a rovněž k podpoře vzniku nových malých a středních podniků napojených na odpadový sektor. Zvýšení životní úrovně, snížení závislosti Evropy na primárních surovinách a dematerializaci evropské ekonomiky mají mimo aplikace zásad oběhového hospodářství napomoci a urychlit rovněž nové technologie jako jsou internet věcí, technologie blockchain (pozn.: využívaná u kryptoměn), data velkého objemu a umělá inteligence a dále i inovativní obchodní modely založené na sdílení a bližším vztahu se zákazníky.

Akční plán pro oběhové hospodářství zmiňuje, že oběhové hospodářství aplikované v evropském kontextu by mělo evropským občanům poskytnout vysoce funkční a kvalitní výrobky, které budou i bezpečné cenově dostupné. Měly by být navrženy takovým způsobem, aby déle vydržely a umožňovali opravu, byly efektivní, bylo možné je opětovně využít a po ukončení svého životního cyklu umožňovaly kvalitní recyklaci (Evropská komise 2020).

Jelikož poptávka po surovinách a zdrojích stále roste a zároveň se jedná o komodity, které nejsou levné ani nekonečné, mělo by být snahou všech, aby se nakládalo šetrněji s těmi surovinami a zdroji, které jsou již v oběhu. Suroviny jsou do Evropy povětšinou dováženy ze zemí mimo Evropskou unii (tzv. třetí země), tudíž dalším benefitem tohoto přístupu je předpokládaná větší nezávislost na vnějších dodavatelích. Další výhodou je pak snížení emisí skleníkových plynů, které vznikají při získávání a zpracovávání surovin. Udává se, že produkcí každodenně používaných materiálů je produkováno 45 % emisí oxidu uhličitého (14. Web zpravodajství Evropského parlamentu), což je v současnosti nejvýznamnější skleníkový plyn, který se na skleníkovém efektu podílí asi z 20 %, ihned po vodních parách (asi 50 %) a mracích (asi 25 %) (NASA 2011).

Obr. č. 1: Znárodnění oběhové ekonomiky (EcoLogic 2020).

Na výše znázorněném schématu oběhové ekonomiky je zřejmý její rozdíl oproti modelu lineární ekonomiky.

Model lineární ekonomiky, tedy „vytěžit-vyrobít-použít-vyhodit“, mj. spoléhá na nízkou nákupní cenu vstupních materiálů z třetích zemí, díky např. nižší ceně práce v zemích původu, a nedává tak, i kvůli tlaku dodavatelů, důraz na znovuvyužití materiálů. (Sariatli 2017)

Zdá se, že model lineární ekonomiky, který je aplikovaný již přes sto padesát let - od doby průmyslové revoluce, dosáhl svých limitů, jelikož cena za nákup nových surovin stále roste a zároveň vzrůstají náklady na likvidaci odpadů. (World Economic Forum 2021)

Oproti tomu, v modelu oběhového hospodářství zaujímá významné místo recyklace materiálů, oprava a renovace výrobků, jejich opětovné zpracování, rozložení na základní suroviny a také důraz na design výrobků, které mají být vyráběny z recyklovaných a recyklovatelných materiálů a má být prodloužena jejich životnost. (Sariatli 2017) Tímto přístupem je možno dosáhnout úspor za nákup nových surovin, nárůstu průmyslových inovací a pracovních pozic a tím i ekonomického růstu. (World Economic Forum 2021)

Tato myšlenka předpokládá, že čím více bude průmysl znovu využívat materiálů a výrobků a recyklovat materiály, tím blíže se dostane k myšlence oběhového hospodářství a tím více bude z aplikování této myšlenky plynout finanční prospěch. (Sariatli 2017)

3.3.2 Limity oběhového hospodářství

Nicméně tak jako každý model ani oběhové hospodářství nemůže fungovat dokonale a neobejde se bez principů lineární ekonomiky. Je prakticky nemožné recyklovat nebo jinak znovu využít veškerý odpad a použité výrobky. I za předpokladu, že by toto možné bylo, je třeba mít na paměti, že materiály jsou kumulovány v infrastruktuře, v budovách a ve zboží, stále po nich roste poptávka a obecně roste i životní úroveň, tudíž se zdá nemožné obejít se bez přímých vstupů nových surovin do systému (De Decker 2018).

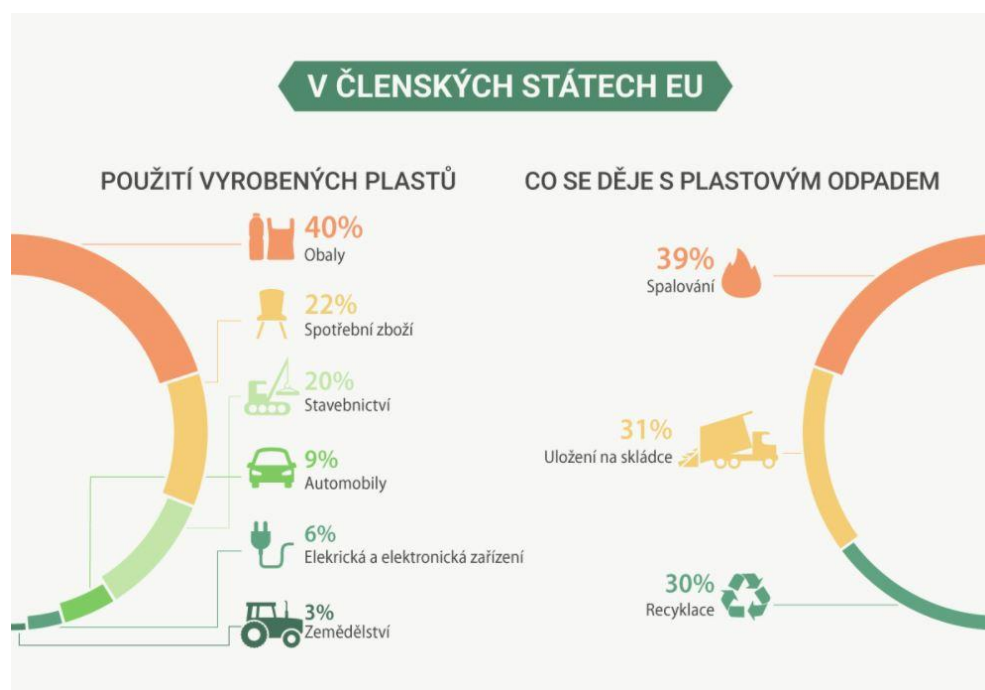
Korhonen et al. (2018) uvádí šest limitů a výzev pro koncept oběhového hospodářství, jako jsou

1. termodynamické limity
 - oběhové systémy budou vždy vyžadovat vklady nových surovin a tvořit odpad a emise;
2. limity dané hranicemi systému
 - na rozeběhnutí systému budou potřeba neobnovitelné zdroje, jako jsou fosilní paliva, atd.);
3. limity dané fyzickým rozsahem ekonomiky
 - Jevonsův paradox – technologický pokrok, který přináší větší efektivitu ve využívání nějakého zdroje, zároveň zvyšuje i jeho spotřebu, protože se paradoxně zvyšuje poptávka po tomto zdroji (Bauer 2017);

- Efekt bumerangu - pokus o přesvědčování k přijetí nějaké myšlenky může způsobit přijetí právě opačného postoje (Oxford Reference c2021);
4. limity dané nutností se důsledně následovat model a uzavřít systém;
 - pilotní technologie, které nebudou mít vysokou míru účinnosti, i přes svou neúčinnost zůstanou na trhu a systém bude po nějakou dobu méně účinný;
 5. limity dané vládou a managementem;
 - systémové nároky na přístup vlády, příslušných orgánů a dotčených oborů
 - vysoké nároky na schopnost řízení toků materiálů a energie;
 6. limity dané sociálním a kulturním určením;
 - koncept je vybudován v určitém kulturním, sociálním a časovém kontextu a tento kontext je dynamický a stále se mění;

3.3.3 Stav využití odpadu (plastového) v EU

Jak lze vidět na níže uvedeném obrázku č. 2, v případě plastového odpadu má Evropská unie stále značné rezervy v objemu recyklovaného odpadu. V roce 2018 se v Evropě plastový odpad nejčastěji skládkoval a spaloval (tepelně využíval), jen zhruba třicet procent plastového odpadu bylo skladováno za účelem další recyklace. Přibližně polovina plastových odpadů určených k recyklaci byla přitom vyvezena do třetích zemí (do zemí mimo EU). To bylo způsobeno nedostatečnou kapacitou a z finančních a technologických důvodů, které v evropské unii panovaly (Evropský parlament 2018).

Obr. č. 2: Stav nakládání s plastovým odpadem v Evropské unii v roce 2018 (Evropský parlament 2018).

3.4 Povinnosti subjektů

3.4.1 Obecné povinnosti ve vztahu k odpadům

V § 1 odst. 2 písm. a) a c) zákona o odpadech se uvádí, že tento zákon upravuje „*práva a povinnosti osob v odpadovém hospodářství*“ a „*působnost orgánů veřejné správy v odpadovém hospodářství*“ (Parlament České republiky 2020).

Dále dle § 4 zákona o odpadech stanovuje, že osoba má povinnost se movité věci zbavit když

„a) ji nepoužívá nebo ji není možné používat k původnímu účelu a tato věc současně ohrožuje životní prostředí,

b) byla vyřazena nebo stažena na základě jiného právního předpisu⁶⁾, nebo

c) vznikla při výrobě, jejímž prvotním cílem nebyla výroba nebo získání této věci, ale není vedlejším produktem podle § 8 odst. 1.“ (Parlament České republiky 2020).

Dále § 13 zákona o odpadech stanoví obecné povinnosti při nakládání s odpady, zejména, že každý je povinen:

- nakládat s odpadem jen způsobem stanoveným zákonem o odpadech;
- nakládat s odpadem jen v zařízení, které bylo pro ten účel a pro konkrétní kategorii odpadu určeno – výjimky jsou shromažďování, přeprava odpadu, obchodování s ním a nakládání se vzorky odpadu;
- soustřeďovat odpad odděleně;
- zabezpečit odpad před odcizením nebo únikem a zabránit jeho znehodnocení;
- nezpracovaný odpad předat v souladu s hierarchií odpadového hospodářství
 - o buď přímo, nebo za využití dopravce do zařízení, které je oprávněno s tím typem nakládat;
 - o obchodníkovi s odpady, který je oprávněn s tou kategorií odpadu nakládat;
 - o na určené místo v obci (Parlament České republiky 2020);

Zákon o odpadech rovněž upravuje, kdo je oprávněn odpad převzít, dle § 13 odst. 2 pouze (mimo výjimek uvedených v tomtéž zákoně):

- provozovatel zařízení, které je určeno k nakládání s daným druhem odpadu;
- obchodník, který je oprávněn s daným druhem odpadu nakládat;
- obec;
- škola (Parlament České republiky 2020);

3.4.2 Nezákonně soustředěný odpad – černá skládka

V §14 téhož zákona jsou pak upraveny povinnosti ve vztahu k nezákonně soustředěnému odpadu. Tento termín zákon používá pro označení černé nebo také nelegální skládky.

V prvním odstavci je vyjádřena povinnost vlastníka nezákonně soustředěného odpadu předat tento odpad oprávněnému přepravci, zařízení nebo obchodníkovi.

Zákon pamatuje i na případy, kdy nezákonně soustředěný odpad (odpad složený na černé/nelegální skládce) nemá známého majitele a je složen na cizím pozemku.

Zákon na tuto situaci upravuje v následujících odstavcích (odst. 2, 3, 4, 5 a 6). Majitel pozemku, na kterém je nezákonně soustředěný odpad složen, je povinen tuto skutečnost oznámit příslušnému úřadu s rozšířenou působností. Případně je možná i varianta, že se o nezákonně složeném odpadu příslušný úřad dozví vlastní činností (Parlament České republiky 2020).

Když se vlastník nezákonně složeného odpadu k vlastnictví odpadu nepřihlásí, musí se obecní úřad s rozšířenou působností pokusit vlastníka odpadu zjistit. Pokud se to nepodaří, nebo pokud vlastník odpadu zemře nebo zanikne, vyzve příslušný úřad s rozšířenou působností vlastníka pozemku, aby odpad odklidil – předal jej oprávněnému přepravci, zařízení nebo obchodníkovi. V případě, že vlastník pozemku výzvě ve stanovené lhůtě (obvykle 30 dnů) nevyhoví, má úřad tři možnosti jak postupovat (Foukalová 2021).

Může:

- a) uložit vlastníkovi pozemku, aby na vlastní náklady zabezpečil místo, kde se nachází nezákonně soustředěný odpad, proti dalšímu návozu odpadu,
- b) zabezpečit odpad, který ohrožuje životní prostředí, před únikem škodlivin do okolního prostředí, nebo
- c) nezákonně soustředěný odpad odklidit a předat do zařízení určeného pro nakládání s odpady (Parlament České republiky 2020).

V případě, že se obec rozhodne nezákonně shromážděný odpad svým nákladem zabezpečit nebo odklidit, musí vlastník pozemku tyto úkony strpět a umožnit přístup na pozemek. Dle důvodové zprávy k zákonu o odpadech je smysl této právní úpravy v zajištění co nejrychlejšího řešení nezákonně shromážděného odpadu (černé skládky), nikoliv postižení vlastníka pozemku (Foukalová 2021).

3.5 Přeshraniční přeprava odpadů

V § 32 zákona o odpadech je uvedeno, že přeshraniční přepravou odpadů se rozumí přeprava odpadů do České republiky, z České republiky nebo přes Českou republiku (Parlament České republiky 2020) Problematika přeshraniční přepravy odpadů je velice složitá,

příčemž vychází, tak jako český zákon o odpadech, z evropské legislativy, zejména z nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 ze dne 14. června 2006 o přepravě odpadů, která je závazná pro všechny členské státy Evropské unie. To, že Česká právní úprava vychází z evropské legislativy je obzvláště užitečné, jelikož se jedná o problematiku, která má již z principu mezinárodní charakter a je tudíž třeba společného postupu. (*Ministerstvo životního prostředí c2008-2020*)

3.5.1 Povinnosti při přeshraniční přepravě odpadů

V § 47 zákona o odpadech jsou vymezeny základní povinnosti, zejména, že:

- „Odpad vzniklý v České republice se přednostně odstraňuje v České republice. Odpad vzniklý v České republice se přednostně využívá v České republice, není-li to možné, tak v jiných členských státech Evropské unie“
- do České republiky nemůžou být přepravovány odpady za účelem jejich odstranění, které nesplňují zákonem povolené výjimky (např. dovoz odpadů ze sousedních zemí vzniklých v důsledku živelných pohrom);

V § 4 odst. 4 zákona o odpadech se upřesňuje, že v pochybnostech zda movitá věc je odpadem rozhoduje Krajský úřad, nicméně tato situace neplatí v případě, že ministerstvo, inspekce nebo celní úřad movitou věc, která je přepravována přes hranice, považuje za odpad (Parlament České republiky 2020).

3.5.2 Rozdělení přeshraničních převozů odpadu

Při přepravě přeshraniční přepravě odpadů rozlišujeme tři možnosti vzhledem k původní a cílové destinaci odpadu, odpad může být přepravován:

- z České republiky do zahraničí (do členské země Evropské unie nebo do tzv. třetí země – země mimo Evropskou unii) – „dovoz“;
- ze zahraničí (z členské země Evropské unie nebo ze třetí země) do České republiky – „vývoz“;
- ze zahraničí do zahraničí pouze s tranzitem (přejezdem) přes Českou republiku - „tranzit“ (Parlament České republiky 2020);

Dále je důležité rozlišovat, zda se jedná o přepravu odpadů za účelem

- odstranění odpadů;
- dalšího využití odpadů;

A také to, zda je převážen

- nebezpečný odpad („NO“);
- ostatní odpad („OO“) (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020);

Další důležitou informací, která má vliv na postup při stanovení oznamovací povinnosti před přeshraniční přepravou odpadu je, zda odpad určený k dalšímu využití spadá do tzv. „barevných“ seznamů odpadu, které jsou uvedeny v nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 ze dne 14. června 2006 o přepravě odpadů. Barevné seznamy jsou

- tzv. „Zelený“ seznam odpadů, který je součástí přílohy III uvedeného nařízení ES;
- tzv. „Žlutý“ seznam odpadů, který je součástí přílohy IV uvedeného nařízení ES (Evropský parlament, Rada Evropské unie 2006);

3.5.3 Režimy kontroly přeshraniční přepravy odpadů

Zákon o odpadech v § 48 stanoví povinnost při oznamování přeshraniční přepravy odpadů, které se řídí požadavky stanovenými evropskou legislativou (nařízením ES č. 1013/2006). Oznámení podává oznamovatel v českém, slovenském nebo anglickém jazyce. Rozsah informací a dokumentace oznámení stanoví vyhláškou ministerstvo na základě zmíněné evropské legislativy (Parlament České republiky 2020).

V přeshraniční přepravě odpadů se v podstatě podle evropské legislativy uplatňují tři režimy kontroly

1. přeprava odpadů je možná, ale musí být provázena určitými informacemi (mezi dovozcem a vývozcem musí být uzavřena smlouva; přepravu musí doprovázet dokument podle přílohy VII nařízení ES č. 1013/2006;
2. přeprava odpadů je možná, ale před uskutečněním přepravy musí být učiněno oznámení a vyčkat na souhlas příslušných orgánů dotčených států;
3. přeprava odpadů není možná – je zakázána (24. MŽP úvod – příručka nejdůležitější předpisy);

3.5.4 Přeprava odpadů k odstranění

Až na výjimky uvedené v § 47 zákona o odpadech nelze do České republiky ze zahraničí dovážet odpad za účelem jeho odstranění. Stejně tak ve většině případů není možné odpady k odstranění vyvážet do většiny členských zemí Evropské unie (země stanovily zákaz dovozu k odstranění) a třetích zemí.

V případě, že členská země Evropské unie nestanovila úplný zákaz dovozu odpadu k odstranění případně nebo má být odpad k odstranění vyvezen do Švýcarska, Lichtenštejnska, Norska nebo Islandu, je třeba dopravu oznámit (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

3.5.5 Přeprava odpadů k dalšímu využití

Přeprava odpadů k dalšímu využití je již z podstaty nové evropské a české legislativy možná. Jak již bylo zmíněno, nová legislativa má za jeden z cílů, ne-li za hlavní cíl, směřování k oběhovému hospodářství, které se snaží o co nejefektivnější využití odpadů pro další využití.

Pro vývoz i dovoz odpadu k využití ve vztahu k členským zemím Evropské unie případně členských zemí OECD (*Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj*) je důležité, zda spadá do „Zeleného“ seznamu či nikoliv. Pro země, které nejsou členy Evropské unie ani OECD, je vývoz odpadů určených k využití, které jsou uvedeny v „Zeleném“ seznamu, velmi omezený (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

3.5.6 Barevné seznamy odpadů

Jak již bylo výše uvedeno, odpady se na „zelený“ případně „žlutý“ seznam odpadů zařazují podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 o přepravě odpadů.

Odpady uvedené v „Zeleném“ seznamu nejsou považovány za problematické ohledně jejich dopadu na životní prostředí a dalšího možného zpracování a je u nich předpoklad, že je bude možné snadno využít jakožto surovin k výrobě nových produktů. Pro přepravu odpadů za účelem využití převážených v režimu „Zeleného“ seznamu platí benevolentnější povinnosti než pro odpady převážené v režimu „Žlutého“ seznamu nebo nezařazené odpady (-kce- 2014). Obecně platí (vyjma výjimek), že přeprava odpadů uvedených v „Zeleném“ seznamu odpadů nepodléhá oznámení a písemnému souhlasu příslušných orgánů dotčených států, kdy postačí pouze splnit obecné povinnosti při přepravě odpadu, které jsou uvedené v § 46 zákona o odpadech. Zejména pak mít uzavřenou smlouvu mezi vývozcem a dovozcem a mít při přepravě příslušné dokumenty stanovené evropskou legislativou. Je rovněž třeba dbát na správné označení vozidla přepravující odpad dle platné legislativy. Přeprava odpadů zařazených na „Žlutém“ seznamu musí navíc splňovat oznamovací povinnost a je třeba vyčkat na povolení příslušných orgánů dotčených zemí (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

3.5.6.1 Zařazení odpadu v rámci barevných seznamů odpadu

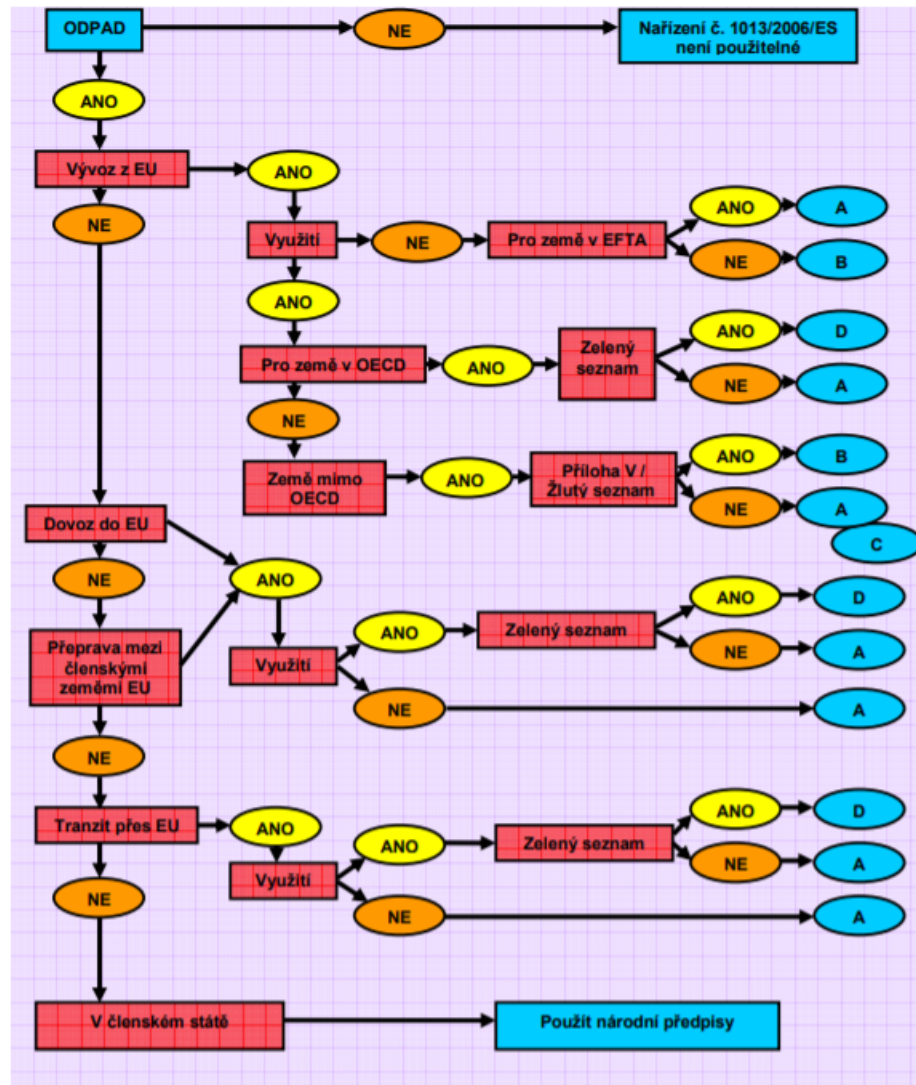
Pro správné zařazení druhu odpadu určeného k využití do „barevných“ seznamů („Zelený“ nebo „Žlutý“) lze využít pomůcku dostupnou na webových stránkách Ministerstva životního prostředí, která byla vytvořena na základě příslušné evropské legislativy (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

Pro ilustraci toho, jaké odpady je možné a v jakém režimu přeshraničně přepravovat a jestli je potřeba přepravu oznamovat, lze využít níže uvedeného schématu (obr. č. 3) z roku 2013, které se výrazně neliší od současného stavu (jen v číslech příloh barevných seznamů), přičemž

- písm. A ve schématu udává, že přeprava odpadů musí probíhat za předchozího písemného oznámení a souhlasu příslušných orgánů;
- písm. B ve schématu udává, že přeprava je zakázána;
- písm. C ve schématu udává, že země OECD určují postup použitelný pro přepravu;

- písm. D ve schématu udává, že přeprava nemusí být oznámena a schválena, nicméně musí existovat smlouva mezi příjemcem a přepravcem (Centrum pro hospodaření s odpady 2013).

Schéma toku odpadu je určeno jako pomoc kontrolním orgánům pro stanovení způsobu kontroly při přepravě odpadů.

Obr. č. 3: chéma toku odpadu (Centrum pro hospodaření s odpady 2013).

Podrobná schémata, která mají napomoci široké veřejnosti orientovat se ve složitých předpisech týkajících se přeshraniční přepravy odpadů lze nalézt na webových stránkách Ministerstva pro životní prostředí (Ministerstvo životního prostředí c2008-2020).

3.6 Úlohy kontrolních orgánů

Aby bylo možné cílů stanovených evropskou legislativou dosáhnout, je třeba účinně fungujícího státního aparátu. V § 126 o odpadech je vyjmenováno čtrnáct typů orgánů státní správy, které jsou činné v oblasti odpadového hospodářství (Parlament České republiky 2020).

Tato roztržštěnost mezi celou řadu subjektů je podle českého strategického dokumentu „Strategie prevence a potírání trestné činnosti související s odpady na období let 2021 – 2023“ (dále jen „Strategie 2021 – 2023“) jedním z problémů při vzájemné účinné komunikaci a spolupráci. Z toho situace vyplývají i další problémy, jako jsou například „špatná výměna informací v konkrétních kauzách a průtahy při poskytování informací“ (Ministerstvo vnitra 2020).

Pro účely této práce se zaměříme zejména na činnost orgánů působících v oblasti prosazování práva životního prostředí, tedy Policie České republiky, Celní správy České republiky a Českou inspekce životního prostředí.

3.6.1 Česká inspekce životního prostředí

Česká inspekce životního prostředí (dále jen „ČIŽP“) je odborný orgán v působnosti Ministerstva životního prostředí, který je pověřen dozorem nad dodržováním legislativy týkající se oblasti životního prostředí. ČIŽP je oprávněna vést správní řízení s nelegální činností související s odpady (ČIŽP 2014). V roce 2019 měla 557 zaměstnanců (ČIŽP 2020).

Dle zákona o odpadech inspekční orgán zejména

- kontroluje dodržování právních předpisů právníckými a podnikajícími osobami a obcemi téměř ve všech oblastech působnosti zákona o odpadech (vyjma § 147 odst. 1 písm. a), který upravuje, co kontroluje obecní úřad);
- „zpracovává plány kontrol přepravy odpadů podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006“;
- „kontroluje dodržování podmínek při přeshraniční přepravě odpadů stanovených nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 a tímto zákonem“;
- může kontrolovat přeshraniční přepravu odpadů ve spolupráci s celními úřady nebo s Policí České republiky, a to u oznamovatele, u příjemce, na místě vzniku odpadu a během přepravy. Přitom může odebírat a analyzovat vzorky a provádět fyzickou kontrolu odpadů.;
- spolupracuje s ostatními orgány státní správy zabývajícími se odpadovou problematikou (např. obecní úřady, celní úřady, Policie České republiky) a poskytuje jim odbornou pomoc. (Parlament České republiky 2020);

„Česká inspekce životního prostředí v oblasti odpadového hospodářství vykonává tyto hlavní činnosti: provádí kontroly, revize, prověrky a šetření zaměřené na dodržování platných právních předpisů, ukládá pokuty za porušení stanovených povinností, stanovuje podmínky a lhůty pro zjednání nápravy protiprávního stavu, vydává stanoviska pro ostatní orgány státní správy, spolupracuje s krajskými úřady, celními orgány, Policí ČR, hygienickými stanicemi, finančními úřady a obcemi a poskytuje jim odbornou pomoc (...)“ (ČIŽP 2014).

Na České inspekci se problematikou odpadů zabývá složka Odpadového hospodářství ČIŽP, která v reakci na to, že již několik desítek let existuje celosvětový problém jménem nakládání s odpady, kdy dochází ke změnám názoru společnosti i legislativy. Mimo kontroly dodržování právních předpisů v oblasti nakládání s odpady se složka Odpadového hospodářství ČIŽP zabývá kontrolou i v oblastech nakládání s chemickými látkami, obaly a biocidy, pozn.: látkami využívanými k hubení, omezování či tlumení růstu organismů (ČIŽP 2014).

Dle údajů z výroční zprávy České inspekce životního prostředí za rok 2019 (zpráva za rok 2020 nebyla v době psaní práce vydána) byl personální stav na složky odpadového hospodářství 99 zaměstnanců (vedoucí oddělení a ředitelé odborů + inspektoři), což je nejvíce ze všech složek působících na ČIŽP. Ve výroční zprávě se rovněž uvádí, že v roce 2019 bylo v České republice Českou inspekci životního prostředí složkou odpadového hospodářství provedeno 3 495 kontrol, z toho bylo 1 323 kontrol plánovaných a 2 172 kontrol neplánovaných. Kontroly se týkaly dodržování platné legislativy v oblasti odpadového hospodářství, obalů a chemických látek (ČIŽP 2020). V předchozích letech byla situace obdobná, vždy bylo provedeno přes tři tisíce kontrol

- v roce 2018 provedeno 3 544 kontrol (ČIŽP 2019);
- v roce 2017 provedeno 3 359 kontrol (ČIŽP 2018);
- v roce 2016 provedeno 3 261 kontrol (ČIŽP 2017);
- v roce 2015 provedeno 3 643 kontrol (ČIŽP 2016);
- v roce 2014 provedeno 3 422 kontrol (ČIŽP 2015);

3.6.2 Celní správa České republiky

Celní správa ČR je ozbrojený bezpečnostní sbor podřízený Ministerstvu financí, jehož náplní je ochrana bezpečnostních a ekonomických zájmů České republiky. Mj. zajišťuje výběr cla a některé bezpečnostní úkoly a kontroluje dodržování různých povinností. Při potírání nelegální činnosti související s odpady je oprávněna vést správní řízení a trestní řízení (do fáze prověřování má statut policejního orgánu). Celní správa ČR má téměř 6 tisíc pracovníků, z toho asi 4,5 jsou ve služebním poměru (Celní správa c2021).

Dle § 135 zákona o odpadech Celní správa České republiky zajišťuje zejména

- kontrolu přepravy odpadů – zda je odpad správně zařazen, zda je přeprava doprovázena příslušným dokladem, zda údaje v dokladech souhlasí s přepravovaným odpadem a zda je vozidlo správně označeno;
- kontrolu přeshraniční přepravy odpadů – zda je odpad správně zařazen, zda je doprovázen příslušným dokladem a zda odpad odpovídá tomu, který je vyznačen v dokladu, zda přeshraniční přeprava není v rozporu s nařízením ES ze č. 1013/2006 nebo zákonem o odpadu;
- předání příslušných podnětů ministerstvu k dalšímu postupu;

- kontrolu přepravy nebezpečných odpadů – zda je odpad doprovázen příslušným dokladem a zda údaje v dokladu odpovídají odpadu;
- nepropuštění přeshraniční přepravy odpadů do celního režimu v případě, že zboží není deklarováno jako odpad přestože jím je, pokud odpad není doprovázen správným dokladem nebo pokud údaje v dokladu neodpovídají odpadu, pokud je vývoz do cílového státu nebo dovoz ze státu původu zakázán (Parlament České republiky 2020);

Celní správa České republiky je dle § 137 zákona o odpadech oprávněna zadržet odpad nebo dopravní prostředek, jestliže existuje podezření, že přeshraniční přeprava odpadu je nedovolená a to bez ohledu na práva třetích osob. Dle § 138 téhož zákona může zadržovaný odpad nebo dopravní prostředek osobě ponechat, přičemž osoba jej nesmí zničit ani s ním nakládat jinak než skladováním nebo držením (Parlament České republiky 2020).

Celní orgány mají na starosti kontrolu vnitrostátní i přeshraniční přepravy odpadů. V případě porušení dotčené právní úpravy jsou oprávněny provádět šetření jak na místě vzniku odpadu, tak u jeho držitele nebo oznamovatele a na místě určení (Ministerstvo životního prostředí 2014).

Dle výroční zprávy Celní správy České republiky za rok 2019 provedla celkem 1 577 kontrol přepravy odpadů, při kterých bylo zjištěno 52 porušení. Jednalo se zejména o absenci údajů obsažených v průvodních dokladech. Např. v rámci akce „Plast“, konané v součinnosti s Ministerstvem životního prostředí, která byla zaměřena především na nelegální přeshraniční přepravu odpadů, bylo zjištěno 17 případů nelegálních přeprav s celkovým množstvím 410 tun odpadu, který byl následně vrácen zpět do zemí odeslání (Ministerstvo financí 2020).

3.6.3 Policie České republiky

Policie ČR je ozbrojeným bezpečnostním sborem podřízený Ministerstvu vnitra, jehož úkoly jsou zejména ochrana osob a majetku, veřejného pořádku a předcházení trestné činnosti. Policie ČR je v oblasti nelegální činnosti související s odpady, tak jako v jiných oblastech trestné činnosti, oprávněna vést celé trestní řízení. Policie ČR má asi 40 tisíc příslušníků (Policie c2021).

Podle § 144 zákona o odpadech Policie ČR

- „zaznamenává a dokumentuje podezřelé jevy a okolnosti nasvědčující nedovolené přeshraniční přepravě odpadů“;
- „spolupracuje a v rámci součinnosti poskytuje odbornou pomoc a přiměřené podmínky pro výkon působnosti podle tohoto zákona inspekci, krajským úřadům a celním úřadům“;
- si může vyžádat odbornou pomoc od ČIŽP nebo Celní správy ČR (Parlament České republiky 2020);

3.6.3.1 Trestné činy v souvislosti s odpady – neoprávněné nakládání s odpady

V souvislosti s odpady se Policie ČR zabývá zejména trestním řízením. Trestné činy v souvislosti s odpady jsou v zákoně č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“) upraveny § 298 - Neoprávněné nakládání s odpady. Jedná se o přečin - maximální hrozící trest je do 5 let odnětí svobody. § 298 trestního zákoníku stanoví, že

„(1) Kdo, byť i z nedbalosti, poruší jiný právní předpis upravující nakládání s odpady tím, že přepraví odpad přes hranice státu bez oznámení nebo souhlasu příslušného orgánu veřejné moci, anebo v takovém oznámení nebo žádosti o souhlas nebo v připojených podkladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Kdo, byť i z nedbalosti, v rozporu s jiným právním předpisem ukládá odpady nebo je odkládá, přepravuje nebo jinak s nimi nakládá, a tím způsobí poškození nebo ohrožení životního prostředí, k jehož odstranění je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,*
- b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo*
- c) spáchá-li takový čin opětovně.*

(4) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo

b) týká-li se takový čin nebezpečného odpadu.“ (Parlament České republiky 2009).

Oprávnění zahájit úkony trestního řízení a vést trestní řízení má až do fáze prověřování i Celní správa (Celní správa c2021). V případě, že je možné posunout trestní řízení do fáze vyšetřování, postoupí Celní správa ČR věc Policii ČR. Dále pokud správní orgány (např. ČIŽP a Celní správa ČR) v rámci správního řízení vedeného pro porušení předpisů souvisejících s odpady zjistí, že byl spáchán trestný čin, oznámí tato zjištění Policii ČR, která zahájí trestní řízení (Rada Evropské unie 2018).

Policie ČR nedisponuje přehledem případů ohledně trestné činnosti související s odpady (Ministerstvo vnitra 2020).

Bližší informace k součinnosti orgánů a rozdílům ve správním a trestním řízení jsou uvedeny v kapitole hypotézy č. 4.

3.7 Zákaz dovozu pevného odpadu do číny

V roce 2017 Čína zahájila za účelem důsledného dohledu a vyhodnocení dovozu recyklovatelných odpadů politickou iniciativu s názvem „National Sword“ (v překladu „Národní meč“) nebo také „Green Sword“ (v překladu „Zelený meč“), přičemž v rámci této iniciativy byly nastaveny přísné limity na materiály, které je možné recyklovat (Center for EcoTechnology 2018).

Před zahájením iniciativy byla Čína po více než dvě desetiletí největším světovým dovozcem recyklovaných materiálů a recyklovatelných odpadů. Číně se tento přístup vyplatil, jelikož nákupem recyklovatelných odpadů získala přístup k základním materiálům tolik potřebných pro další růst čínského průmyslu. Nicméně nákup odpadů měl i druhou stranu mince, jelikož odpady obsahovaly i množství nečistot, které nebylo možné recyklovat a se kterými se Čína musela vypořádávat. Tyto polutanty pocházející z dováženého odpadu způsobovaly škody na životním prostředí, zejména vzduchu a vody (Upadhyaya 2019). Jedním z nejdůležitějších druhů odpadu dováženého do Číny byl odpad plastový. Více než 50 % celosvětového vývozu použitých plastů bylo směřováno do Číny, největší podíl z toho tvořily PET (polyethylentereftalát) lahve (Wen et al. 2021). Dovoz plastového odpadu a jeho následné zpracování v Číně nahradil 28 % materiálu pro výrobu levných plastových věcí, který by se jinak musely vyrobit z nových (nerecyklovaných) plastů (Qu et al. 2019).

3.7.1 Definice a negativní vlastnosti plastů

Slovo plast pocházející z řečtiny („plassein“ – tvořit, tvarovat), nebo také „umělá hmota“, poukazuje na výhody tohoto materiálu, který je snadno tvarovatelný, takže využitelný pro výrobu množství různých předmětů. Základní surovinou pro výrobu plastů je nejčastěji ropa, méně často pak i přírodní materiály např. kaučuk. Lze pro zjednodušení konstatovat, že na výrobu jednoho litru plastu je zapotřebí dvou litrů ropy. Plasty jsou tvořeny z dlouhých řetězců polymerů (uhlovodíkové sloučeniny). Jednou z velkých nevýhod plastů je jejich obtížná rozložitelnost (prakticky nerozložitelnost) v přírodě (Schaab 2020).

Obzvláště komplikovanými odpady jsou druhotné plastové odpady (také známé jako „plastový šrot“ – „Plastic scrap“ v angličtině), které mají nízkou ekonomickou hodnotu a je těžké je recyklovat (O'Neill 2017). Trvá extrémně dlouho, než se plasty v životním prostředí rozpadnou, přičemž se zřejmě nikdy se zcela nerozloží, jen se rozpadají na menší a menší částice. Rozpadají se na částice, které jsou známé jako mikroplasty, jež se mohou rozpadnout na ještě menší částice zvané nanoplasty, které jsou již obtížně pozorovatelné i těmi nejpokročilejšími mikroskopy. Jsou tak malé, že mohou bez povšimnutí cestovat těly různých druhů živočichů včetně člověka. Mikroplasty a nanoplasty jsou natolik obsaženy v prostředí, že se některé zdroje o vodním prostředí zmiňují jako o „plastové polévce“ (v anglickém jazyce „plastic soup“) nebo „plastovém bujónu“ (v anglickém jazyce „plastic bouillon“), (Plastic Soup Foundation 2014).

Do těla se mohou dostat zejména inhalací (dýcháním) a orálně (ústí) při konzumaci potravy nebo pití. V těle mohou způsobovat různé problémy, jsou zmiňována rizika, jako je poškozování buněk, způsobování zánětů, způsobování negativních imunitních reakcí nebo

dokonce poškozování genetické informace (DNA), (Vethaak & Legler 2021). Tyto částice se kumulují v prostředí a mohou v něm způsobovat různé škody. Ve vodním i suchozemském prostředí mohou být mikroplasty vysledovány prakticky ve všech vyšších organizmech, které se v prostředí nacházejí, od fytoplanktonu a zooplanktonu ve vodním prostředí, přes obří savce jako je slon (Prasath & Poon 2018). Organismům způsobují škody, mohou být například toxické pro řasy (Free et al. 2014), mohou způsobovat oxidační stres organismům ve vodním prostředí (Hadad et al. 2005), mohou způsobovat omezenou schopnost organismu vstřebávat živiny (Yang et al. 2014) i poškozovat organismy na buněčné úrovni. Tyto a další problémy, které mikroplasty v prostředí způsobují, mohou být hrozbou pro biodiverzitu, přičemž možné následky lze jen velmi obtížně předvídat (Anderson et al. 2016).

3.7.2 Zákazy zavedené Čínou

Iniciativa „National sword“ vyústila v to, že čínská vláda na začátku roku 2018 zakázala dovoz 24 druhů pevných odpadů, dále v srpnu 2018 zakázala dalších 16 druhů odpadů a na konci téhož roku dalších 16. Na konci roku 2019 pak Čína zakázala dovoz dalších 16 druhů odpadů (Redling & Toto 2018). Snaha o omezení dovozu odpadu do Číny z cizích zemí pokračuje a v letošním roce byl vydán v úplný zákaz dovozu pevného odpadu do Číny platný od 1. ledna 2021. Což čínské mediální zdroje pokládají za velký úspěch čínských snah o zlepšení životního prostředí (Xingua 2020). Ještě před zavedením zákazů bylo možné vysledovat, že se Čína problémem odpadu dováženého do své země hodlá zabývat, v roce 2013 zahájila operaci „Green Fence“ (v překladu „Zelený plot“), která byla ukončena až v roce 2017 nástupem operace „National sword“. V rámci této operace bylo provedeno množství kontrol, které měly zejména napomoci redukovat množství kontaminovaného recyklovaného odpadu směřujícího do země (Berman 2019).

Původním záměrem mohla být, jak Čína udává, ochrana čínského životního prostředí a zlepšení kvality lidského života, nicméně tento přístup skýtá i rizika. Pokud se Číně nepodaří adekvátně nahradit absenci dovážených recyklovatelných odpadů z PET nebo recyklovaných PET materiálů, může se zvýšit produkce nových PET vláken a tím dojít k významnému snížení průměrné délky životního cyklu materiálů PET, jak v Číně, tak celosvětově (Wen et al. 2021).

3.7.3 Prvotní dopady a reakce států na zákaz dovozu odpadu do Číny

V rámci zákazů vydaných čínskou vládou na dovoz pevných odpadů do Číny byl pro okolní svět zvláště palčivý zákaz dovozu plastového odpadu, který mezi zakázané druhy rovněž patří. Čína byla největším dovozcem plastového odpadu na světě, udává se, že na čínský trh představoval celých 56 % světového trhu s plastovými odpady, přičemž hlavními původci tohoto odpadu byly Spojené státy americké a Japonsko, dále evropské státy jako Německo a Velká Británie (Brooks et al. 2018).

Zavedení zákazu dovozu odpadu do Číny mělo závažné celosvětové dopady. Na domácím poli, tedy v Číně, mělo toto rozhodnutí zvýšit objem investic do recyklačních zařízení a investic

do nových postupů, zejména pak při výrobě plastů. Rovněž bylo zapotřebí zajistit zvýšením možností znovuvyužití plastových produktů. Pro Čínu ve skutečnosti zákaz dovozu odpadů znamenal jen nevýznamnou ekonomickou ztrátu. Vliv na ostatní velké ekonomiky byl citelnější. Nicméně Čína koketuje s myšlenkou do budoucna zákaz dovozu odpadů poněkud rozvolnit a více spolupracovat s ostatními zeměmi. Zájem patrně ale bude mít pouze o vysoce kvalitní recykláty nebo vysoce kvalitní odpad k recyklaci (Huang et al. 2020).

Čínské rozhodnutí zákazu dovozu odpadu bylo světovým společenstvím převážně vyhodnoceno jakožto krok proti zemím západu (zejména USA a EU). Tato náhlá a nikým neočekávaná změna na světovém trhu s recykláty a recyklovatelnými odpady způsobila zejména ve Spojených státech amerických doslova paniku, přičemž se začal hromadit odpad, pro který již bylo mnohem obtížnější nalézt nějaké odbytiště (Upadhyaya 2019).

Jak již bylo zmíněno, Čínské kroky vedoucí ve výsledku, až k úplnému zákazu dovozu pevného odpadu do země měly na mezinárodní obchod zásadní dopad, přičemž se dá konstatovat, že na globálních trzích s odpady i dotčených zemích vypukla panika, jelikož vyvstaly otázky, co bude následovat, až odpad, pro který byla dosavadním odbytištěm Čína, zůstane v zemi, kde byl vyprodukován (Hughes 2018).

3.7.4 Co s odpadem po čínském zákazu dovozu

Logicky vyvstala otázka, kam a co se vším tím odpadem, který Čína do nedávna odebírala? Zbytek světa byl donucen se přizpůsobit.

Jak již bylo zmíněno, Čína byla nejvýznamnějším světovým odběratelem odpadu, kdy odebírala více než 50 % veškerého vyváženého odpadu, se zavedením nové čínské politiky ohledně dovozu odpadu do země, došlo téměř okamžitě snížení dovozu plastů do Číny o 99 %, rovněž dovoz směsného papírového odpadu byl bezprostředně silně ovlivněn, když jeho objem spadl o celou třetinu. Tato náhlá situace mimo jiné způsobila, že dosud vyvážený odpad k recyklaci musel v mnohem větší míře končit na skládkách odpadu, ve spalovnách i přímo v prostředí, které tím bylo významně poškozováno. Mnohé státy, které na čínský odběr odpadu spoléhaly, museli čelit krizi, kdy např. ve Spojených státech amerických, v Evropě, v Austrálii nebo v Japonsku najednou nestačily do té doby dostačující recyklační kapacity a bylo nutné problém řešit (Katz 2019).

Odpad, který byl do té doby posílán do Číny, nebylo možné dlouhodobě skladovat na skládkách a pálit ve spalovnách, jelikož takový přístup neúměrně zatěžuje životní prostředí. Využití plastového odpadu jako zdroj energie ve spalovnách zvyšuje zátěž životního prostředí např. vypouštěním škodlivých výparů vzniklým spalováním plastů do atmosféry (Nagy & Kuti 2016).

Například skládkováním PVC (polyvinylchlorid) se jeho degradací uvolňují nebezpečné látky, jako jsou těžké kovy (např. kadmium, rtuť, olovo) a ftaláty (estery kyseliny ftalové – PAE), které mohou způsobovat zdravotní problémy, prosakují do vod v bezprostředním okolí skládky a pod skládkou. Ftaláty jsou obsaženy i ve skládkovém plynu (Havel 2007).

3.7.5 Historický ohled za vznikem čínského dovážení světového odpadu

Od pozdních devadesátých let minulého století se vyvíjel trend mezinárodních přeprav plastového odpadu do Číny, která se stala jeho největším odběratelem. To bylo zapříčiněno silnou čínskou orientací na sekundární ekonomický sektor, tedy zpracování a výrobu produktů, často plastových, kterými Čína sytila a stále sytí světovou poptávku. Aby mohla Čína pokračovat ve stále rostoucím tempu své ekonomiky, musela získat dostatek vstupních surovin do výroby. Rostoucí tempo čínské ekonomiky si vyžadovalo stále vyšší objem materiálu, tudíž logickým krokem bylo zvýšit příjem recyklovatelného odpadu z jiných zemí, za účelem získání materiálu pro výrobu. V počátcích tohoto procesu Čína ani neměla dostatečné recyklační a technologické kapacity, aby se mohla vyrovnat s enormní zátěží, které sebou přijímání odpadu z jiných zemí přinášelo, nicméně docházelo ke vzniku závislosti států po celém světě na odběru jejich odpadů Čínou (van Beukering 1997).

I přes to, že Čína byla na počátku jednadvacátého století druhým největším světovým producentem plastů (prvním byly Spojené státy americké), nebyla schopna pokrýt svou poptávku po plastech. Tím došlo k ještě většímu zvýšení objemu dovozu plastů do Číny. Dalším důvodem pro tento trend bylo, že dovoz a zpracování plastového odpadu bylo ekonomicky výhodnější než prvovýroba plastů a čínské zboží muselo být v zájmu udržení konkurenceschopnosti co možná nejlevnější. Tento pokračující trend ještě zvýšil již výraznou závislost ostatních zemí na odběru jejich odpadu Čínou (Yoshida 2011).

Zároveň, po celé dvě dekády byla tedy i Čína závislá na dovozu odpadu ze zahraničí, jelikož bylo za potřebí opravdu mnoho základních surovin pro udržení rychle rostoucí ekonomiky v chodu. Důvodem proto již nebylo to, že by Čína neměla dostatečné technologie pro recyklaci, důvodem byl prostý fakt, že ekonomiku ve velké míře tvoří výrobní sektor, který pro chod vyžaduje dodávky základních surovin, a že ekonomika má výrazně proexportní charakter. Odběr odpadu ze zahraničí byl tedy pro Čínu výhodný a vzhledem k velkým výrobním kapacitám především ziskový (Middlehurst 2018).

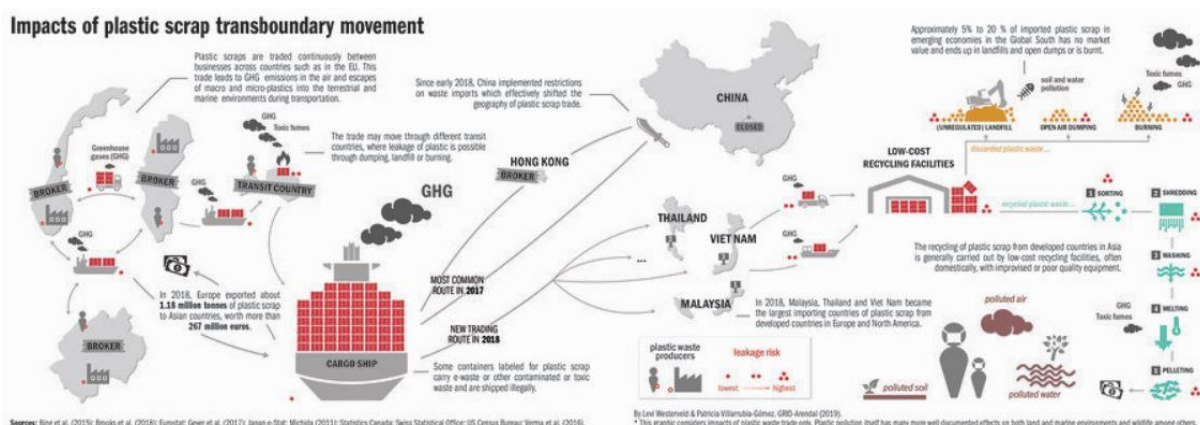
Nicméně životní úroveň v Číně se v průběhu let zvyšovala (Shu & Zhu 2009) a zároveň se měnil způsob života běžných Číňanů, kteří se z venkovských oblastí stěhovali do měst, kde hledali svou obživu (Xiao et al. 2018), zákonitě tedy muselo dojít i k významným změnám, které se týkaly vzniku a dalšího nakládání s odpady v městském prostředí. V městském prostředí vyvstávaly problémy s obaly, do kterých bylo baleno rychlé občerstvení a další (Chang 2018).

Jedním z hlavních důvodů pro implementaci zákazů dovozu pevných odpadů byla potřeba dále již nepřijímat nepřilíš kvalitní plastový odpad, který je náročný vytrídění a následnou recyklaci, a z něhož vždy zůstane množství nezpracovaných zbytků, se kterými je třeba dále nakládat (spalováním, skládkováním, apod.), což s sebou nese environmentální zátěž (Katz 2019). Dalším z důvodů mohla být, dle některých zdrojů, i obchodní válka, která probíhá mezi Čínou a spojenými státy americkými (Rapoza 2020). Ať byl ve skutečnosti důvod

jákykoliv, již od začátku vyhlášení nové čínské politiky bylo jasné, že zákaz bude mít následky a to zejména na země, které si na vývoz svých odpadků do Číny a jiných asijských států zvykly (O'Neill 2017).

3.7.6 Dopad zákazu dovozu odpadu do Číny na země světa

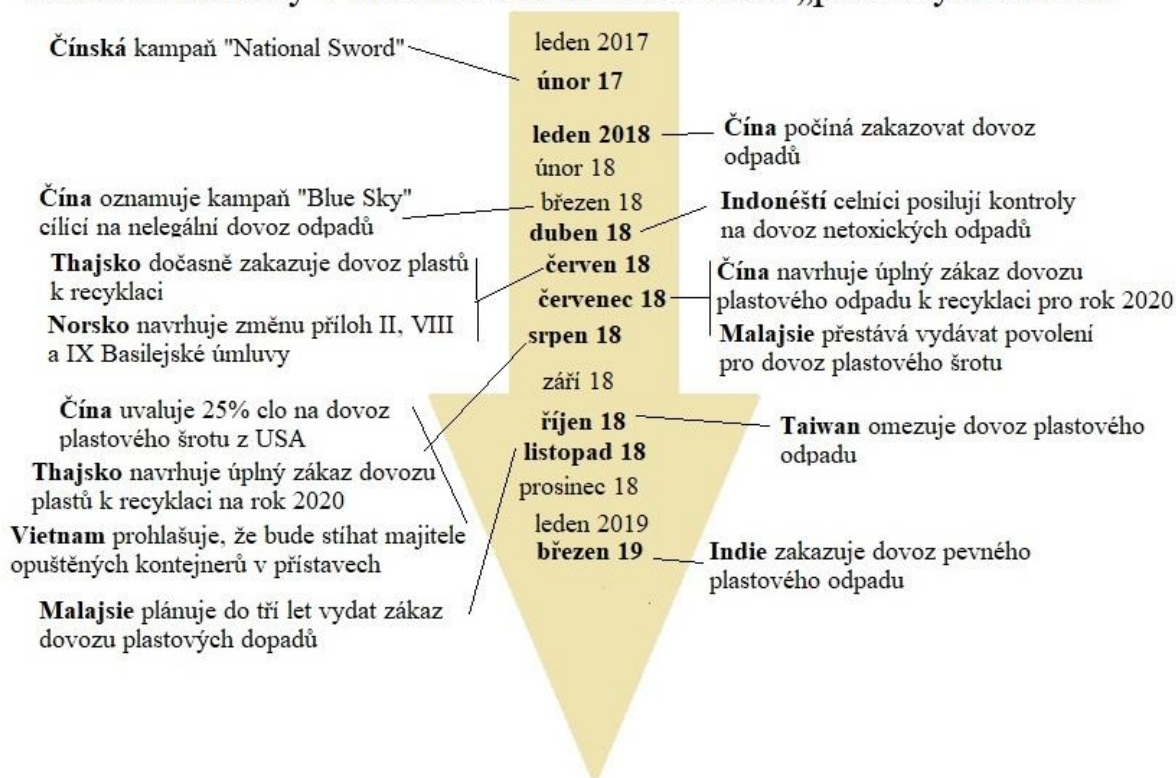
V zemích označovaných jako rozvinuté, jako jsou státy západní Evropy, Kanada, Austrálie, USA, Japonsko a další, byl obvyklý způsob zbavování se odpadu jeho vývoz do Číny a jiných asijských zemí. Před zavedením čínských opatření proti dovozu pevného odpadu z jiných zemí bylo 95 % veškerého vybraného plastového odpadu v Evropě a 70 % vybraného plastového odpadu ve Spojených státech amerických posíláno do Číny. Po zavedení čínských opatření musely státy závislé na vývozu odpadu nastaly problém řešit. Prvním řešením, které se nabízelo, bylo vyvézt odpad, o který již Čína neměla zájem, do dalších asijských zemí, jako jsou Indie, Malajsie, Vietnam nebo Turecko (Katz 2019). Tuto situaci znázorňuje obrázek č. 4.

Obr. č. 4: Znázornění alokace přeshraniční přepravy „plastového šrotu“, stav v roce 2017 a v roce 2018 (Marrs et al. 2019).

Nicméně bylo jisté, že tyto země a ani skupina zemí, nemohou zastoupit Čínu jakožto odběratelé světového odpadu, jelikož na to prostě neměly kapacity (Cassella 2018). Vývoz odpadů z ekonomicky rozvinutých zemí se dočasně přesunul do jiných zemí v regionu, ty ale příjem takového množství odpadů neúměrně zatěžoval, začalo vzrůstat znečištění vzduchu, vod atp. I přestože země v regionu již předtím byly důležitými dovozci odpadu, množství odpadu, které bylo třeba alokovat jinam, bylo nad jejich síly. Z těchto důvodů i další země po vzoru Číny nakonec začaly přistupovat k omezování dovozu odpadů ze zahraničních zemí (Parker 2018), tuto situaci přehledně a chronologicky znázorňuje obrázek č. 5.

Důležité milníky v mezinárodním obchodu s „plastovým šrotem“

Obr. č. 5: Důležité milníky v mezinárodním obchodu s „plastovým šrotem“, (Marrs et al. 2019)
pozn.: od 01. ledna 2021 platí úplný zákaz dovozu pevného odpadu do Číny

3.7.7 Opatření přijímaná na základě zákazu dovozu odpadů do číny

Když ubylo možností jak posílat odpad do zahraničí, musely státy, které se dosud spoléhaly na to, že jiné státy za ně odpad zpracují, zaměřit na další možnosti, jak odpad vznikající na jejich území řešit (Roche-Naude 2019). Tah čínské vlády donutil země, aby urychlily vymýšlení možnostmi řešení zpracování odpadů a zamyslely se nad změnami v náhledu na odpad, což urychlilo přijetí myšlenky směřující k celosvětovému oběhovému hospodářství (Qu et al. 2019).

Jak již bylo zmíněno výše, Evropská unie a členské státy přijímají v rámci své legislativy a plánů odpadového hospodářství nová opatření, která mají vést k přijetí oběhového hospodářství tak, aby byly schopny si své odpady vyřešit na národní úrovni s co možná nejvyšším zastoupením recyklace a znovu využívání výrobků.

Obdobné programy přijímají i jiné světové ekonomiky, které na vývoz svých odpadů do Číny a do Asie spoléhaly. Mimo i Evropskou unii, která přijímá novou legislativu a programy vedoucí k oběhovému hospodářství, i největší producent odpadu na světě, Spojené státy americké (Cittadella c2013), které přijímají nové strategie, programy a následně i legislativu za účelem přiblížit svou zemi odpadové soběstačnosti a oběhovému hospodářství (Circular CoLab 2018).

3.8 Příležitost pro organizovaný zločin

Tak jako každá velká změna v zajetých pořádcích a jako každé významné narušení dodavatelského řetězce, které se týká komodity, kterou lidé chtějí/potřebují (vytváří poptávku) a která je zakázána, jako jsou například drogy nebo v minulosti alkohol, nutně přitahuje skupiny lidí zabývající se kriminální činností, které jsou schopny díry na trhu nelegálními cestami zaplnit (Rosalsky 2020).

3.8.1 Organizovaná zločinecká skupina a organizovaná skupina

Nejčastěji se tak děje za činnosti organizovaného zločinu. Trestní zákoník v § 129 definuje organizovanou zločineckou skupinu následovně:

„Organizovaná zločinecká skupina je společenstvím nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti.“ (Parlament České republiky 2009).

Dále trestní zákoník v § 107 rovněž definuje pojem pachatele trestného činu, který byl spáchán ve prospěch zločinecké skupiny:

- (1) *Pachatelem trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 129) je ten, kdo spáchal úmyslný trestný čin jako člen organizované zločinecké skupiny, nebo ten, kdo takový čin spáchal vědomě se členem organizované zločinecké skupiny anebo v úmyslu organizované zločinecké skupině napomáhat.*
- (2) *Skutečnost, že pachatel se trestného činu dopustil jako člen organizované skupiny nebo ve spojení s organizovanou skupinou, nebrání tomu, aby za splnění podmínek stanovených tímto zákonem byl současně postižen jako pachatel trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny* (Parlament České republiky 2009).

Z uvedeného § 107 odst. 2 trestního zákoníku je zřejmé, že trestní zákoník v některých svých ustanoveních pracuje rovněž s pojmem „organizované skupina“ (nikoliv „organizovaná zločinecká skupina“, který je uveden v odst. 1). Tento pojem ovšem přímo nespécifikuje.

3.8.1.1 Organizovaná skupina

Dle judikatur lze ale vyvodit, že „organizovaná skupina“ nevyžaduje takovou míru stabilní struktury a pevné hierarchie ani žádný formální znak členství ke skupině, ale spíše společný cíl dvou a více osob s rozdělenými úkoly v rámci trestné činnosti. Trestný čin spáchaný „organizovanou skupinou“ je páchán plánovitě a za promyšleného rozdělení dílčích

úkolů mezi členy, jelikož toto rozdělení umožňuje dosažení výsledku spolehlivěji a snáze. „Organizovaná skupina“ může páchat jen jeden druh trestné činnosti, například když skupina kapsářů v tramvaji okrade nic netušící oběť, kdy jeden upoutá pozornost oběti, druhý ji okrade a třetí způsobí chaos, aby si okolí krádeže nepovšimlo (Vávra 2015a).

3.8.1.2 Organizovaná zločinecká skupina

Naproti tomu „organizované zločinecké skupiny“, jinak také označované jako mafie, podsvětí, zločinecké syndikáty, apod. páchají zločin za přísné hierarchie a stability celé organizace (Vávra 2015a). Většinou se tak děje za přítomnosti husté sítě kontaktů napojených na státní aparát zabývající se celou škálou závažné trestné činnosti, nevyjímaje vydírání, korupci, obchod s drogami, vraždy, podvody ve velkém rozsahu a podobně (Interpol 2017).

Dalším termínem by mohl být „mezinárodní organizovaná zločinecká skupina“. Tyto skupiny páchají trestnou činnost navíc v mezinárodním kontextu, kdy zasahují dva a více států (Interpol 2017).

3.8.2 Specifika organizovaného zločinu v souvislosti s odpady

Pro potřeby této práce nebudeme rozlišovat, zda se kriminální aktivity týkají „organizované skupiny“, která může páchat i jen jeden druh trestné činnosti za účasti dvou a více osob, nebo „organizované zločinecké skupiny“, která vykazuje vyšší stupeň hierarchie a organizovanosti a zabývá se celou škálou kriminálních aktivit, nebo „mezinárodně organizované skupiny“ a „mezinárodně organizované zločinecké skupiny“, které navíc páchají trestnou činnost ve dvou a více státech. Činnost všech skupin páchajících trestnou činnost ve skupině dvou a více osob budeme pro potřeby práce označovat pouze jako „organizovaný zločin“.

Organizovaný zločin v oblasti neoprávněného nakládání s odpady má svá specifika. Jedním z nich fakt, že se organizovaný zločin ve velké míře spoléhá na legální trh a obchodní struktury. V mnoha případech je obtížné rozeznat pachatele trestné činnosti související s odpady od oprávněného obchodníka s nimi. Tato oblast trestné činnosti prošla výrazným vývojem, jelikož se pachatelé v rámci této trestné činnosti posunuli ke složitějším „obchodním modelům“ neoprávněného nakládání s odpady než je pouhé založení černé skládky. V současné době je organizovaný zločin schopný působit v rámci celého zpracovatelského řetězce spoléhající se při svých aktivitách na etablované struktury legálního trhu s odpady a odpadového průmyslu. Nelegální obchod s odpady běžně, za účelem zástěrky nelegálních aktivit, využívá padělaní dokumentů (Europol 2017a).

3.8.3 Mezinárodní organizace bojující proti trestné činnosti související s odpady

Jelikož v případě problematiky neoprávněného nakládání s odpady je často přítomný mezinárodní prvek nelegálního jednání (přeshraniční přeprava odpadů, složení odpadu z jiného

státu na černou skládku v ČR, apod.), je vhodné zmínit i činnost mezinárodních organizací zabývajících se bojem proti tomuto druhu nelegální činnosti. Hlavními policejními organizacemi, které v našem regionu aktivně působí a pomáhají sdružovat evropské státy v boji proti zločinu, jsou Interpol, „International Criminal Police Organization“ (Interpol c2021), a Europol, „European Police Office“ – Evropský policejní úřad (Evropská unie c2021). Pro celní složky potom funguje Světová celní organizace, „World Customs Organization“ nebo také „WCO“ (World Customs Organization c2009-2021) a evropské inspekční orgány zabývající se životním prostředím sdružuje IMPEL, „European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law“ (Rambouskova 2015).

Významnou roli mají rovněž mezinárodní nevládní neziskové organizace, které svou činností mohou poskytovat cenné poznatky a odborné znalosti orgánům vymáhajícím právo, rovněž mohou organizovat zaměřená školení nebo provádět monitoring určitého problému. Nastavením vhodné spolupráce s nimi lze dosáhnout větších úspěchů v řešení případů souvisejících s odpady, rovněž je možné využít jejich potenciálu pro zvyšování obecného povědomí o problému (Smith & Klaas 2014).

3.8.4 Přesměrování toku odpadů jako hybná síla nelegální činnosti

Čínská opatření, jež vyústila v zákaz dovozu pevného odpadu z jiných států na čínské území, způsobila k rozsáhlou změnu tras a směru toku vývozu odpadu ve světě. Od začátku ledna 2018 bylo zaznamenáno významné zvýšení vývozu do ostatních zemí v regionu jihu a jihovýchodu Asie. Rovněž došlo ke změně na vnitřním evropském trhu, kde se zvýšil počet přeprav odpadu, zejména směrem ze zemí západu Evropy do zemí střední a východní Evropy. Tyto skutečnosti na jedné straně zvýšily míru recyklace odpadů v těchto zemích, zároveň ale došlo k navýšení množství odpadu, se kterým se musely vypořádávat.

Množství odpadu, které bylo, poté co Čína vypadla z řetězce, přesměrováno do nových cílových zemí, ale neodpovídá množství odpadu, které bylo posíláno do Číny před zavedením čínských opatření. Tím logicky vzniká přebytek odpadu v zemích původu, které byly zvyklé svůj odpad posílat do Číny, jelikož legální cesty k jeho odeslání do jiných zemí byly omezeny. Tyto skutečnosti nahrávají organizovanému zločinu, aby „vyplnil“ volný prostor vzniklý transformací legálního trhu s odpady po vypadnutí tak významného hráče, jakým byla Čína (Interpol 2020).

3.8.5 Nové trendy nelegální přepravy odpadů

Interpol na základě dotazníků adresovaných příslušným orgánům členských států a dat z mezinárodních operací zaměřených proti trestným činům související s odpady vyhotovil analytickou zprávu sledující nové trendy v nelegální přepravě odpadu, zejména plastového odpadu. Informace pro vytvoření této zprávy nakonec poskytlo 40 zemí z celého světa, včetně České republiky. V této zprávě Interpol zmiňuje, že nové trendy se týkají především plastového odpadu a že souvisejí právě se zákazem dovozu pevných odpadů do Číny. Krokem Číny vytvořily podmínky pro oportunní trestnou činnost zejména týkající se nelegálního obchodu

s odpadem a nakládání s ním. Interpol identifikoval hlavně následující kriminální trendy, které jsou v současné době na vzestupu:

- změna původních tras nelegálních přeprav odpadů;
- zvýšení objemu neoprávněného nakládání s plastovými odpady;
- zvýšení výskytu falešných dokumentů a záměrných záměn kategorií přepravovaných odpadů (Interpol 2020);

3.8.6 Změna původních tras nelegálních přeprav odpadů

Dle analýzy Interpolu pokračuje přesměrování původních tras nelegálních přeprav odpadů. V současné době přibývá zejména nelegálních přeprav odpadů do států jižní a jihovýchodní Asie ale také do států východní Evropy, kam je možné zařadit i Českou republiku.

Dotčeným asijským státům se sice od roku 2018 podařilo zvýšit počet záchytů nelegálních přeprav odpadů, nicméně většina nelegálních přeprav odpadů stále pozornosti příslušných orgánů vymáhajících právo uniká.

Navíc se odhalený nelegálně přepravovaný odpad musí skladovat do té doby, dokud neproběhne jeho repatriace do země původu, což je velmi náročný, nákladný a zdlouhavý proces. Důsledkem toho se někdy stává, že tento původně nelegálně dovezený odpad čekající na repatriaci je znovu nelegálně vyvezen do sousedních zemí v regionu, přičemž organizovaný zločin se stále snaží nové zranitelné země, které nemají dostatečné kapacity orgánů vynucujících právo a dostatečně nastavenou legislativu. Jako možné další odbytiště pro nelegální přepravu odpadu se nabízejí některé rozvojové země Afriky a Latinské Ameriky, které tyto podmínky splňují. Navíc, v Africe již bohužel existují trasy nelegálních přeprav elektrického a elektronického odpadu (nebo také „WEEE“ – „Waste Electrical and Electronical Equipment“) a je zřejmě jen otázkou času, kdy se organizovaný zločin přeměruje i na nelegální přepravu plastového odpadu. V Latinské Americe zase dochází k bouřlivému rozvoji recyklačního průmyslu, který by mohl přilákat pozornost organizovaného zločinu, aby se pokusil do těchto zemí odpad nelegálně převézt (Interpol 2020).

3.8.7 Zvýšení objemu neoprávněného nakládání s plastovými odpady

Od roku 2018 došlo k citelnému zvýšení nelegálních aktivit souvisejících s nakládáním s plastovými odpady. Interpol identifikoval tři klíčové jevy:

1. Státy, které odpad vyvážejí, zaznamenaly významný nárůst počtu nelegálního ukládání odpadu na skládky a rovněž počtu nelegálních požárů odpadu za účelem ušetření nákladů na likvidaci odpadu, který by byl dříve vyvezen do Číny.;
2. Zvýšení dovozu plastových odpadů do nástupnických (po Číně) asijských států za současného nedostatku kapacit (lidských zdrojů a materiálních prostředků) orgánů vymáhajících právo umožňuje rozkvět nelegálních recyklačních zařízení. Tato zařízení

obcházejí pravidla na pořízení licence pro své podnikání a nařízení související s ochranou životního prostředí. V těchto státech rovněž dochází ke zvýšení četnosti zakládání nelegálních skládek, zejména za účelem likvidace domácího plastového odpadu, který má povětšinou horší kvalitu než ten, který je dovážen, jelikož v těchto zemích často nejsou přítomny účinné systémy pro sběr a třídění tohoto odpadu.;

3. Nárůst počtu náhodných i záměrných požárů odpadu a jak v exportních zemích, tak v těch, které odpad dovážejí (Interpol 2020);

3.8.8 Zvýšení výskytu falešných dokumentů a záměrných záměn kategorií přepravovaných odpadů

Přestože se falešné dokumenty doprovázející přepravy odpadů vyskytovaly zcela běžně při nelegální předpravě odpadů i v letech před rokem 2018, rozhodně byl zaznamenán nárůst četnosti tohoto fenoménu, rovněž se tento typ nelegální činnosti začal vyskytovat i ve státech, které s ním dosud neměly zkušenosti. V rámci fenoménu výskytu falešných dokumentů a záměrného uvedení jiné kategorie odpadu při převozu vyskytují zejména následující mody operandi, tj. specifické znaky a způsob spáchání trestného činu (Slovenská terminologická databáze 2016):

- Přepravy plastových odpadů jsou falešně označeny jakožto odpady určené k recyklaci nebo jako základní suroviny. Dále jsou jim záměrně přiřazovány jiné kódy dle basilejské úmluvy (pozn. v ČR dle platného Katalogu odpadů), přičemž nejčastěji se jedná o zařazení plastového odpadu jakožto „ostatní odpad“ („OO“) i přesto, že by měl být ve skutečnosti označen jako „nebezpečný odpad“ („NO“), jelikož při bližším prozkoumání přepravovaného odpadu je zřejmé, že je kontaminován nebo přímo smíchán s jinými typy odpadů;
- Nelegálně přepravovaný kontaminovaný plastový odpad nebo plastový odpad smíchaný s jinými typy odpadů, je ukryt vzadu kontejneru za odpadem, který splňuje standardy.;
- Záměrná záměna druhu odpadu za účelem vyhnutí se placení daně.;
- Záměrné uvedení jiné cílové země přepravy odpadu za účelem oklamání orgánů v tranzitní (průjezdni) zemi a vstoupení do zóny volného obchodu (Interpol 2020).; Pozn.: typicky do Schengenského prostoru, zvýšený výskyt nelegálních přeprav odpadů byl v České republice zaznamenán mj. i po zapojení se do schengenské spolupráce v roce 2008 (Lazarová 2007).;

V počtu zemích světa byly zaznamenány případy napojení organizovaného zločinu na společnosti jinak legálně obchodující s odpady za účelem zastření nelegálních aktivit. Tyto společnosti samozřejmě páchají další související trestnou činnost, včetně podvodů, finančních trestných činů, dochází k legalizaci výnosů z trestné činnosti a k padělání dokumentů.

Nebezpečné je rovněž i to, že provázání nelegálních aktivit s legálními aktivitami sebou přináší zvýšení profesní způsobilosti (znalost zákonů, postupů, činnosti kontrolních orgánů, apod.) pachatelů tohoto druhu trestné činnosti (Interpol 2020).

3.8.9 Nové trendy kriminální činnosti v souvislosti s odpady v Evropě

Odhlédneme-li od na chvíli od dopadu čínských opatření na jiné regiony světa a měli bychom se zaměřit na Evropu, zjistíme, že na vnitřním evropském trhu s odpady se významně zvýšil počet odpadů mezi evropskými státy, přičemž organizovaný zločin se snažil využít zranitelnosti států střední a východní Evropy.

Interpol poukazuje na to, že nejvýraznější změnou po zavedení čínských opatření sice bylo přesměrování toku odpadu do jiných asijských států, nicméně došlo rovněž k velmi významným změnám na vnitřním evropském trhu. Došlo navýšení obchodování s plastovým odpadem, což je mimo jiné zapříčiněno i tím, že přestože se plastový odpad z Evropy začal vyvážet do jiných asijských zemí, objem vývozu odpadu z Evropy se po roce 2018 snížil, jelikož tyto nové země dovážející evropský odpad neměly takovou kapacitu pro příjem odpadu, jako měla Čína. Tento fakt zapříčinil, že se evropský trh s odpady začal soustředit na alternativy v rámci regionu.

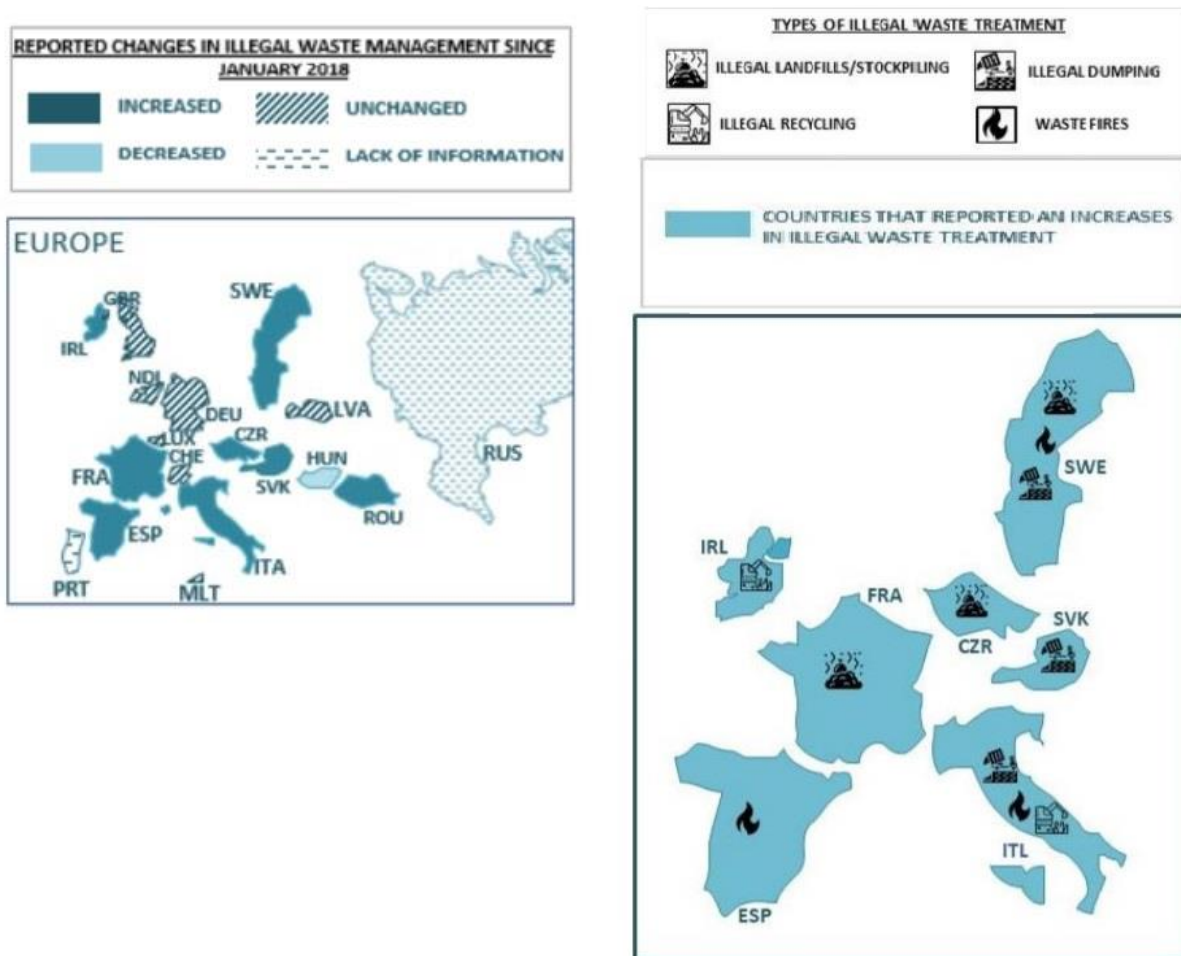
Evropské státy, u kterých vzrostl objem dovozu plastového odpadu, se nacházejí zejména ve východní Evropě. Důvodem pro tento trend je dle Interpolu to, že v těchto zemích je historicky větší tradice v ukládání odpadu na skládky a obecně nižší daně a ceny za další nakládání s odpadem než v ostatních evropských zemích. Organizovaný zločin se tedy do těchto zemí snaží vyvážet za účelem zisku odpad z evropských zemí, kde je další nakládání s ním dražší. Aby toho dosáhli, musí v drtivé většině případů vydávat převážený odpad za jiný druh odpadu, zejména v případě, že cílová země zcela zakázala, tak jako Česká republika, dovoz odpadu do země za účelem jeho likvidace.

Dle Interpolu se zvýšil jak objem, tak počet přeprav odpadů směřujících do některých států střední a východní Evropy, které jsou při přepravě záměrně mylně vykazovány jakožto plastový odpad zařazený na „Zeleném seznamu“ a to za účelem likvidace skutečně (nelegálně) přepravovaného odpadu (Interpol 2020).

3.8.10 Nejzasazenější evropské státy

Dle dat Interpolu jsou tímto fenoménem nejzasazenějšími evropskými státy Česká republika a Rumunsko, kdy nelegálně přepravovaný odpad do těchto zemí, který je falešně označován jako odpad k dalšímu využití, je ve výsledku v těchto zemích nelegálně ukládán na skládky nebo spálen. Další obdobně zasazenou zemí v regionu je Polsko.

Níže uvedené mapky znázorňují, v jakých evropských zemích, na základě dat z dotazníků Interpolu, došlo od roku 2018, kdy se začaly naplno projevovat důsledky čínských opatření, k nárůstu nelegálního nakládání s odpady a rovněž znázorňují nejčastější typy nelegální činnosti související s odpady (Interpol 2020).

Obr. č. 6: Zvýšení/snížení četnosti neoprávněného nakládání s odpady od roku 2018 + typy změn při zvýšení četnosti (Interpol 2020).

Z mapek (obr. č. 6) je patrné, že Česká republika je tímto fenoménem rovněž zasažena a že se zvýšil počet případů nelegálního ukládání odpadů na skládku, na rozdíl od toho se ve státech jižní Evropy zvýšil počet případů nelegálních požárů odpadu.

3.8.11 Identifikace České republiky jako země zasažené fenoménem

Tuto situaci si uvědomují i příslušné české orgány vymáhající právo, jelikož v důležitém strategickém dokumentu „Strategie prevence a potírání trestné činnosti související s odpady na období let 2021 – 2023“ (dále jen „Strategie 2021 – 2023“) je uvedeno:

„V oblasti nelegálního nakládání s odpady, tj. v nelegálním dovozu odpadu do České republiky (ČR) ze zahraničí, byla v roce 2019 zaznamenána zvýšená aktivita organizovaných skupin. Jak vyplývá z prvních případů nelegálního dovozu nebezpečných odpadů z Polské republiky, jakož i z kontrolní akce uskutečněné v listopadu 2019, existuje reálná hrozba, že se ČR může stát, resp. se již stává, jednou z cílových zemí, kam organizované zločinecké skupiny přepravují odpady k uložení nebo jejich další likvidaci. Tato situace je odrazem toho, že Čína radikálním způsobem odstoupila od dosavadního způsobu přijímání odpadů z Evropy, která tak

ztratila možnost jeho exportu, přičemž disponuje omezenými kapacitami na jeho zpracování.“ Dále pak „V zemích původu je nakládání s těmito odpady jednak ekonomicky náročnější než např. v ČR, dále v těchto zemích existují legislativní omezení pro skládkování, popř. kapacity spaloven jsou často na svých současných hranicích. Původci odpadů (zejm. Německo a Itálie) tak hledají jakýkoliv odbyt pro tento odpad i v jiných evropských zemích, patrně i za účelem vykázání splnění recyklačních cílů. Odesilatelé pro tyto účely zneužívají režim tzv. „zeleného seznamu“ odpadů, který však slouží pouze pro využitelné druhy odpadů (...). V konečném důsledku vznikají nelegální sklady nevyužitelných plastů (...), popř. jsou odpady přímo odváženy na skládky či spalovny odpadů v ČR, což je v rozporu s legislativou odpadového hospodářství. Tato činnost je patrně dobře organizovaná a je spojena se zajímavými ekonomickými příjmy pro příjemce odpadů. Toto jednání představuje často obtížně odhalitelnou trestnou činnost, jelikož jsou skrytě zejm. za účelem odstranění přiváženy nerecyklovatelné odpady, aniž by však přepravy byly oznamovány příslušným úřadům. (...“ (Ministerstvo vnitra 2020).

4 Zhodnocení podkladových údajů

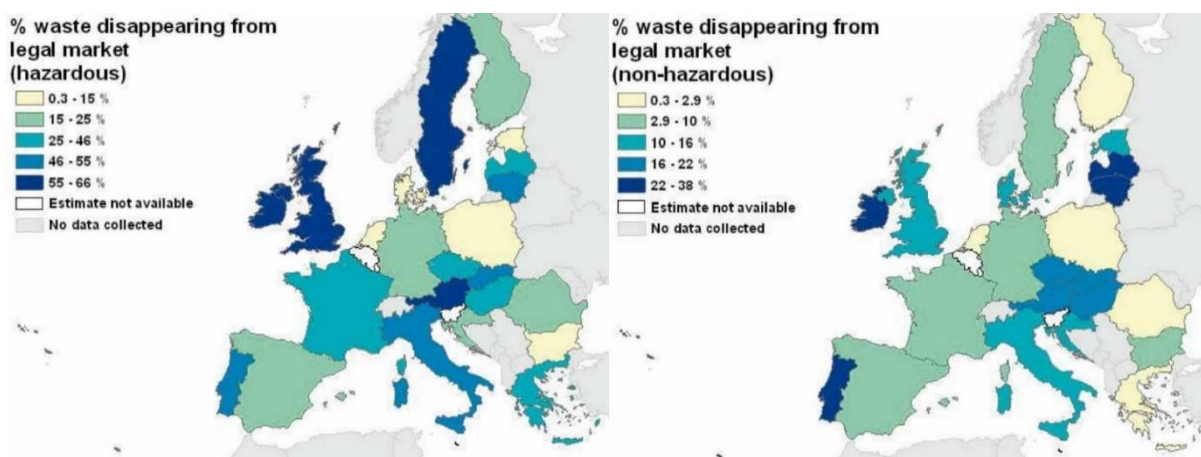
Účelem této kapitoly je za využití dat zveřejňovaných příslušnými orgány české státní správy, příslušnými mezinárodními mezivládními organizacemi a orgány Evropské unie a českými i mezinárodními nevládními neziskovými organizacemi vyhodnotit současný stav neoprávněného nakládání s odpady se zvláštním zaměřením na to, zda v poslední době došlo vlivem zákazu dovozu odpadu do Číny k zintenzivnění trestné činnosti na našem území. Za tímto účelem byly vybrány čtyři hypotézy, jejichž ověřením je současná situace vyhodnocena.

4.1 Hypotéza č. 1:

Se zákazem dovozu plastového odpadu do Číny v roce 2018 se zvýšila četnost a objem nelegálně dováženého odpadu do České republiky.

4.1.1 Objem odpadu, který chybí na legálním trhu v EU

Jedním z výsledků projektu Block Waste z roku 2017 financovaného Evropskou unií za účelem analýzy hrozeb nelegální přepravy odpadů pro Evropu, byl výpočet procentuálního zastoupení odpadu, který každoročně zmizí z legálního trhu s odpady, sledované období bylo za roky 2010 – 2014. Bylo zjištěno, že na evropském legálním trhu s odpady chybí 13 % ostatního odpadu (OO) a 33 % nebezpečného odpadu (NO) (BlockWaste 2017).

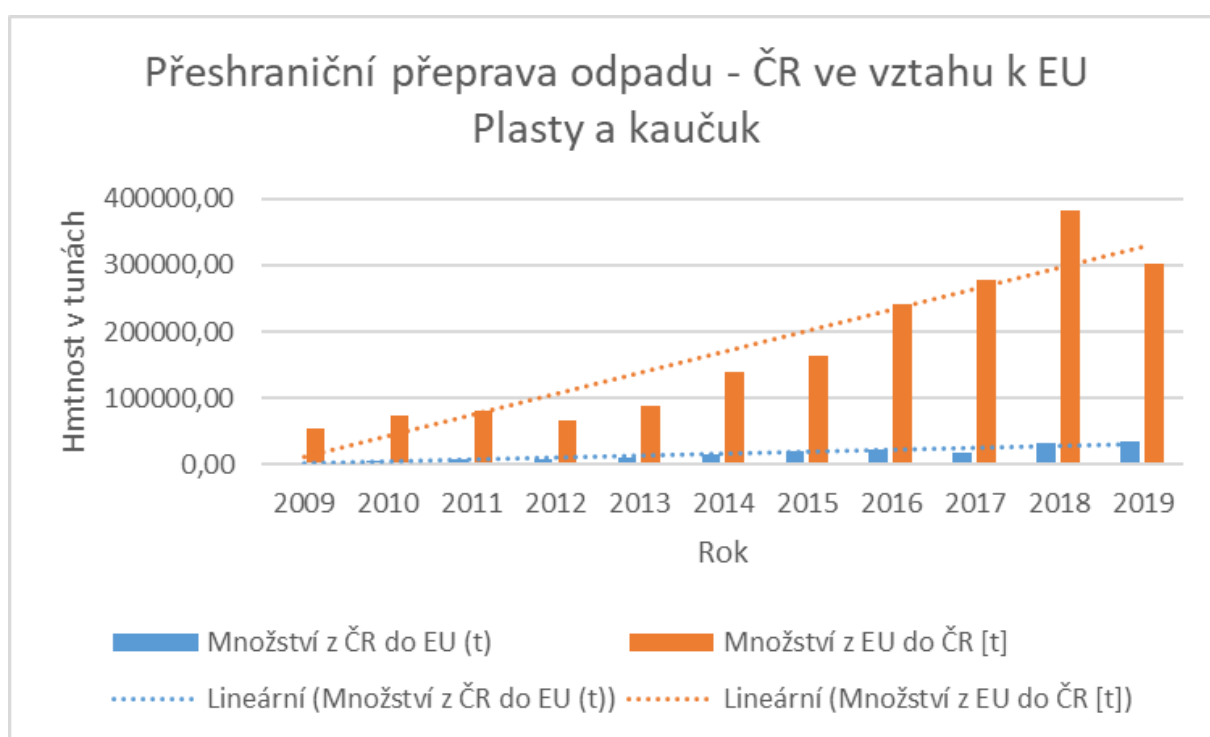
Obr. č. 7: Znázornění procentuálního odhadu zmizení nebezpečného odpadu (NO) a ostatního odpadu (OO) z legálního trhu v EU v konkrétních zemích za roky 2010 – 2014 (BlockWaste 2017).

Jak je z výše uvedeného obrázku (č. 7) patrné, Česká republika patří mezi státy, ve kterých dochází k mizení významného procenta odpadů z legálního trhu s odpady. Odhad procenta odpadů, které zmizely z legálního trhu s odpady, je důležité pro představu, kolika

procentu odpadu v Evropě se týká problematika nelegálního nakládání s odpadem, zejména nelegálního obchodu s ním a jeho přepravy. Z obrázku je rovněž patrné, že vysoké procento odpadu se ztratí v zemích jako je Německo, Itálie nebo Rakousko, u kterých je známo, jak již bylo výše uvedeno, že vyvážejí odpad do zemí východní a střední Evropy, tedy i do Polska, Rumunska, Slovenska nebo České republiky.

Hypotéza předpokládá, že se Česká republika v současné době, i vlivem zákazu dovozu pevného odpadu do Číny, potýká s nelegální přeshraniční přepravou odpadu, zejména toho plastového.

4.1.2 Přeprava odpadu druhu Plasty a kaučuk ve vztahu ČR vůči zemím EU a třetím zemím

Graf č. 1: Množství přepravovaného odpadu Plasty a kaučuk – ČR ve vztahu k ostatním zemím EU (VISOH c2016-2021).

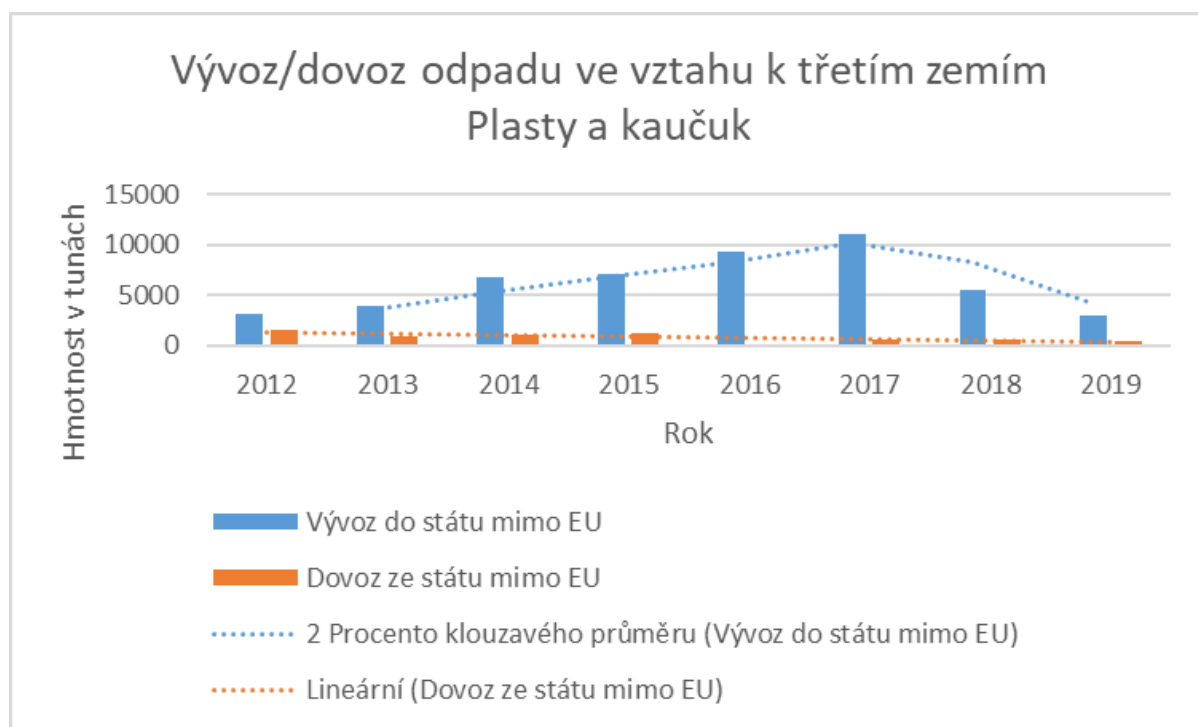
Uvedený graf vytvořený na základě dat z veřejného informačního systému odpadového hospodářství (VISOH) znázorňuje, jak se v průběhu let měnil objem nahlášených přeprav odpadu s katalogovým číslem 191204 – Plasty a kaučuk, který je dle zpráv Celní správy a České inspekce životního prostředí jedním z nejčastěji záměrně zaměňovaných druhů odpadu (Celní správa 2020), ve vztahu České republiky k ostatním státům Evropské unie.

Jak je vidět na údajích v grafu, objem nahlášené přepravy tohoto druhu odpadu ze států Evropské unie do České republiky (dovoz) a přes Českou republiku (tranzit přes ČR) od roku 2009 prudce rostl, až dosáhl prozatímního vrcholu v roce 2018. Objem nahlášené přepravy tohoto typu odpadu z EU do ČR byl v roce 2018 téměř sedmkrát větší než v roce 2009 (o 698 %). Vzrůstající tendence v objemu přepravovaného odpadu ze států Evropské unie do České

republiky by bylo možno vysvětlit postupnou transformací evropského trhu směrem k oběhovému hospodářství a začleněním České republiky mezi státy Schengenského prostoru.

Na největší nárůst objemu přepravy odpadů v tomto směru pak zřejmě měly nejvýznamnější vliv čínské a asijské restrikce nastavené na dovoz odpadu do původních odběratelských zemí (Čína a další výše v práci uvedené země), jimž se musel evropský trh s odpady přizpůsobit. Důsledky těchto restrikcí se naplno projevíly právě v roce 2018. Z důvodu nižších nákladů pak začaly státy západní Evropy vyvážet svůj odpad do států střední a východní Evropy, včetně České republiky.

Dále graf ukazuje, že v opačném směru, tedy z České republiky do ostatních států Evropské unie (vývoz z ČR), objem přepravy sice také rostl, ale jen velmi postupně a objemy přepravy odpadu v tomto směru zdaleka nedosahují objemů přepravy odpadu druhu Plasty a kaučuk ze států Evropské unie do České republiky. Lehce vzrůstající tendence ohledně přepravy z České republiky tak zřejmě odráží obecnou tendenci ve zvyšování objemu obchodování s odpady na vnitřním evropském trhu.

Graf č. 2: Množství přepravovaného odpadu Plasty a kaučuk – ČR ve vztahu k třetím zemím, mimo EU (VISOH c2016-2021).

Jak znázorňuje druhý graf, který se týká dovozu a vývozu odpadu typu Plasty a kaučuk ve vztahu k třetím zemím, tedy zemím mimo Evropskou unii, během let se až do roku 2017, kdy byl zaznamenán vrchol trendu, zvyšoval objem vyvezené odpadu tohoto typu do zemí mimo Evropskou unii.

Jak již bylo výše v práci zmíněno, státem, do kterého směřovaly největší světové počty, a objemy přeprav odpadů byla Čína. Výjimkou z této praxe nebyla ani Česká republika, pro kterou byla Čína jednoznačně destinací číslo jedna, co se týče vývozu odpadu (Procházka 2018).

Nicméně z grafu je patrné, že již v roce 2018 došlo k významnému snížení objemu vyváženého odpadu do třetích zemí. Objem vývozu odpadu druhu Plasty a kaučuk z České republiky do třetích zemí se od roku 2017 do roku 2019 snížil více než trojnásobně (o 372 %).

Graf rovněž ukazuje snižující se tendenci v dovozu odpadu z třetích zemí do ČR, což může být vysvětleno zpřísněním evropské a české odpadové legislativy. I přesto, že dovoz odpadu z třetích zemí do České republiky stále existuje, jsou absolutní čísla dovozu oproti vývozu marginální. Poukazují na to, že za celé sledované období jasně převládal vývoz tohoto druhu odpadu z České republiky do třetích zemí nad dovozem.

Jak je vidět v grafu č. 1, ve vztahu k zemím Evropské unie je situace přesně opačná, jasně převažuje přeprava z ostatních zemí Evropské unie do České republiky (dovoz a tranzit) nad přepravou z České republiky do ostatních států Evropské unie (vývoz).

Výše uvedené skutečnosti ukazují, že minimálně v tomto konkrétním typu odpadu jasně převažuje jeho přeprava do České republiky, zejména z ostatních států Evropské unie, nad vývozem odpadu pryč z České republiky.

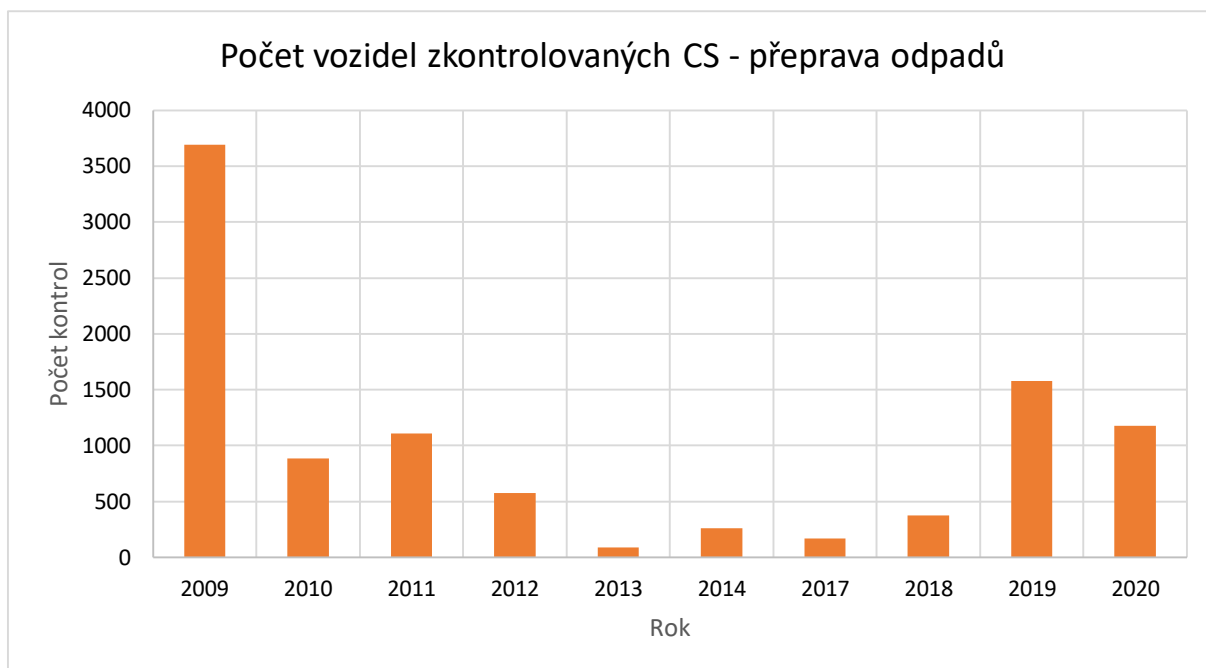
Tyto výsledky naznačují, že se Česká republika opravdu v posledních letech stala zemí, která přijímá odpad z ostatních evropských států. Legislativou je dovoz odpadu do České republiky za účelem jeho likvidace zakázán. Zároveň však vzrůstá počet hlášených přeprav odpadu do České republiky. Tento stav přímo vybízí organizovaný zločin, aby se pokusil najít cesty, jak nelegálně dostat odpad (i nebezpečný) do země za účelem jeho likvidace.

Dle sdělení Interpolu byla Česká republika společně s Rumunskem označena jako země, která je nelegální přepravou odpadů zasažena nejvíce (Interpol 2020).

4.1.3 Srovnání a vyhodnocení počtu provedených kontrol přeprav odpadu a zjištěných nelegálních přeprav za sledované období

Ve zprávě IMPEL (síť evropských dozorových orgánů a institucí, zaměřená na implementaci a prosazování práva životního prostředí), týkající se plánování kontrol přeprav odpadů evropskými inspekčními orgány se uvádí, že procento pozitivních kontrol přeprav, kdy je zjištěno nějaké pochybení proti platné evropské legislativě, se v Evropě pohybuje mezi 20 – 32 % (IMPEL 2016), to znamená, že IMPEL předpokládá, že cca každá čtvrtá přeprava by mohla být označena za neoprávněnou.

S ohledem na počty přeprav, byť jen jednoho druhu odpadu (Kaučuk a plasty), které jsou uvedeny v grafu č. 1, znázorňujícím, že ročně je do České republiky uskutečněno kolem tří set tisíc přeprav tohoto druhu odpadu, existuje předpoklad, že dochází alespoň k desetitisícům neoprávněných přeprav ročně.

Graf č. 3: Počet vozidel zkontrolovaných Celní správou v rámci kontrol přeprav odpadů (Celní správa c2014-2020; Celní správa c2021).

Na měnící se situaci v souvislosti s přepravami odpadů zareagovali i české orgány vynucující právo, na výše uvedeném grafu č. 3 je zřejmé, že např. Celní správa se na kontroly přeprav odpadů v minulosti zaměřovala (roky 2009 – 2012), ale poté potřeba kontroly této oblasti klesla, důvod je zřejmý. Pohledem níže, na graf č. 4 zjistíme, že v rámci kontrol provedených v letech 2009 – 2012 bylo zjištěno naprosté minimum neoprávněných přeprav odpadů.

Z grafu č. 3 je dále jasně patrné obnovení zájmu Celní správy o kontrolu přeprav odpadů od roku 2018. Obnovený zájem patrně souvisí s faktem, že se k nelegálnímu nakládání s odpady opět přitahuje pozornost jak mezinárodních vládních a nevládních organizací, tak celé veřejnosti.

Roky 2015 – 2016 nejsou pro nedostatek dat do grafu č. 3 zaneseny.

V poslední době probíhá intenzivní zvyšování všeobecného povědomí o problému (v anglickém jazyce se využívá termínu „Public Awareness“), (Hasan 2004).

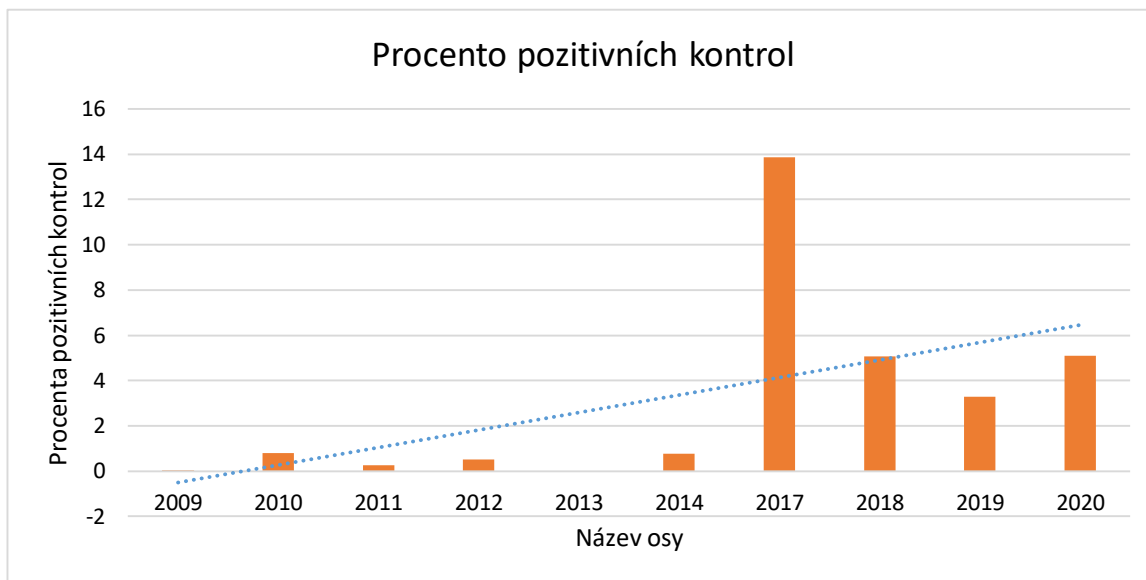
Graf č. 4 Počet neoprávněných přeprav odpadů odhalených v rámci kontrol Celní správy zaměřených na neoprávněnou přepravu odpadů (Celní správa c2014-2020; Celní správa c2021).

Jak je z grafu č. 3 patrné, celní správa se v posledních dvanácti letech na kontroly přeprav odpadů zaměřovala zejména ve dvou obdobích: v letech 2009 -2012 a od roku 2018. Výsledky kontrol v těchto dvou obdobích byly ale diametrálně odlišné. Graf č. 4 jasně znázorňuje, že v období od roku 2009 – 2012 byl počet zjištěných neoprávněných kontrol relativně velmi nízký.

To dokládá i následující citace z výroční zprávy Celní správy z roku 2009, kde se uvádí: „území České republiky již není lukrativní pro podnikatelské aktivity v oblasti nelegálního dovozu a ukládání odpadů.“. Dále ve výroční zprávě z roku 2010 Celní správa uvádí, že „v žádném z případů nešlo o nelegální dovoz odpadu s místem určení v ČR“ (Celní správa c2014-2020). Uvedená zjištění jasně nahrávají tomu, aby Celní správa i další orgány vynucující právo účelněji alokovaly své síly a prostředky na boj proti jiným typům trestné činnosti, což se i v následujících letech také stalo. Dokládá to pokles počtu kontrol v letech 2013 – 2017 znázorněný v grafu č. 3. Za některé roky v tomto období dokonce informace o počtu kontrol chybí, což odráží skutečnost, že se v té době nejednalo o významně sledovanou trestnou činnost.

Že se situace výrazně změnila, pak ukazuje graf č. 4. V letech 2017 – 2020 je patrné velmi výrazné navýšení absolutního počtu pozitivních záchytů neoprávněných přeprav odpadů v rámci kontrol provedených Celní správou. Je tedy zřejmé, že se v této době již projeví dopady čínských opatření a situace na vnitřním evropském trhu s odpady.

Roky 2015 – 2016 nebyly pro nedostatek dat do grafu č. 4 zaneseny.

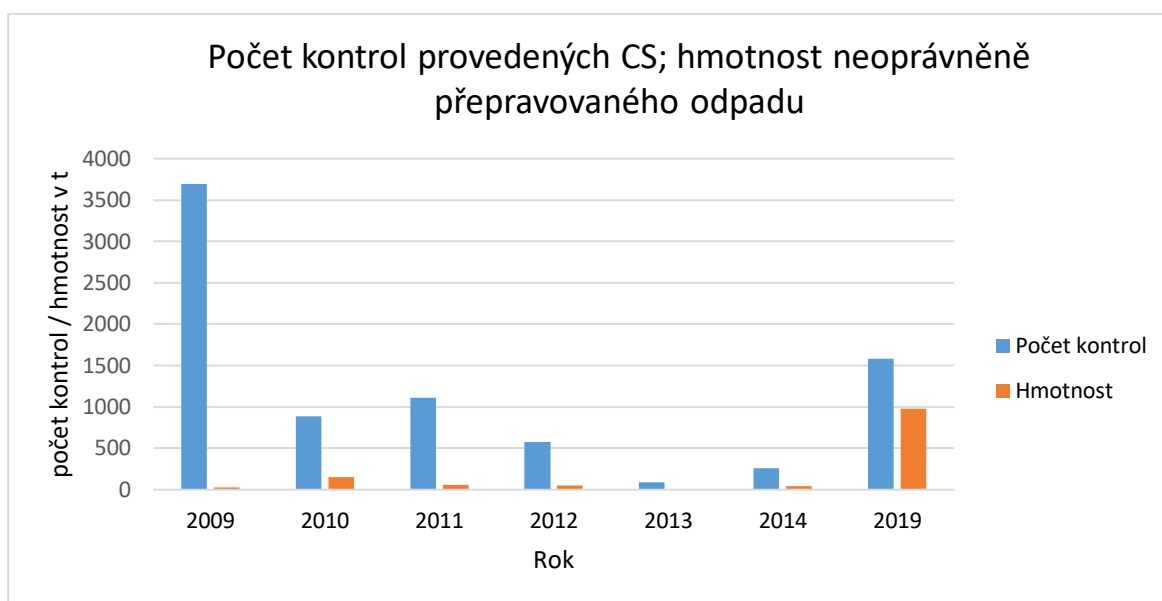
Graf č. 5: Procento pozitivních kontrol provedených Celní správou v rámci kontrol přepravy odpadů (Celní správa c2014-2020; Celní správa c2021).

Tuto situaci snad ještě lépe znázorňuje graf č. 5, do kterého byl zanesen procentuální podíl pozitivních kontrol provedených celní správou za sledované roky. Je z něj patrná jasně zvyšující se tendence v procentu pozitivních kontrol. Zatímco v roce 2009 bylo Celní správou provedeno celkem 3693 kontrol vozidel za účelem kontroly přepravy odpadů, přičemž bylo odhaleno pouze jedno porušení v té době platných předpisů, což odpovídá pouze 0,027 % pozitivních případů, bylo v roce 2017 provedeno 166 kontrol, přičemž bylo zjištěno 23 porušení předpisů, což odpovídá 13,8 %. Není proto divu, že se v dalších Celní správa na kontroly přepravy odpadů znovu zaměřila a počty kontrol navýšila (graf č. 3). I v následujících letech (2018 – 2020) bylo procento pozitivních kontrol násobně vyšší než v období od 2009 – 2012, jak graf č. 5 ukazuje.

Celní zprava na základě těchto trendů v letech od 2018 zorganizovala ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí a Českou inspekcí životního prostředí kontrolní akce zaměřené na neoprávněnou přepravu plastových odpadů na nejdůležitějších přepravních uzlech. Tyto akce nesly názvy Plast I, Plast II a Plast III (pozn. akce Plast III byla v souvislosti s pandemií COVID rovněž zaměřena i na kontrolu přeprav zdravotnického či biologického odpadu (Celní správa 2019; Celní správa 2020).

Bohužel ze zřejmých důvodů není jakkoliv možné získat data ohledně skutečných objemů nelegálních přeprav odpadů, ačkoliv z uvedených procent pozitivních případů zachycených Celní správou, a z předpokladu agentury IMPEL, že 20 – 32% všech přeprav odpadů nesplňuje stanovené podmínky a lze je označit za neoprávněné (IMPEL 2016), a s přihlédnutím k objemům hlášených přeprav jednoho z nejčastěji záměrně zaměňovaných druhů odpadu (Plasty a kaučuk), lze předpokládat, že v současné době na území České republiky došlo k výraznému nárůstu objemu i počtu neoprávněných přeprav odpadu přes/na naše území.

Takto výrazný nárůst snad ani nelze interpretovat jinak, než že souvisí se změnou toků a obchodu s odpadem na evropském trhu, což bylo způsobeno jak změnou (zprísněním) evropské legislativy a její implementací do národních legislativ, tak zejména situací vzniklou zákazem dovozu pevného odpadu do Číny a navazujícími zákazy dovozu odpadu do nástupnických států, jakými byly např. Indie, Malajsie, atd. Tyto změny, spolu s dalšími činiteli, jako jsou např. nižší daně, zapříčinily, že se Česká republika stala zajímavou zemí pro země západní Evropy, které se snaží svých odpadů zbavit na úkor zemí střední a východní Evropy. S tímto trendem se pojí, samozřejmě za účelem dosažení zisku, i nelegální obchod s odpady, jejich nelegální převoz a následná nelegální likvidace, případně nelegální recyklace.

Graf č. 6: Znázornění počtu kontrol provedených Celní správou oproti hmotnosti zjištěného nelegálně přepravovaného odpadu (Celní správa c2014-2020; Celní správa c2021).

Jak je patrné na dalším grafu (graf č. 6), na kterém je znázorněn počet kontrol provedených Celní správou v rámci kontrol neoprávněných přeprav odpadu a hmotnost odpadu zjištěného nelegálně přepraveného odpadu v rámci těchto kontrol, došlo v roce 2019 k významnému navýšení hmotnosti zjištěných neoprávněných přeprav, kdy hmotnost dosáhla 974 tun odpadu při počtu 1577 provedených kontrol. Přitom v roce 2009 bylo zjištěno pouze 24 tun neoprávněně přepravovaného odpadu při počtu 3693 provedených kontrol.

Údaje za roky 2017 – 2018 nejsou v grafu č. 6 uvedeny pro nedostatek dat k hmotnosti odpadů zjištěných v rámci kontrol.

I tato statistika jasně poukazuje na to, že v poslední době se zvyšuje zájem zločinců o tento typ trestné činnosti a že tudíž má cenu se tímto problémem dále zabývat, jelikož nutně musí způsobovat výrazné poškození životního prostředí a ekonomické ztráty (na daních, uváděním do původního stavu, apod.). Důslednými kontrolami a vymáháním práva lze dosáhnout alespoň částečného snížení negativního působení tohoto typu kriminální činnosti na

naši zemi. Citace z výroční zprávy CS za rok 2019: „*Veškerý odhalený nelegálně přepravovaný odpad byl následně v kompetenci Ministerstva životního prostředí vrácen do zemí odeslání.*“ (Celní správa c2014-2020).

4.1.4 Vyhodnocení hypotézy č. 1

Na základě zjištěných dat byla hypotéza č. 1 potvrzena. V posledních letech se opravdu zvýšil jak počet, tak objem legálních i nelegálních přeprav odpadu z ostatních (zejména západních) evropských států na a přes území České republiky, což časově i logicky odpovídá vydání zákazu dovozu pevného odpadu do Číny, který zásadním způsobem urychlil, ba způsobil, změny na evropském legálním i nelegálním trhu s odpady.

4.2 Hypotéza č. 2:

Neoprávněné nakládání s odpady v současné době způsobuje nenávratné poškození životního prostředí.

4.2.1 Nejčastější trendy nelegální činnosti s odpady

Nelegálně přepravovaný odpad je třeba někam dovézt a nějak s ním naložit. Tři nejvíce využívané módy operandí jsou:

- složení nelegálně přepravovaného odpadu na legální skládku (padělané doklady, záměna druhu odpadu, apod.);
- složení odpadu na nelegální skládku (černá skládka);
- nebo jeho zapálení (Interpol 2020).

Je předpoklad, že tyto možnosti mají vysokou míru společenské nebezpečnosti, jelikož poškozují životní prostředí, zdraví lidí a způsobují ekonomické ztráty.

4.2.2 Environmentální následky odpadové krize v Itálii

Mezi lety 1990 a 2000 probíhala v Itálii obří krize týkající se nakládání s odpady. Jednalo se o velký problém způsobený silnou přítomností organizovaného zločinu, který byl navázaný na tehdejší vládu (Shen & Antonopoulos 2016), výrazně aktivní v tomto byla italská mafie, např. zločinecké organizace Camorra a Ndrangheta, která se zabývá snad všemi myslitelnými kriminálními oblastmi včetně obchodu s drogami, legalizace výnosů z trestné činnosti, obchodu s lidmi, násilné trestné činnosti a neoprávněného nakládání s odpady (Faris 2011). V těchto letech zejména v jihoitalském regionu Kampánie, jehož hlavním městem je Neapol, došlo na základě vládního selhání v oblasti odpadového hospodářství k naplnění kapacity všech regionálních skládek. Právě toho využil místní organizovaný zločin a zaplnil vzniklou mezeru na legálním odpadovém trhu nelegální činností (D'Alisa et al. 2010). Za součinnosti s průmyslovými a odpadovými společnostmi, které se potřebovaly odpadů zbavit, začal organizovaný zločin míchat nebezpečné látky dohromady s komunálními odpady. Tato směs

byla poté ukládána na černé skládky, zejména poblíž cest, nebo byla spalována. Pro činnost italského organizovaného zločinu se v té době zažil termín „ekomafie“ (Andreani 2008).

Organizovaný zločin v Itálii v té době postupoval i tak, že odpady včetně nebezpečných odpadů nákladními vozy přepravoval buď na nelegální černé skládky, což byly zejména vyhloubené díry v zemi nebo jeskyně, nebo míchal nebezpečný a toxický materiál s textilem a tuto směs spálil (otevřený oheň), anebo komunální odpad smíchaný s nebezpečným odpadem navážel na běžné skládky odpadu nebo do spaloven (D'Alisa et al. 2010).

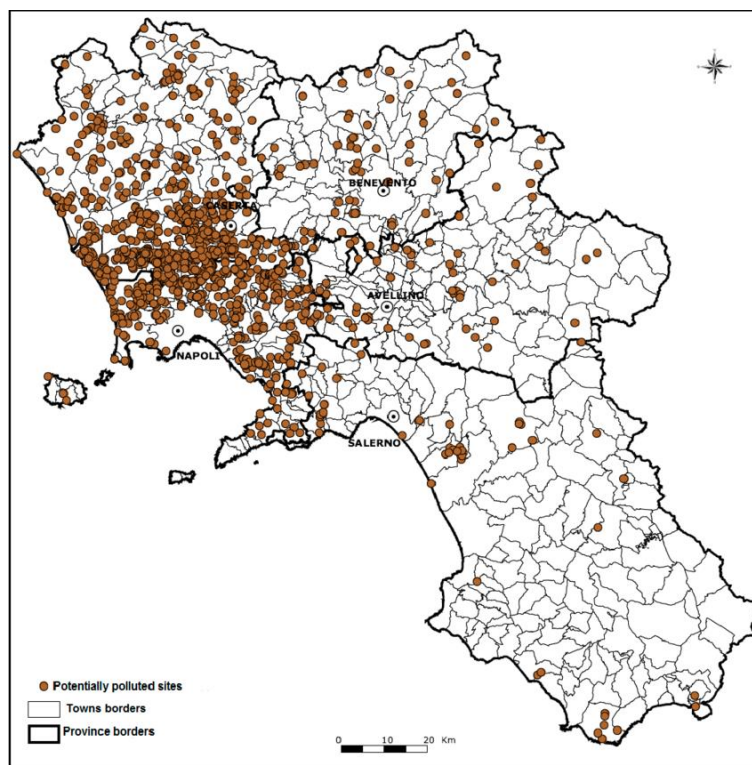
4.2.2.1 Trojúhelník smrti

Tato činnost nezůstala bez následků, pro oblast (tři města poblíž Neapole – Acerra, Nola a Marigliano) se v té době vžil název „Trojúhelník smrti“ (v anglickém jazyce „Triangle of death“). Situace v tehdejší Itálii měla významný dopad na lidské zdraví a na životní prostředí. Z černých skládek, kterých v té době v oblasti bylo asi pět tisíc (Senior & Mazza 2004), jež obsahovaly i nebezpečné odpady, unikalo do vzduchu, půdy a do spodních vod obrovské množství škodlivých látek poškozujících životní prostředí a zdraví lidí. Úmyslným zapalováním celých skládek i s nebezpečnými odpady pak docházelo k zamořování ovzduší (Andreani 2008).

Pozdější studie prokázaly, že lidé v okolí skládek a požárů odpadů v oblasti Kampánie mají zvýšený výskyt různých nemocí, jako například rakoviny, zejména rakoviny jater, močového měchýře a centrálního nervového systému. Např. výskyt rakoviny jater v oblasti dvojnásobně přesahuje celostátní průměr (Senior & Mazza 2004).

Studie rovněž prokázaly, že následkem poškození zemědělské půdy toxickými látkami musela být poražena celá stáda dobytka, pro který bylo již v oblasti málo pastev (AP 2013).

Rovněž se do mléka dobytka dostávaly škodliviny, zejména dioxiny, což způsobovalo velké problémy na italském trhu s mléčnými výrobky, poté co se o tom italská společnost dozvěděla, už těmto výrobkům pocházejícím z oblasti nedůvěřovala (New York Times 2008).

Obr. č. 8: Mapa nelegálních skládek v Itálii v regionu Kampánie v oblasti v té době zvané „Trojúhelník smrti“ (Mazza et al. 2015).

Na příkladu „trojúhelníku smrti“ je možné vidět, jak může neoprávněné nakládání s odpady poškodit životní prostředí a zdraví lidí v rozvinuté evropské zemi, jakou je Itálie. To, že je Itálie jednou z nevíce ohrožených evropských zemí fenoménem neoprávněného nakládání s odpady dokládá i případ obrovské italské nelegální skládky.

4.2.2.2 Černá skládka Bussi sul Tirino – toxické látky na černých skládkách

Poblíž města Bussi sul Tirino ve střední Itálii byly v období mezi lety 1984 a 2005 nelegálně naváženy odpady, včetně nebezpečných odpadů, které daly vzniknout do té doby největší nelegální skládce v Evropě. Tato skládka, tak jako i jiné velké nelegální skládky, byla kontaminována množstvím nebezpečných a toxických látek, které poškozovaly životní prostředí, zemědělství a lidské zdraví. Nejvýznamnějšími nebezpečnými látkami byly

- dioxiny, tedy organické látky druhotně vznikající při průmyslové výrobě a při spalování, které u člověka způsobují poškození imunitního, endokrinního a nervového systému a jsou karcinogenní (Petrlík & Válek c2014);
- polychlorované bifenylly, tedy syntetické organické látky používané v minulém století, které u člověka způsobují akutní a chronické otravy a jsou karcinogenní (Petrlík & Válek c2014);
- polycyklické aromatické uhlovodíky, které přirozeně vnikají při spalování jakékoliv organické hmoty, ale jsou i obsaženy v produktech jako nafta a asfalt, mají vysoký

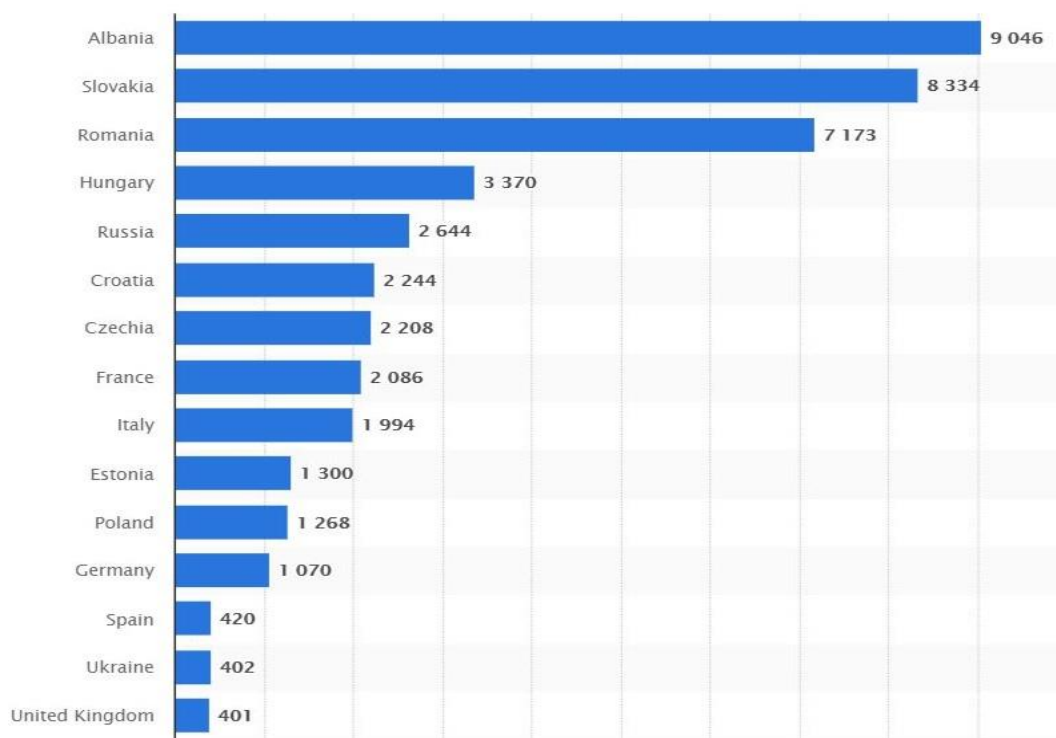
bioakumulační potenciál a u člověka poškozují zejména játra a ledviny, jsou rovněž karcinogenní (Havel & Válek c2014);

- halogenované organické sloučeniny a rozpouštědla, což zahrnuje širokou škálu látek s různou toxicitou pro člověka, mezi které patří i látky silně toxické a karcinogenní (Válek c2014);
- a těžké kovy, jako rtuť a olovo, které způsobují neurologické obtíže a jsou nebezpečné zejména pro těhotné ženy a děti (Arnika c2014; Vitali et al. 2021).

Na základě obav o zdraví bylo na žádosti široké veřejnosti a místních orgánů s odstupem času v letech 2017-2018 uskutečněno rozsáhlé testování, které bylo zaměřeno na zjištění obsahu nebezpečných látek ve vejcích slepic, mléku ovcí a koz, jedlých hub a pitné vodě, ovzduší a moči lidí nacházejících se v oblasti. Po provedení testů a porovnání výsledků s platnými evropskými normami bylo zjištěno, že i přes obří znečištění oblasti skládkou a dosud nedostatečně provedenou sanaci oblasti, nejsou obyvatelé oblasti významně ovlivněni expozicí toxickými látkami (Vitali et al. 2021).

4.2.3 Počet černých skládek v Evropě

Number of illegal dumps reported in Europe as of 2021, by country

Obr. č. 9: Počet nahlášených nelegálních skládek za část roku (do března) 2021 (Tiseo 2021).

Dle nových dat z března 2021 (obr. č. 9), která zveřejnila společnost statista.com, je Česká republika mezi deseti evropskými zeměmi s nejvyšším počtem nahlášených nelegálních skládek, konkrétně se ČR nachází se 2 208 nahlášenými černými skládkami na sedmém místě v Evropě. Za povšimnutí stojí, že Slovensko se umístilo na druhém místě tohoto žebříčku s 8 334 nahlášenými černými skládkami. Dále je z žebříčku možno vyzorovat, že jsme předstihli Itálii, která v minulosti patřila i díky rozbujelemu organizovanému zločinu mezi země nejvíce postižené tímto fenoménem.

4.2.4 Škodlivé látky zamořující okolí černých skládek

Výše jsme již u situace italské skládky Bussi sul Tirino zmínili škodlivé látky (dioxiny, polychromované bifenylly, apod.), které se běžně v místech nelegálních skládek (i požárů odpadů) dostávají do okolního prostředí a které způsobují jeho poškozování a poškozují zdraví obyvatel v okolí. Množství těchto škodlivých látek se dá zařadit mezi tzv. perzistentní organické látky (dále jen „POP“ – z anglického „Persistent Organic Pollutants“). Tuto různorodou skupinu organických látek charakterizují vlastnosti jako toxicita (jedovatost), persistence (schopnost dlouhou dobu přetrvávat v prostředí), bioakumulace (růst koncentrace látky v organismu), dálkový transport (potenciál látky cestovat daleko od zdroje) nebo významný škodlivý vliv na lidské zdraví nebo životní prostředí (Holoubek et al. 2001). Tyto látky jsou významným a nebezpečným zdrojem znečištění a jsou tak i upravovány legislativou, například: Stockholmská úmluva o perzistentních polutantech z roku 2001 a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1021 ze dne 20. června 2019 o perzistentních organických znečišťujících látkách, což jsou závazné právní normy i pro Českou republiku, která je implementovala do své právní úpravy (Vláda České republiky 2019). Právě tento druh látek se ve velké míře se nacházejí na černých skládkách, které jsou charakteristické absencí jakékoliv kontroly co se obsahu a uskladnění odpadu týče a kam jsou běžně zaváženy nebezpečné odpady (EPA 1998). Právě persistence, tedy schopnost přetrvávat po dlouhou dobu v nezměněné formě v prostředí, je pro tuto nebezpečnou a skupinu látek tak charakteristická. Tyto látky se obecně rozkládají opravdu velmi obtížně a velmi dlouho. Při jejich (pomalém) rozkladu se do okolí dostávají další škodlivé látky. Bylo zjištěno, že tyto látky mohou na skládkách a v jejich okolí přetrvávat v nezměněné formě mnoho desítek let a je možné, že tam budou přetrvávat po staletí (Weber et al. 2011).

Jak již bylo v práci zmíněno, jedním z modů operandi, které organizovaný zločin využívá pro likvidaci odpadů je právě úmyslné zapálení nelegálních skládek odpadu za účelem ušetření nákladů na jejich další likvidaci a tedy maximalizace zisku.

Dle zprávy Interpolu se v poslední době výrazně zvýšil počet nelegálních (černých) skládek i požárů odpadu, toto zvýšení je jedním z trendů, které se objevují po zavedení zákazu dovozu pevných odpadů do Číny i do dalších zemí (Interpol 2020).

4.2.5 Požáry černých skládek

Požáry skládek významně poškozují životní prostředí zejména emisemi toxických látek do atmosféry, půdy a vody. Požáry skládek se obvykle dějí za nízkých teplot spalování

s omezeným přístupem kyslíku, dochází tedy k nedokonalému spalování (Vaverková 2019). Právě tyto podmínky při spalování jsou důvodem pro obrovské množství emisí toxických látek. V legálních spalovnách odpadu, které se mj. využívají při likvidaci odpadu v rámci tzv. energetického využití odpadů, je třeba dodržovat správné teploty, běžně od 600 do 1600 stupňů Celsia a zajistit dostatek přístupu kyslíku, aby mohlo docházet ke správné oxidaci. Tento proces napomáhá eliminovat choroboplodnost (patogenitu) spalovaného odpadu a výrazně snižovat jeho jedovatost (toxicitu), tím že se lépe zoxidují organické sloučeniny (Arnika c2014).

Nedokonalým spalováním při požáru skládky vznikají plyny, které obsahují nebezpečné látky, jako jsou dioxiny, polycyklické aromatické uhlovodíky, prachové částice (PM) a další škodlivé a karcinogenní látky (Weichenthal 2015). Kouř pak produkuje i další škodlivé plyny, jako jsou oxid uhelnatý (CO), sulfan (H₂S), metan (CH₄) a další (Vaverková 2019).

Požáry odpadu představují významnou hrozbu pro zdraví lidí. V období těsně po požáru černé skládky pneumatik u města Seseña ve Španělsku, kde bylo nelegálně složeno 70 až 90 tisíc tun pneumatik, bylo naměřeno významné zvýšení polycyklických aromatických uhlovodíků v ovzduší. Hodnoty byly tak vysoké, že odpovídaly třikrát až pětikrát větší hrozbě onemocnění rakovinou obyvatel žijících v blízkosti skládky oproti ostatním obyvatelům v regionu. Po půl roce od požáru byly znovu měřeny hodnoty polycyklických aromatických uhlovodíků (PAH), tentokrát v půdě, kdy by hodnoty byly stále výrazně nadlimitní. Nicméně dalšími měřeními v následujících měsících bylo zjištěno, že hodnoty stále klesají a po roce od požáru již klesly natolik, že riziko onemocnění rakovinou obyvatel žijících v okolí místa požáru bylo obdobné jako v jiných částech regionu (Rovira et al. 2017).

Dalším rizikem pro životní prostředí při požáru skládek, a zejména těch nelegálních, kam jsou ve větší míře skládány nebezpečné odpady a odpady bez jakékoliv kontroly, je samotné jejich hašení. Tím, že se na hořící odpadový materiál, jehož hořením vznikají škodlivé látky, ve velké míře nalije voda, což se při hašení děje, tato kontaminovaná hasební voda odtéká do kanalizace, přilehlých vodních toků nebo se zasákne do půdy a postupně se dostane i do spodních vod, přičemž dochází k dalšímu zamořování životního prostředí (Jonášová 2019).

4.2.6 Požáry skládek v ČR

V České republice v posledních letech došlo k výraznému nárůstu počtu požárů na skládkách, přičemž meziročně v letech 2017 a 2018, tedy po zavedení zákazu dovozu pevného odpadu do Číny, vzrostl počet požárů na skládkách o více než 40 %. Problém do jisté míry připomíná situaci v Polsku, kde dochází ke vzniku požárů spojovaných s činností tzv. odpadové mafie. Po dovozu odpadů do Polska z okolních evropských zemí za účelem jejich odstranění je úmyslné založení požáru pro pachatele nejjednodušší a ekonomicky nejvýhodnější možností, jak se odpadů rychle zbavit. Podobný scénář se u nás prozatím neprokázal, jelikož ze statistik Hasičského záchranného sboru vyplývá, že úmyslné zapálení odpadů se v ČR vyskytuje, ale ne v takové míře jako například v Polsku. V České republice je jednoznačně nejčastější příčinou požárů skládek odpadu v ČR nedbalost a neprokázané zavinění, pozn.: příčina nebyla zjištěna (Soldatova 2020). Nicméně i tak, je problém požárů černých skládek v České republice stále významný, např. v roce 2018 čeští hasiči museli řešit 1 238 požárů skládek, z toho v 530

případech se jednalo o požáry legálních skládek a v 708 případech o požáry skládek nelegálních (Jonášová 2019).

Obr. č. 10: Požár nelegální skládky v osadě Arnoltice u obce Bulovka v Libereckém kraji v roce 2015 (Bernáthová 2012).

4.2.7 Situace v regionu střední a východní Evropy

Polští vládní představitelé přiznávají, že v Polsku existuje velký problém s nelegálním dovozem odpadů do země za účelem jejich likvidace, jako příčiny vzniku tohoto problému uvádí zejména zákaz dovozu odpadu do Číny. V roce 2018 polský předseda vlády Mateusz Marawiecki řekl, že Polsko se potýká s výrazným zvýšením počtu požárů nelegálních skládek a že ve většině těchto případů se nejedná o spontánní vzplanutí odpadu nýbrž o úmyslné trestné činy, proti kterým Polsko hodlá bojovat. Polský ministr životního prostředí později dodal: „Nemůžeme dopustit, aby se Polsko stalo nelegální skládkou pro Evropu“ (Reuters 2018).

Dle hodnocení Interpolu (Interpol 2020), i příslušných českých orgánů (Ministerstvo vnitra 2020) patří Česká republika mezi nejohroženější evropské země, společně s dalšími státy střední a východní Evropy (zejména s Polskem, Slovenskem a Rumunskem) co se týče nelegálního dovozu odpadu. Tím, že se do země odpad doveze, problém bohužel nekončí, spíše začíná. S odpadem je třeba nějak, s co možná s nejnižšími náklady, naložit. Za tímto účelem jsou odpady často ukládány na nelegální skládky odpadu nebo jsou zapalovány.

4.2.8 Akutní a trvalé poškození životního prostředí

Jak bylo výše prokázáno, tyto nelegální činnosti významně poškozují životní prostředí a zdraví lidí v dotčené oblasti. Pozitivní je ale zjištění, že i přes zjevné akutní poškození životního prostředí a zdraví lidí v postižené oblasti se zdá, že toto poškození nemá trvalý charakter a postupem času se hodnoty rizikových polutantů mohou dostat do normálu a po dostatečně dlouhé době již nemusí představovat zvýšené riziko. Tato doba může představovat horizont několika měsíců až let, ale bohužel i staletí, jako v případě perzistentních organických polutantů.

Na výše uvedených případech je vidět, že s odstupem času se může situace na nelegálních skládkách a při požárech skládek měnit a že příroda má moc navracet do normálu i katastrofy toho nejvyššího formátu.

A právě takovým případem jistě byla jaderná katastrofa v elektrárně v Černobylu v roce 1986.

Do oblasti zasažené radiací, která byla vystavena 400 krát vyšší radiační dávce než by dokázala vyprodukovat jaderná bomba shozená na japonskou Hirošimu, se po letech (v nedávné době) začaly navracet živočišné i rostlinné druhy, přičemž revitalizace tamní přírody došla až tak daleko, že oblast je schopna uživit i vrcholové predátory, jakými jsou vlci (Hinton et al. 2019).

4.2.9 Vyhodnocení hypotézy č. 2

Na základě zjištěných informací lze hypotézu potvrdit jen částečně. Neoprávněné nakládání s odpady opravdu způsobuje významné škody na životním prostředí, zdá se ale, že tyto škody nemají trvalý charakter a po čase se hodnoty škodlivých látek v poškozeném prostředí mohou dostat k normálním hodnotám. Avšak, tato doba se může velmi lišit od druhu polutantu, přičemž některé druhy mohou v prostředí přetrvávat po generace.

4.3 Hypotéza č. 3:

Neoprávněné nakládání s odpady v současné době způsobuje státu ekonomické ztráty uváděním vzniklých škod do původního stavu.

4.3.1 Výnosy z nelegální činnosti související s odpady v Evropě a v ČR

Neoprávněné nakládání s odpady, tedy obchod s nimi, jejich nelegální přeprava a následná likvidace, je velmi výnosným byznysem a přitahuje pozornost organizovaného zločinu. Bohužel se jedná o velmi výnosné a zároveň bezpečné odvětví trestné činnosti, jelikož nehrozí takové sankce jako při jiných závažných formách trestné činnosti.

V rámci evropského projektu BlockWaste byl stanoven odhad ročních výnosů nelegálního trhu s odpady v Evropě. Roční výnosy organizovaného zločinu a pachatelů zabývajících se nelegálním nakládáním s nebezpečným odpadem (NO) byl odhadnut na 1,5 –

1,8 miliardy Euro (cca 39 – 47 miliard Kč) a s ostatními odpady (OO) pak na 1,3 – 10,3 miliard Euro (cca 34 – 268 miliard Kč). Dohromady (NO + OO) je tedy nelegální evropský trh s odpady odhadován na 2,8 – 12,1 miliard Euro (cca 73 – 305 miliard Kč), (BlockWaste 2017).

Nelegální trh s odpady dokonce snese srovnání s trhem s drogami, kterému je všeobecně věnována mnohem větší pozornost. Evropský trh s nejrozšířenější a nejobchodovanější drogou, konopím, je odhadován na 11,6 miliard Euro (cca 300 miliard Kč), s heroinem pak asi na 7,4 miliard Euro (asi 193 miliard Kč), (Europol 2019).

Oproti obchodování s drogami přináší ale obchodování s odpady mnohem menší riziko ve formě hrozících trestů v trestním řízení a pozornosti společnosti i příslušných orgánů vymáhajících právo.

Například v České republice:

- za drogovou trestnou činnost (§ 283 trestního zákoníku) hrozí pachateli v rámci organizované skupiny trest 2 roky až 10 let odnětí svobody (v případě spáchání v rámci mezinárodní organizované skupiny dokonce 10 let až 18 let);
- za neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 trestního zákoníku) hrozí pachateli v rámci organizované skupiny 6 měsíců až 3 roky odnětí svobody (spáchání v rámci mezinárodní organizované skupiny zákon neřeší), (Parlament České republiky 2009).
- jež od roku 1991 existuje specializovaný policejní útvar s celostátní působností pověřený bojem se závažnou trestnou činností související s nedovolenou výrobou, držením a šířením drog – Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR (NPC), (Nožina & Vaněček 2016).
- problematikou trestných činů proti životnímu prostředí, do které spadá i trestná činnost související s odpady, se v rámci policie systematicky zabývají tři policisté na Policejním prezidiu na Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování na odboru hospodářské kriminality. Tito policisté se mimo to ale zabývají i dalšími formami hospodářské trestné činnosti. Specializovaný policejní útvar neexistuje. Trestní řízení jsou pak vedena na nižších organizačních článcích služby kriminální policie a vyšetřování policisty, kteří se zabývají hospodářskou trestnou činností (Ministerstvo vnitra 2020). Stupeň specializace policistů na tuto formu trestné činnosti tedy není zdaleka dostatečný.

Jak vidno na níže uvedeném obrázku (č. 11), pro Českou republiku byly roční výnosy z nelegálního obchodování s nebezpečným odpadem (NO) odhadnuty na cca 50 – 58 milionu Euro (asi 1,3 – 1,5 miliardy Kč) a s ostatním odpadem (OO) na cca 38 – 294 milionu Euro (asi 0,99 – 7,66 miliardy Kč), (BlockWaste 2017). Jedná se opravdu o vysoká čísla. Je ovšem možné si rovněž povšimnout, že ještě větších hodnot dosahují výnosy z této nelegální činnosti ve státech, které fungují jako země vyvážející odpad do jiných evropských států. Nejvyšších odhadovaných výnosů dosahují pachatelé v Rakousku, Francii a zejména pak Německu, Itálii a ve Velké Británii.

I tyto hodnoty potvrzují předpoklad (i praxi) že tyto země vyváží odpad do jiných evropských zemí, zejména pak do zemí východní a střední Evropy.

Country	Non-hazardous waste		Hazardous waste	
	Min (€ million)	Max (€ million)	Min (€ million)	Max (€ million)
Austria	95.55	743.18	58.06	67.26
Belgium	Not available	Not available	Not available	Not available
Bulgaria	41.75	324.75	3.51	4.07
Croatia	3.29	25.57	1.51	1.75
Cyprus	Not available	Not available	Not available	Not available
Czech Republic	37.81	294.06	50.04	57.97
Denmark	21.01	163.42	16.01	18.55
Estonia	10.44	81.20	5.45	6.32
Finland	2.53	19.70	34.77	40.29
France	215.29	1,674.49	263.54	305.32
Germany	143.67	1,117.40	296.89	343.96
Greece	9.66	75.12	8.21	9.51
Hungary	27.43	213.32	17.18	19.90
Ireland	50.58	393.39	51.37	59.51
Italy	207.71	1,615.55	397.08	460.03
Latvia	6.38	49.62	2.55	2.95
Lithuania	11.32	88.07	5.31	6.15
Luxembourg	Not available	Not available	Not available	Not available
Malta	Not available	Not available	Not available	Not available
Netherlands	30.58	237.84	38.70	44.83
Poland	36.38	282.96	5.66	6.55
Portugal	38.75	301.40	26.36	30.54
Romania	21.45	166.85	11.36	13.17
Slovakia	14.03	109.16	14.64	16.97
Slovenia	Not available	Not available	Not available	Not available
Spain	61.45	477.95	59.43	68.85
Sweden	46.39	360.83	138.57	160.54
United Kingdom	335.62	2,610.34	308.11	356.96

Obr. č. 11 Odhad ročních výnosů z neoprávněného nakládání s odpady v jednotlivých evropských zemích za roky 2010 – 2014 (BlockWaste 2017).

S odvětvím nelegálního nakládání s odpady se pojí rovněž další doprovodná trestná činnost, jako jsou daňové úniky, padělání dokladů a legalizace výnosů z trestné činnosti (Interpol 2020).

Podle ředitele České inspekce životního prostředí se v České republice každoročně ztrácí tisíce tun nebezpečných odpadů, jako jsou motorové oleje, odpadní syntetické barvy, ředidla nebo provozní kapaliny. Uvádí, že odpady jsou často předmětem daňových podvodů, připomínajících kauzu podvodů s lehkými topnými oleji z devadesátých let minulého století. Rovněž připodobňuje podvody s odpady ke hře skořápky, jelikož odpady jsou účelově vydávány za jiné kategorie odpadu za účelem zastření skutečně přepravovaného/obchodovaného odpadu, podle toho, jak je to pro pachatele nejvýhodnější. „Kromě skořápek to připomíná podvody s lehkými topnými oleji v 90. letech. Nejde přitom o náhody, ale systematické jednání určitých subjektů, které na tom vydělávají.“ (Votruba 2020). Objem výnosů těchto daňových úniků není znám, je však jisté, že nepůjde o malé částky.

4.3.2 Problémy s následky neoprávněného nakládání s odpady

Jak nelegální skládkování, tak nelegální požáry odpadu sebou nesou již výše popsanou environmentální zátěž a poškozování zdraví lidí v okolí, nicméně přináší i další problémy, jako je například zápach, ke kterému dochází při tvorbě tzv. skládkového plynu, jelikož na nelegálních skládkách nedochází k hutnění a řešení nějakou formou odplyňovacího systému, může dokonce dojít k šíření metanu (CH_4) půdou a jeho proniknutí do sklepů či inženýrských sítí, existuje rovněž riziko jeho kumulace a následně vznícení nebo výbuch. Dalším problémem pro obyvatele v okolí může být estetické poškození krajinného rázu území, jelikož na rozdíl od legální skládky není u černých skládek vyhotoven žádný projekt ani analýza, za účelem vyhodnocení vhodného místa a je nanejvýš pravděpodobné, že černá skládka vznikne na místě vyloženě nevhodném (Filip et al. 2003). Problémů se vznikem černých skládek by se jistě našlo mnohem více, ale jedním z nejpálčivějších je finanční zátěž při řešení akutního stavu, jakým je např. hašení požáru černé skládky hasiči nebo následné odstraňování skládky a sanace (úprava a uvádění do původního stavu) místa a okolí skládky.

4.3.3 Náklady za likvidaci černých skládek

Náklady na uvedení místa, kde se nachází černá skládka, do původního stavu, šplhají do astronomických výšin.

4.3.3.1 Sanace slovenské černé skládky Vraakuňa

Tak například, když se na Slovensku jednalo o sanaci staré skládky nebezpečného odpadu nacházející se přímo v hlavním městě Bratislavě, ve čtvrti Vraakuňa, která stále bezprostředně ohrožuje bratislavské zásoby pitné vody a zdraví občanů. Po provedených analýzách byly navrženy dva modely sanace oblasti.

První z možností byla aktivní sanace oblasti, která spočívala v odklizení nebezpečných odpadů za přísných bezpečnostních podmínek a jejich následné likvidaci (Prikrýl 2016). Cena aktivní sanace skládky byla odhadnuta na cca 113 milionů Euro bez DPH (téměř 3 miliardy Kč) a asi na čtyři roky intenzivních prací (Urban 2015). Ačkoliv se jedná o čistší, důslednější a trvalé řešení, bylo nakonec od této metody, i pro její nákladnost, ustoupeno (SME 2020).

Další možností byla pasivní sanace oblasti, tzv. enkapsulací (zapouzďením), což by znamenalo kolem celé skládky v celkové délce 2050 metrů vybudovat hermeticky nepropustnou betonovou zeď. Zeď by musela zasahovat až do hloubky 20 metrů, aby dosáhla až na nepropustné podlaží (Prikrýl 2016). Tato metoda byla původně odhadnuta asi na 14,5 milionů Euro bez DPH (téměř 400 milionů Kč) a sanace měla trvat přibližně rok a půl. Následné roční náklady na čištění a vypouštění kontaminované vody byly odhadnuty na 240 tisíc Euro bez DPH ročně (přes 6 milionů Kč), (Urban 2015). Využitím této metody by ale nebyla zajištěna sanace oblasti a škody již vzniklé průsakem do okolí. Dalším problémem metody je omezená životnost a náchylnost na prolomení zdi působením vnějších sil, zejména tlaku okolní zeminy v hloubce 3 – 8 metrů (Prikrýl 2016). Na základě vhodného podloží a menší finanční náročnosti celého projektu bylo nakonec přistoupeno k druhé variantě a v roce 2020 byla započata sanace skládky pasivní metodou zapouzďení – ohraničení betonovou zdí.

Vysoutěžená cena za sanaci byla 30 milionů Euro bez DPH (přes tři čtvrtě miliardy Kč). Předpokládaná životnost tohoto řešení situace je 30 – 50 let (SME 2020).

Jak je vidět na slovenském případu, nesprávně složený odpad na nesprávném místě může znamenat opravdu vysoké finanční náklady a to i několik generací. Jelikož se Slováci rozhodli o pasivní metodu konzervace skládky, bude muset po skončení životnosti sanačních opatření tuto skládku řešit další slovenská generace.

Je ale potřeba dodat, že slovenská skládka ve Vakuni, která vznikla ukládáním odpadů chemických závodů v Bratislavě v 60. – 80. letech minulého století (SME 2020), náleží spíše mezi tzv. staré zátěže, které jsou nejčastěji spojovány s industrializací okolo 70. let minulého století (124. komunální odpad a skládkování). I v tehdejší době si byli původci nebezpečného odpadu, kteří jej záměrně navázeli do hlubokého pásu půdy v hlavním slovenském městě, vědomi, že by minimálně vzbudili negativní reakci veřejnosti, proto skládku, za účelem jejího skrytí před obyvateli Bratislavy, překryli dvoumetrovou vrstvou zeminy (Prikryl 2016). Vnímáno dnešní optikou by se jednoznačně jednalo o trestný čin s vysokou mírou společenské nebezpečnosti.

4.3.3.2 Cena těžby a odvozu nelegálního odpadu z černé skládky

V roce 2011 se Europol pokusil stanovit cenu jen za vytěžení a odvezení odpadu složeného na nelegální skládku v regionu severovýchodní Evropy, který je demograficky a kupní silou možné přirovnat k naší zemi. Cenu stanovil na cca 160 Euro (cca 4 000 Kč) za tunu odpadu, v případě nebezpečného odpadu se jednalo o cca 300 Euro (cca 8 000 Kč) za tunu odpadu (Europol 2011).

4.3.3.3 Sanace černých skládek v ČR

Pro prezentaci medializovaných příkladů nákladů na sanaci černých skládek nemusíme brát příklady pouze ze zahraničí, tak například se již téměř dvě dekády řeší možnosti sanace černé skládky v obci Lištice u Berouna, nacházející se v CHKO Český kras, kam byly po roce 1991 neoprávněně naváženy odpady, v té době i městem Berounem, na soukromý pozemek (Petr 2018a). Podle některých se jedná o největší černou skládku v České republice (Petr 2018b), kdy objem skládky nacházející se na ploše přibližně 3,5 ha byl odhadnut na 260 tisíc m³. Hlavní nebezpečí skládky tkví v tom, že je v ní pohřbeno přibližně 300 tun azbestu, (Beran 2018), který je významným polutantem a materiálem, jehož vlákna jsou silně karcinogenní a škodlivá zejména pro dýchací soustavu (National Cancer Institute 2018). Soud ve věci rozhodl, že město Beroun měl povinnost části skládky zasahující na soukromé pozemky odklidit, což ale znamená, že vlivem navážky obsahující azbest, bylo by třeba odborně sanovat celou skládku (Petr 2018a). Náklady na sanaci skládky jsou odhadovány řádově od stovek milionů do několika miliard korun, což staví město Beroun hospodařící s rozpočtem 600 milionů korun do velmi nepříjemné situace (Petr 2018b).

Ve věci byl v roce 2018 zpracován posudek o posuzování vlivů na životní prostředí, jehož výsledkem bylo doporučení „*ponechání stávajícího stavu s konečnými terénními úpravami*“, jelikož aktivní sanace skládky, tedy její vyklizení by byla mj. spojena s

„možností odkrytí nebezpečných odpadů při odtěžbových pracích, včetně možné mobilizace odpadů s obsahem asbestu, ke které může dojít při otevření tělesa skládky, důvodem pro ponechání stávajícího stavu je také to, že „Náklady na realizaci značně přesahují přínosy“ (Beran 2018). Podle nejaktuálnějších informací jsou stále město Beroun s majitelem pozemku ve sporu, který byl odročen na neurčito a jakékoliv skutečné konečné řešení skládky je stále v nedohlednu (Šimková 2019).

Další medializovanou kauzou obří skládky v České republice i s mezinárodním prvkem byla skládka v obci Bulovka, části obce Arnoltice v okrese Liberec na Česko-německém pomezí. Kam byly do areálu bývalého teletníku od roku 2005 naváženy odpady z nedalekého Německa, převážně se jednalo o směs starého textilu a plastů. Odpady na místo navezla česká společnost se zahraničním majitelem, tzv. bílým koněm (pozn.: nastrčená osoba za účelem páchaní trestné činnosti), (Vávra 2015b), kterého nebylo možno dohledat (Pavličková 2016). V areálu bylo nelegálně složeno téměř 10 tisíc tun odpadů (Šidlová 2016), což odpovídá asi 1200 kamionů odpadu, přičemž údajně na každém kamionu společnost vydělala až 3 tisíce Euro (asi 78 tisíc Kč), (Berka 2016). I přes maximální možnou pokutu (prvotně 25 milionů) udělenou Českou inspekcí životního prostředí, společnost, která německé odpady do areálu navozila, odklizení odpadu nezajistila (ČTK 2013). Po dlouhých jednáních se podařilo přesvědčit německou stranu, aby v roce 2014 na své náklady ve výši 8,7 milionu Kč odstranila téměř polovinu odpadu (Pluhař 2016). O zbytek odpadů se se pak musela postarat česká strana. Obec Bulovka ho odstranila v roce 2016 za téměř 8 milionů Kč. Jelikož by si obec nemohla dovolit vynaložit takové prostředky ze svého ročního rozpočtu, který činí rovněž téměř 8 milionů Kč, obdržela na dovyklizení nelegální skládky dotace od státu a Libereckého kraje (Šidlová 2016).

Obdobných případů, kdy musely být na sanaci černých skládek odpadů vynaloženy finanční prostředky odpovídající celým ročním rozpočtům dotčených obcí nebo astronomické částky, které je přesahovaly, je celá řada.

Nicméně existují i menší černé skládky, obvykle v porostech u měst a obcí, na odpočívadlech u hlavních silničních tahů, apod., které v převážně většině případů nevznikají činností organizovaného zločinu, ale spíše jednotlivými pachateli. Tento odpad se skládá převážně ze starých pneumatik, suti, plastů z autovraků, starého nábytku, lahví apod. Tyto černé skládky, pokud se nenajde původce skládky, musí často řešit majitel pozemku, na kterém se nelegální skládka nachází, případně obec. Jedním z největších majitelů pozemků, na kterých se černé skládky nacházejí, je už z podstaty své činnosti státní podnik Lesy České republiky, který například jen v roce 2018 na své náklady na ploše 25 ha odstranil 632 černých skládek, na jejichž likvidaci vynaložil prostředky ve výši téměř 1,5 milionu Kč. Od roku 2011 do roku 2019 pak za likvidaci 5 720 černých skládek, které se nacházely na ploše 165,4 ha, vynaložil prostředky ve výši 16,4 milionů Kč (Lesy ČR 2019).

4.3.4 Požáry černých skládek

Nejenom likvidace černých skládek, ale požáry odpadů způsobují další náklady. Obrázek č. 10 (u předchozí hypotézy) zachycuje jeden z případů úmyslného zapálení černé skládky Bulovka – Arnoltice. Při jednom z těchto požárů v roce 2012 se na místě zásahu po čtyři dny

hašení vystřídal 150 hasičů. Požár byl zapálen úmyslně otevřeným ohněm (ČT24 2012). Další z úmyslně založených požárů této skládky v roce 2012 obyvatele obce obtěžoval a ohrožoval dýmem po dva měsíce (Pluhař 2016).

U předchozí hypotézy jsme uvedli, jak se zvýšil počet požárů odpadů – v letech 2017 a 2018 se meziročně zvýšil o 40 % (Soldatova 2020). Hašení těchto požárů sebou přináší výdaje. Není výjimkou, že zásah na skládce trvá více dnů. Při požáru skládky bývají nasazeny desítky až stovky hasičů a mnoho technických prostředků. Dále jsou použité chemické prostředky, jako jsou smáčedla, pěnidla a podobné prostředky dalšími a obrovské množství vody šplhající do objemů milionů litrů na zásah. Spolu s výdaji, jakými může být strava hasičů na místě nebo pohonné hmoty, odhadla nevládní nezisková organizace Institut Cirkulární Ekonomiky, že jeden den zásahu při hašení požáru skládky stojí v průměru 500 tisíc až 1 milion Kč. Pro představu, jak již zmínili u předchozí hypotézy, např. jen v roce 2018 museli čeští hasiči zasahovat u 708 požárů nelegálních skládek (Jonášová 2019). Do výčtu výdajů proti boji s neoprávněným nakládáním s odpady by se daly jistě zahrnout i nemalé výdaje orgánů, které proti této činnosti bojují, jako je Česká inspekce životního prostředí, Celní správa ČR a Policie ČR, jakožto i výdaje dalších vládních orgánů, ale i nevládních neziskových organizací, které rovněž v tomto boji rovněž významně pomáhají.

4.3.5 Dotace na likvidaci černých skládek

Statistická ročenka životního prostředí za rok 2019 vydávaná agenturou CENIA (Česká informační agentura životního prostředí) obsahuje informaci, že v roce 2019 byly v rámci podpor Národního programu životního prostředí (*3. prioritní oblast: Odpady, staré zátěže, environmentální; Podoblast 3: Odstranění a rekultivace nelegálních skladů odpadů a sanace havarijních stavů, které představují riziko pro životní prostředí*) financovaného ze Státního fondu pro životní prostředí ČR (dále jen „SFŽP“), (SFŽP 2018), při jedné akci vyplaceny finanční prostředky ve výši 2,14 milionů Kč na odstranění nelegálních skladů odpadů, celkové náklady byly 2,67 milionů Kč (CENIA 2020). V roce 2018 bylo pak ze stejného programu na odstranění nelegálních skladů odpadu při celkových čtyřech akcích vyplacena podpora 37,59 milionů Kč, celkové náklady byly 49,98 milionů Kč (CENIA 2019).

Jelikož náklady spojené se sanací nelegálních skládek jsou opravdu vysoké, často přesahující rozpočty obcí, na jejichž území se nacházejí a které se s nimi ve výsledku musí vypořádávat, existují pravidelně vyhlášené dotační programy, které mají odstranění těchto černých skládek napomoci.

Jedná se zejména o dotace zmíněného Národního programu životního prostředí, v rámci kterého bylo například v roce 2015 během dvou dvoukolových výzev dotace „Ekohavárie a černé skládky“ alokováno 166 milionů Kč, které mohly čerpat kraje a obce s rozšířenou působností „na odstranění černých skládek či akutních havarijních stavů nelegálních skladů odpadů, které ohrožují zdraví obyvatel a životní prostředí“, v roce 2016 byla vyhlášena dotace „Odstraňování nelegálních skladů odpadů a sanace havarijních stavů“ s alokací 100 milionů Kč, které mohly využívat kraje, obce s rozšířenou působností a obce na „odstranění a rekultivace nelegálních skladů odpadů a sanace havarijních stavů, které představují akutní riziko pro životní prostředí“ a v roce 2017 pak byla vyhlášena kontinuální dotace (do roku

2020) „Nelegální sklady odpadů“ opět s alokací 100 milionů Kč, o které mohly žádat kraje a obce s rozšířenou působností na „*odstraněním akutních ekologických zátěží s neznámým původcem na jejich území*“ (SFŽP c2021).

Další milionové dotace mohou obcím s rozšířenou působností, obcím nebo i spolkům nabídnout přímo kraje, jako např. dotace poskytovaná v roce 2017 Plzeňským krajem „*Uklidme svůj kraj 2017*“ s alokací 1 milion Kč využitelná na „*na vyčištění přírody, veřejného prostranství Plzeňského kraje od vnesených odpadů, nebo likvidaci neoprávněných (tzv. černých) skládek*“ (Ministerstvo pro místní rozvoj c2021).

Další z možností bylo využití mnohamilionových evropských dotací v programových obdobích 2007 – 2014 (operační program 2 Životní prostředí) a 2014 – 2020 (operační program 05 Životní prostředí; osa Odpady a materiálové toky, ekologické zátěže a rizika). Nově je možné využít dotaci v rámci nástupnického programu pro období 2021 – 2029 (Ministerstvo pro místní rozvoj c2021).

Pro představu například asi 4,5 tisícové město Votice nacházející se v okrese Benešov získalo v roce 2020 evropskou dotaci přes 17 milionů Kč na sanaci černé skládky na Polském vrchu, která kontaminovala jeden z důležitých vodních zdrojů města. Město, které se na projektu podílelo částkou 3 milionů Kč, by si samo, bez využití dotačních zdrojů, sanaci skládky dovolit nemohlo. Město věří, že se sanaci této černé skládky časem podaří obnovit jejich v minulosti nejvydatnější zdroj pitné vody (Vachtl 2020).

4.3.6 Uplatňování principu „Polluter Pays“

Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES ze dne 21. dubna 2004 byla evropskou legislativou stanovena pravidla pro uplatňování zásady „znečišťovatel platí“ („Polluter Pays“), která ve zkratce znamená, že ten (osoba; společnost) kdo způsobí škody na životním prostředí, je za tyto škody zodpovědný a musí podniknout nápravná opatření a hradit veškeré výdaje. Členské státy tuto zásadu musely implementovat do národních legislativ do roku 2007 (Eur-Lex 2020). Co se týče odpovědnosti za znečištění životního prostředí, je vedoucím principem právě zásada znečišťovatel platí. Implementace zásady samozřejmě proběhla i v České republice, i když v české legislativě není nikde výslovně zakotvena. Zásady se dotýká zejména zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí (dále jen „zákon o životním prostředí“) a zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě (dále jen „zákon o PEÚ“), (Kedzior & Jiraský 2021). V § 27 zákona o životním prostředí je vymezeno, že „*každý, kdo poškozováním životního prostředí nebo jiným protiprávním jednáním způsobil ekologickou újmu, je povinen obnovit přirozené funkce narušeného ekosystému nebo jeho části.*“ (Parlament České republiky 1992). Zákon o PEÚ pak mimo jiné v § 13 stanovuje, že: „*Nelze-li provozovatele zjistit nebo pokud zanikl nebo zemřel bez právního nástupce, nebo jdeli o nedobytnou pohledávku nebo prokáže-li provozovatel, že nenese náklady podle tohoto zákona, hradí náklady stát (...). Za stát jedná příslušný orgán.*“ (Parlament České republiky 2008). V praxi je bohužel vymáhání odstranění ekologické újmy po jejím původci nebo nákladů, které státní nebo příslušné úřady vynaložily na odstranění újmy po původci znečištění je velmi, velmi složité. Až příliš často nelze zjistit, kdo újmu způsobil (např. převod na „bílého

koně“), znečišťovatele nelze dohledat (např. příslušník jiného státu, který se skrývá), vymoci úhradu nákladů (např. zodpovědná společnost v likvidaci), atp..

Přítěžující je i situace, že je sice obecně chráněn veřejný zájem na ochraně životního prostředí, který je hájen příslušnými státními orgány, nicméně ve většině případů není přítomna konkrétní osoba poškozeného, což nahrává situaci, kdy je případ předáván mezi příslušnými státními orgány, které nejsou tak motivováni k nápravě, jako by byl právě konkrétní poškozený. Dochází tak k vyčkávání, předávání případů, nečinnosti příslušných orgánů, apod. (Ministerstvo vnitra 2020).

4.3.7 Vyhodnocení hypotézy č. 3

S ohledem na výši vynakládaných veřejných prostředků na likvidaci a nápravu následků neoprávněného nakládání s odpady, které je téměř nemožné po znečišťovateli vymáhat a zároveň s odkazem k výši výnosů organizovaného zločinu, který se tímto typem nelegální činnosti zabývá, čímž jsou státu způsobovány další ekonomické ztráty, lze hypotézu jednoznačně potvrdit.

4.4 Hypotéza č. 4:

V České republice v současné době existují preventivní a reaktivní programy příslušných složek státního aparátu

4.4.1 Orgány vymáhající právo

V oblasti potírání trestné činnosti související s odpady působí na národní úrovni v pozici orgánů vynucujících právo zejména Policie ČR a Celní správa ČR, které mají podle trestního řádu České republiky policejní pravomoci a dozorový orgán Česká inspekce životního prostředí, tyto složky jsou pak podporovány dalšími složkami státního aparátu, zejména pak Ministerstvem životního prostředí.

4.4.1.1 Policie ČR

Nejvyšším policejním orgánem je policejní prezidium, na němž působí v rámci Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování na odboru hospodářské kriminality (PP ÚSKPV OHK) policisté, kteří se zabývají metodickým vedením i přímou pomocí v rámci případů trestné činnosti proti životnímu prostředí, včetně trestné činnosti související s odpady. V současné době se jedná o tým asi tří policistů, jejichž pracovní náplní jsou i jiné formy hospodářské trestné činnosti, trestné činy proti životnímu prostředí tedy tvoří pouze část pracovní náplně těchto policistů (Rada Evropské unie 2018).

Problematika trestné činnosti související s odpady je řešena na příslušných organizačních celcích službou kriminální policie a vyšetřování (SKPV) odbory hospodářské kriminalisty (OHK). Struktura je možno naznačit takto: Policejní prezidium ÚSKPV OHK → krajská

ředitelství SKPV OHK → územní odbory SKPV / městské / obvodní ředitelství SKPV → jednotlivá oddělení SKPV OHK (Policie c2021).

Na základě vnitřních policejních nařízení (závazných pokynů) působí na každém z krajských ředitelství policie, kterých je 14 (Policie c2021), v oboru hospodářské kriminality jeden policista, který by měl být mít potřebné odborné znalosti a kontakty na své protějšky z jiných složek státního aparátu činných v oblasti trestné činnosti související s odpady (Rada Evropské unie 2018). Trestná činnost související s odpady je v rámci nižších organizačních celků, tedy územních odborů krajských ředitelství a městských / obvodních ředitelství, kterých je celkem 76, řešena jako součást trestné činnosti proti životnímu prostředí policisty působícími na odděleních hospodářské kriminality, kteří se jimi zabývají společně s dalšími typy hospodářské kriminality. Specializace policistů působících na těchto útvarech bohužel není dostatečná, počet policistů, kteří mají na této úrovni zkušenosti s vyšetřováním případů týkajících se odpadů, není vysoký (Ministerstvo vnitra 2020).

Z uvedeného je zřejmé, že Policie ČR nemá žádný specializovaný útvar pro odhalování a vyšetřování trestné činnosti proti životnímu prostředí, jako je například Národní protidrogová centrála SKPV ve vztahu k drogové kriminalitě (NPC c2021).

Tento stav není uspokojivý, jelikož se stává, že dostanou-li policisté přidělený případ týkající se trestné činnosti související s odpady, ač se s obdobným případem nikdy v minulosti neseťkali a není jisté, zda se s ním v budoucnu opět setkají, jsou méně motivovaní a dávají spíše důraz a přednost jiným případům hospodářské kriminality, které řeší častěji a lépe se v nich orientují. Odpadový případ tak v praxi může „padnout“ prakticky na kteréhokoliv vyšetřovatele v rámci nižších článků SKPV OHK, což mj. rovněž snižuje možnosti účinné organizace odborných školení, jelikož okruh policistů, kteří se s případem souvisejícím s odpady mohou setkat, je příliš široký a jejich motivace si ze školení odnést něco do praxe může být touto situací snižována, jelikož nevědí, zda budou moci nabyté znalosti někdy využít v praxi. Tato situace se může vést až k nenapravitelným chybám při prvotních úkonech, chybám ve fázi prověřování (před zahájením trestního stíhání) nebo vyšetřování (postup po zahájení trestního stíhání), případně i k odevzdání případu k projednání přestupku, ač by bylo možné vést trestní řízení (Ministerstvo vnitra 2020).

Tento problém byl identifikován i v rámci hodnotící zprávy o osmém kole vzájemných hodnocení států Evropské unie na téma: „Praktické provádění a fungování evropských politik v oblasti předcházení a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí“ (dále jen „hodnotící zpráva“) které proběhlo v roce 2018, v rámci něhož byla hodnocena i situace v České republice. V jednom z deseti doporučení České republiky stojí, že Česká republika by „*mohla zvážit vytvoření policejního oddělení pro životní prostředí, které by sloužilo zároveň jako platforma, jakož i k podpoře a propagaci multidisciplinárního přístupu k trestné činnosti proti životnímu prostředí a jako aktivní partner na mezinárodní úrovni (pro Interpol, Europol a EU)*“ (Rada Evropské unie 2018).

V rámci opatření, která česká republika do 18 měsíců přijala v návaznosti na hodnotící zprávu, je zmíněno, že „*ostatní orgány působící v oblasti vymáhání práva v oblasti životního prostředí uznaly potřebu dalšího posílení a strukturálního rozvoje specializovaných odborných policejních znalostí.*“ (Generální sekretariát Rady 2020).

Personální situace Policie ČR s ohledem na příliš široký záběr činností jednotlivých oddělení hospodářské kriminality, která jde ruku v ruce s nízkou specializací příslušných

policistů, je jedním z hlavních důvodů, proč se Policie ČR ve větší míře neúčastní proaktivních akcí zaměřených na vyhledávání, odhalování a potírání trestné činnosti v souvislosti s odpady.

„Hodnotící tým s přihlédnutím ke všem výše uvedeným skutečnostem je toho názoru, že k aktivnější úloze orgánů činných v trestním řízení při odhalování a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí by mohlo přispět přidělení více lidských a technických zdrojů pro řešení této formy trestné činnosti.“ (Rada Evropské unie 2018).

4.4.1.2 Státní zastupitelství a soudy

Obdobná situace platí i v případě státních zastupitelství, kde trestné činy proti životnímu prostředí spadají v prvním stupni pod věcnou příslušnost okresních státních zastupitelství, kterých je ovšem 86. Zároveň, trestná činnost v této oblasti tvoří jen minoritní poměr oproti jiným formám trestné činnosti. Z těchto důvodů prakticky v prvním stupni státních zastupitelství neexistují specialisté na problematiku životního prostředí, natož pak na problematiku neoprávněného nakládání s odpady. U soudů je situace obdobná a specializace na tuto oblast v prvním stupni neexistuje (Ministerstvo vnitra 2020).

4.4.1.3 Celní správa ČR

Jedním z úkolů Celní správy ČR je, což je i stanoveno v zákoně o odpadech (§ 135 až § 143), kontrola vnitrostátních i přeshraničních přeprav odpadů. Nadřízeným orgánem je Generální ředitelství cel (GŘC), (Rada Evropské unie 2018). Přímý výkon kontrol pak vykonávají příslušné skupiny mobilního dohledu, které jsou vybaveny speciálními kontrolně-technickými prostředky (Generální ředitelství cel 2015). Celní správa má rovněž pravomoci policejního orgánu, které však vykována do ve fázi prověřování (do zahájení trestního stíhání), v rámci kterého může celní správa použít i zvláštní vyšetřovací metody, jako jsou např. odposlechy. V případě podezření, že byl spáchán trestný čin, předává Celní správa případ Policii ČR, která může zahájit trestní stíhání. V případě, že Celní správa odhalí, že byl spáchán přestupek, pokračuje v případě ve správním řízení (Rada Evropské unie 2018).

V letech 2018 – 2020 provedla Celní správa ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí a Českou inspekcí životního prostředí cílené kontrolní akce zaměřené na neoprávněnou přepravu plastových odpadů s názvy Plast I, Plast II a Plast III (Celní správa 2019; Celní správa 2020). Akce plast III, která se uskutečnila v roce 2020, přitom byla zaměřena i na odhalení biologického a zdravotnického odpadu v souvislosti s COVID-19 (Generální ředitelství cel 2020). Tato akce byla uskutečněna v přímé návaznosti na Operaci Retrovirus, která byla organizována Europolem, což byla proaktivní mezinárodní akce uskutečněná na podporu boje proti pandemii COVID-19, jelikož panoval předpoklad, že bude ve velké míře přepravován zdravotnický odpad (použité roušky, testy, atp.), který bude následně nelegálně likvidován. Tento předpoklad panoval, jelikož světová pandemie COVID-19 celosvětově velmi navýšila objem využívání zdravotnických a ochranných pomůcek a předpokládalo se, že bude obtížné se tohoto odpadu legální cestou zbavit, protože v raných fázích pandemie nebudou včas přizpůsobeny kapacity pro nakládání s tímto typem odpadu.

Do operace Retrovirus se zapojila většina evropských zemí. Operace byla podporována hlavními mezinárodními policejními organizacemi včetně Europolu, Interpolu a Frontexu (Evropská pohraniční a pobřežní stráž). Do akce se rovněž zapojili všechny hlavní české orgány vynucující právo v této oblasti, tedy Policie ČR, Celní správa ČR i Česká inspekce životního prostředí.

V evropském měřítku se opravdu z výsledků operace potvrdilo, že předpoklad byl správný, zejména pak na Pyrenejském poloostrově. Největší počet případů neoprávněného nakládání se zdravotnickým odpadem byl odhalen ve Španělsku a Portugalsku (Europol 2020). V rámci operace Retrovirus zjistilo španělské četnictvo (Civil Guard / Guardia Civil - jedna z policejních složek ve Španělsku), že u města Getafe, které se nachází 13 kilometrů od hlavní španělské metropole Madridu, dochází vlivem nelegálního nakládání se zdravotnickým odpadem použitým v boji proti COVID-19 ke kontaminaci komunálních odpadních virem SARS-CoV-2, což přináší další riziko nákazy. Španělští četníci tuto věc nadále prošetřují v rámci španělské operace Arcovid (El Pais 2020). V ČR byla situace jiná, i přes to, že se v jednom případě potvrdilo, že přes naše území byl nelegálně přepravován zdravotnický odpad z Itálie, kontroly provedené v rámci české celní akce Plast III, ani další opatření přijatá Policií ČR a Českou inspekcí životního prostředí, nepotvrdily obavy z toho, že by do České republiky takový odpad ve větší míře směřoval (Generální ředitelství cel 2020).

4.4.1.4 ČIŽP

Hlavní expertním orgánem, který se problematikou trestné činnosti související s odpady v ČR zabývá, je Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP), která hraje klíčovou úlohu při prosazování platných právních předpisů na úseku životního prostředí, včetně odpadového hospodářství (Rada Evropské unie 2018). ČIŽP má celostátní působnost a je členěna na ředitelství, deset oblastních inspektorátů a dvě pobočky oblastních inspektorátů tak, aby bylo zajištěno pokrytí celé České republiky (Šibřinová 2016). Mezi kompetence ČIŽP v souvislosti s odpady patří

- provádění dozoru
 - o kontroly, revize, проверки, šetření, apod.;
- udílení sankcí
 - o pokuty fyzickým i právnickým osobám;
- ukládat opatření
 - o opatření k nápravě zjištěných nedostatků;
 - o evidence havárií a spolupráce při jejich řešení;
- vydávat stanoviska
 - o stanoviska, vyjádření, souhlasy pro jiné orgány;
- řešit podněty
 - o řešení podnětů od jiných orgánů, právnických osob a od občanů (Šibřinová 2014);

ČIŽP při podezření na protiprávní jednání ve vztahu s odpady nejčastěji postupuje ve správním řízení, případná podezření na trestný čin jsou předávána Policii ČR, se kterou ČIŽP, tak jako s Celní správou a Ministerstvem životního prostředí, úzce spolupracuje. ČIŽP je

v České republice ze všech českých orgánů vynucujících právo zdaleka nejaktivnější (provádí více než 3000 inspekcí ročně), což je dáno jak jasnou specializací ČIŽP, tak přehlednou organizační strukturou i dostatečnou personální situací (Rada Evropské unie 2018).

Nařízením Evropského parlamentu a rady (ES) č. 1013/2006 o přepravě odpadů byla v roce 2014 (nařízením Evropského parlamentu a rady (EU) č. 660/2014 ze dne 15. května 2014) stanovena povinnost členských států Evropské unie vypracovávat plány kontrol přeprav odpadů pro svá území a to na základě posouzení rizik a možných zdrojů nedovolených přeprav odpadů. Plány kontrol mají obsahovat informace o plánovaných kontrolách, oblasti, kde budou kontroly probíhat, cílech a prioritách kontrol, jak bude probíhat spolupráce s dalšími orgány, jaké budou mít zúčastněné orgány úkoly, jak bude probíhat školení týkající se kontrol a informace ohledně lidských finančních a dalších zdrojů. Plán kontrol musí být nejméně jednou za tři roky přezkoumán, případně aktualizován (Evropský parlament, Rada Evropské unie 2006). Na základě ustanovení § 134 odst. 1 písm. c) zákona o odpadech je za zpracování plánu kontrol za Českou republiku zodpovědná Česká inspekce životního prostředí (Parlament České republiky 2020). Jelikož jsou však kompetence ČIŽP omezené, neobejde se zpracování, pravidelná revize a aktualizace plánů kontrol bez účasti dalších příslušných orgánů, zejména Celní správy ČR, případně Policie ČR a Ministerstva životního prostředí. Plánem kontrol pro období 2017 – 2019, následně i plánem kontrol pro období 2020 – 2023, byl stanoven cíl každoročně provést nejméně 40 kontrol přeprav odpadů, kontrolní činnosti se za ČIŽP podílí přibližně 80 inspektorů (ČIŽP c2004-2016).

ČIŽP rovněž každým rokem zpracovává dokument „Plán činnosti české inspekce životního prostředí na rok (...)“ ve kterém stanovuje plány dozorové (kontrolní) a nedozorové činnosti na určitý rok. ČIŽP se mimo přeshraniční přepravy odpadů jakožto příslušný kontrolní orgán zaměřuje prostřednictvím svého oddělení odpadového hospodářství (OOH) mj. i na kontroly dodržování ustanovení zákona o odpadech (rovněž zákona o integrované prevenci; o obalech; o chemických látkách a chemických směsích; a o obecné bezpečnosti výrobků). V rámci každoročních plánů činnosti ČIŽP sestavují příslušná oddělení odpadového hospodářství ČIŽP na základě pokynů z ředitelství ČIŽP plány kontrol. Plán kontrol na rok 2020 byl členěn do 8 složkových úkolů:

- 1) kontroly různých typů zařízení k odstraňování odpadů;
- 2) kontroly různých typů zařízení k využívání odpadů;
- 3) kontroly různých typů zařízení ke skladování, sběru a výkupu odpadů a sběru, výkupu a využívání autovraků;
- 4) zpětný odběr výrobků a nakládání s vybranými výrobky;
- 5) kontroly průmyslových podniků a jiných původců odpadů;
- 6) kontroly dodržování chemického zákona a zákona o biocidech;
- 7) kontroly dle zákona o obalech;
- 8) přeshraniční přeprava;

Pro rok 2021 je naplánováno celkem 1246 kontrol v rámci 8 složkových úkolů, priorit a integrovaných kontrol. Z tohoto počtu je 966 kontrol naplánováno jmenovitě, tedy když je znám kontrolovaný subjekt, a 280 nejmenovitě, tedy když v době psaní plánu nebyl znám kontrolovaný subjekt – kontrola vychází z operativních potřeb (ČIŽP c2004-2016). Výsledky

činnosti ČIŽP za rok 2021 budou známy až v příštím roce (rok psaní této diplomové práce je 2021), ale na základě výsledků z minulých let je zřejmé, že výsledné počty provedených kontrol budou násobně vyšší, oproti naplánovaným z důvodu navýšení o neplánované kontroly, které budou prováděny na základě aktuálních potřeb.

4.4.2 Spolupráce napříč příslušnými orgány

Pro účinnou prevenci a potírání trestné činnosti související s odpady je vzhledem k roztržitosti kompetencí a úkolů mezi různé orgány závisí na míře jejich vzájemné spolupráce (Rada Evropské unie 2018). Dle §126 zákona o odpadech státní správu na úseku odpadového hospodářství vykonávají

”

- a) ministerstvo,
- b) Ministerstvo průmyslu a obchodu,
- c) Ministerstvo zemědělství,
- d) Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský,
- e) Ministerstvo zdravotnictví,
- f) krajské hygienické stanice,
- g) inspekce,
- h) celní úřady a Generální ředitelství cel,
- i) Policie České republiky,
- j) krajské úřady,
- k) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- l) obecní úřady,
- m) újezdní úřady a
- n) Státní fond životního prostředí České republiky. “ (Parlament České republiky 2020)

Některé z vyjmenovaných orgánů mají rovněž úkoly v boji proti trestné činnosti související s odpady (Policie ČR, Celní správa ČR, Česká inspekce životního prostředí, krajské úřady, obce s rozšířenou působností, státní zastupitelství), je tudíž zřejmé, že bez účinné spolupráce napříč orgány není prevence, odhalování ani potírání trestné činnosti prakticky možná.

Výsledkem hodnotící zprávy byly mj. dvě doporučení týkající se výměny informací a spoluprací napříč dotčenými orgány.

Česká republika by:

- měla by zvážit možnost podpory strukturovanější výměny informací mezi příslušnými správními orgány v oblasti životního prostředí (inspektoři ochrany životního prostředí), policií a celními orgány a rovněž justičními orgány (státní zastupitelství a soudy);

- měla by uvažovat o formalizaci spolupráce a komunikace mezi vnitrostátními orgány příslušnými pro potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí, např. vypracováním formální dohody nebo protokolu (Rada Evropské unie 2018);

Doposavad probíhala výměna informací zejména na neformální bázi na základě osobních vztahů mezi odpovědnými pracovníky příslušných institucí, které si za dobu své funkce mezi sebou vytvořili. Možností pro formalizaci těchto vztahů by mohlo být sestavení metodického pokynu nebo/a vznik meziresortního týmu, který by se spoluprací a výměnou informací zabýval (Generální sekretariát Rady 2020).

Bylo by rovněž účelné za účelem zlepšení spolupráce a sdílení informací napříč orgány uvažovat o propojitelnosti systémů Ministerstva životního prostředí se systémy používanými Policií ČR a Celní správou ČR aby tak bylo dosaženo lepší informovanosti těchto složek, které by na základě nových a komplexnějších podnětů mohly prověřovat a dále rozpracovávat případná podezření ze spáchání trestného činu. V současné době není užíván žádný systematický systém informování orgánů činných v trestním řízení (OČTŘ) o podezření ze spáchání trestného činu (Ministerstvo vnitra 2020).

4.4.3 Správní a trestní řízení ve vztahu k trestné činnosti související s odpady

Hodnotící zpráva také odhalila zcela zřejmý nepoměr mezi řešením porušování právních předpisů v souvislosti s odpady ve správním řízení a trestním řízení. „Většina zjištěných porušení právních předpisů (99 %) je řešena správní cestou.“ Hodnotící tým jako jedno ze svých doporučení České republiky uvedl: „Znovu posoudit rovnováhu mezi správním a trestněprávním přístupem k trestné činnosti proti životnímu prostředí tak, aby trestní právo mohlo v této oblasti zcela plnit svoji represivní a odrazující funkci.“ (Rada Evropské unie 2018). Zcela jednoznačná převaha správních postihů při řešení porušení ustanovení souvisejícími s odpady oproti trestním postihům může být dána několika faktory, jako nízkou specializací, motivací a počtem policistů, kteří tento typ trestných činů řeší, tím, že většina takových porušení nenaplnuje znaky skutkových podstat trestných činů, zejména pak ale i nastavením legislativního rámce České republiky (Ministerstvo vnitra 2020).

Neoprávněné nakládání s odpady často obsahuje i mezinárodní prvek, je proto důležité nastavení kanálů pro mezinárodní komunikaci. Jak již bylo v rámci této práce zmíněno, policejní orgány mají možnost v mezinárodních záležitostech komunikovat v rámci Europolu a Interpolu, celní orgány pak cestou Světové celní organizace a inspekční orgány jsou sdružovány sítí IMPEL. Tyto mezinárodní organizace podporující a sdružující národní orgány slouží za účelem propojení příslušných orgánů z různých států a fungují jako platformy pro komunikaci vyžadování informací, organizování společných operací a v neposlední řadě i koordinované řešení případů dotýkajících s více států.

Mezinárodní policejní spolupráci v České republice zastává Policejní prezidium České republiky, Ředitelství pro mezinárodní spolupráci (ŘMPS c2021). Mezinárodní spolupráce v rámci Europolu je ve strategii prevence a potírání trestné činnosti související s odpady na období let 2021 – 2023 uvedena mezi příklady dobré praxe (Ministerstvo vnitra 2020).

Většina protiprávních jednání spáchaných v oblasti nakládání s odpady nesplňuje znaky trestných činů, nýbrž přestupků a lze je tedy řešit jen ve správním řízení. Nicméně, správní postih je i přesto považován za účinný, jelikož umožňuje efektivněji tuto činnost postihovat a lze jednodušeji zajistit specializaci příslušných orgánů (Ministerstvo vnitra 2020).

Pouhým srovnáním hrozících postihů zjistíme, že pro pachatele trestné činnosti ve stávajícím právním rámci České republiky musí být bohužel více odstrašující hrozba postihu při správním řízení než při řízení trestním.

Dle trestního zákoníku za přečin neoprávněné nakládání s odpady (§ 298) pachateli hrozí

- za neoprávněnou přepravu odpadů přes hranice státu - odnětí svobody až 1 rok nebo zákaz činnosti;
- za neoprávněné nakládání s odpady v rozporu s právním předpisem při poškození nebo ohrožení životního prostředí, k jehož odstranění by bylo třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu (nejméně 1 milion Kč) – odnětí až na 2 roky nebo zákaz činnosti;
- pokud výše uvedené pachatel spáchá jako člen organizované skupiny nebo tím pro sebe nebo jiného získá značný prospěch (nejméně 1 milion Kč) nebo takový čin spáchá opakovaně – odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky nebo zákaz činnosti;
- nebo pokud výše uvedeným jednáním pachatel pro sebe nebo jiného získá prospěch velkého rozsahu (nejméně 10 milionů Kč) nebo se čin týká nebezpečného odpadu – odnětí svobody na 1 rok až 5 let nebo peněžitý trest (Parlament České republiky 2009).

Z hrozících trestů je zřejmé, že nemohou plnit svou odrazující funkci. Nelegální nakládání s odpady, zejména pak nelegální obchod, přeprava a ukládání odpadu, je často páchána v rámci organizovaného zločinu (tzv. odpadovou mafií) a z této činnosti plynou obrovské zisky. Přesto hrozí za organizovanou trestnou činnost v této oblasti v trestním řízení postih pouze 6 měsíců až 3 roky nebo zákaz činnosti. To je bohužel až do očí bijící nepoměr vůči finančním ztrátám, které stát musí hradit za uvádění vzniklých škod do původního stavu (viz hypotéza 3) a škodám na životním prostředí a zdraví lidí (viz hypotéza 2), kterou tyto nelegální aktivity způsobují.

Jen pro srovnání, například pokud pachatel spáchá v jako člen organizované skupiny

- krádež (§ 205 trestního zákoníku) hrozí mu 2 roky až 8 let odnětí svobody;
- drogovou trestnou činnost (§ 283 trestního zákoníku) hrozí mu 2 roky až 10 let odnětí svobody (v případě spáchání v rámci mezinárodní organizované skupiny dokonce 10 let až 18 let);
- podvod (§ 209 trestního zákoníku) hrozí mu 2 roky až 8 (Parlament České republiky 2009);

Není pak divu, že se jedná o vysoce výnosnou oblast trestné činnosti (za roky 2010 – 2014 byly pro ČR roční výnosy z tohoto druhu nelegální činnosti odhadnuty 2,3 miliardy Kč až 9 miliard Kč), (BlockWaste 2017), u které hrozí jen malé postihy v trestním řízení.

Nelegální činnost je, jak bylo zmíněno, velmi často páchána v rámci organizovaného zločinu za účelem dosažení zisku. I proto se za současného stavu možných postihů v trestním řízení zdá efektivnější možností postihovat tuto činnost v rámci správního řízení.

- fyzickým osobám za přestupky při nedodržení ustanovení v právních předpisech souvisejících s odpady hrozí pokuty od 10 tisíc Kč do 10 milionů Kč (§ 117 zákona o odpadech);
- původcům odpadů pak hrozí pokuty od 1 milionu Kč do 25 milionů Kč (§ 118 zákona o odpadech);
- provozovatelům odpadu hrozí pokuty od 500 tisíc Kč do 25 milionů Kč (§ 120 zákona o odpadech);
- právnickým a podnikajícím fyzickým osobám od 10 tisíc do 25 milionů Kč (§ 121 zákona o odpadech);
- a obcím od 10 tisíc Kč do 10 milionů Kč (Parlament České republiky 2020);

Dle strategie prevence a potírání trestné činnosti související s odpady na období let 2021 – 2023 v současné právní úpravě „*Trestní postih neplní odrazující funkci, je preferováno správní trestání.*“ (Ministerstvo vnitra 2020).

4.4.4 Zvyšování povědomí o problému a komunikace s veřejností

V rovině prevence před vznikem nelegální činnosti související s odpady je třeba také informovanost odborné i laické veřejnosti ohledně problematiky odpadů. Dobrou praxí je v tomto bodě medializace případů, které prezentují následky tohoto typu trestné činnosti na životním prostředí, lidské zdraví a jejich finanční nákladnost pro společnost (Ministerstvo vnitra 2020). Dalším příkladem dobré praxe může být aktivní přístup ke sdílení příslušných orgánů prostřednictvím sociálních sítí, např. Facebook.

Třeba Ministerstvo životního prostředí na svých stránkách na sociálních sítích pravidelně informuje o akcích v oblasti životního prostředí, včetně tématu nakládání s odpady. Ministerstvo rovněž podpořilo vznik mobilní a webové aplikace „ZmapujTo“, která slouží k nahlášení nepovolených skládek příslušným orgánům. Dále podporuje činnosti nevládních organizací působících v této oblasti a to prostřednictvím Programu na podporu projektů nevládních a neziskových organizací, v rámci kterého jsou ze státního rozpočtu poskytovány dotace na činnost těchto subjektů. K informovanosti občanů (i příslušných orgánů) velmi přispívá činnost České informační agentury životního prostředí (CENIA), (Rada Evropské unie 2018), která je příspěvkovou organizací Ministerstva životního prostředí, jejímž posláním je:

„shromažďování, hodnocení a interpretace informací o životním prostředí a jejich poskytování odborné i laické veřejnosti.“ (CENIA c2021).

Hodnoticí zpráva nicméně uvádí: „Podle českých orgánů má veřejnost obecně dobré povědomí o ekologických otázkách a problémech: Občané hlásí některá porušení předpisů v oblasti trestné činnosti související s odpady. Hodnotící tým má však za to, že občané by mohli být v tomto ohledu ještě aktivnější.“ (Rada Evropské unie 2018).

Aktivnější přístup k informovanosti občanů příslušnými orgány, například prostřednictvím webových stránek nebo sociálních sítí, ohledně nelegálního nakládání s odpady a dopadů této formy trestné činnosti na jejich zdraví, okolí a peněženky může být vhodnou formou pro zvýšení povědomí veřejnosti o problému. Napomoci rovněž může vhodná medializace úspěšných nebo odstrašujících případů, se kterými se tyto složky setkaly.

4.4.5 Akční plán pro potírání trestné činnosti související s odpady

Hodnoticí zpráva jako jedno z hlavních doporučení České republiky navrhuje: „Zvážit vytvoření akčního plánu, který by se zaměřil na trestnou činnost související s odpady a vycházel by z multidisciplinárního přístupu. Bylo by vhodné zvážit, zda by se k tomuto účelu hodil podobný přístup, jaký se uplatňuje v případě akčního plánu týkajícího se volně žijících a planě rostoucích druhů, který české orgány v současnosti připravují.“, a také: „Pracovat na strategičtěji orientovaném přístupu k prevenci a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí, zejména pak vypracováním vnitrostátního strategického dokumentu, v němž by byly stanoveny priority vnitrostátní politiky v tomto ohledu, nebo posílením strategicky orientovaného přístupu k prevenci a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí v existujících strategických dokumentech, aby byla zajištěna soudržná a jednotná opatření v této oblasti (Rada Evropské unie 2018).

Na základě doporučení plynoucích z hodnoticí zprávy vznikl strategický dokument „Strategie prevence a potírání trestné činnosti související s odpady na období let 2021 – 2023“, na jehož vzniku se podílely dotčené české orgány vymáhající práva, včetně ČIŽP, Policie ČR, Celní správy a Ministerstvo životního prostředí. Výsledkem je implementace 9 opatření za účelem zlepšení prevence a vynucování práva v této oblasti:

1. Vytvoření funkčního meziresortního týmu;
2. Vytvoření návrhu na zajištění revizí dohod o spolupráci;
3. Nastavení formální spolupráce mezi orgány působícími v oblasti prosazování práva životního prostředí a vypracování příslušných metodických doporučení;
4. Zhodnocení stávajícího systému vzdělávání pracovníků orgánů vymáhajících právo v oblasti životního prostředí v problematice odpadů a návrhy dalších opatření;
5. Posílení specializace státních zástupců v oblasti trestné činnosti proti životnímu prostředí včetně zřízení sítě specializovaných státních zástupců;
6. Podpora při stabilizaci a dalším rozvoji sítě policejních specialistů na životní prostředí;
7. Vypracování analýzy, která posoudí vhodnost stávajícího nastavení poměru mezi správním a trestněprávním postihem protiprávních jednání proti životnímu prostředí se zaměřením na neoprávněné nakládání s odpady;

8. Pravidelně vydávat tiskové zprávy o úspěšných případech potírání trestné činnosti v oblasti nakládání s odpady;
9. Zrealizovat kampaň na zvýšení informovanosti veřejnosti o činnostech v oblasti nakládání s odpady (Ministerstvo vnitra 2020);

4.4.6 Hodnocení české republiky ostatními státy EU

Hodnoticí zpráva uvádí, že hodnoticí tým byl toho názoru, že Česká republika má celkově dobrou úroveň správy související se životním prostředím a že má i nástroje k účinnému k potírání trestné činnosti související s odpady, nicméně doporučil příslušným složkám přehodnocení přístupu k formám této trestné činnosti a účinnější využívání všech dostupných nástrojů (Rada Evropské unie 2018).

4.4.7 Vyhodnocení hypotézy č. 4

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že v české republice existují programy a komplexní přístup k problematice neoprávněného nakládání s odpady, nicméně je zde stále mnoho problémů, na kterých je třeba pracovat, jak zjistil hodnoticí tým v rámci hodnoticí zprávy a jak připustili příslušné orgány v rámci strategie proti potírání trestné činnosti související s odpady.

V poslední době však vlivem obecně se zvyšujícího důrazu na problematiku životního prostředí i vlivem zvyšování obecného povědomí o hrozbách životnímu prostředí trestnou činností, dochází k přehodnocování přístupu k prevenci a potírání těchto forem trestné činnosti, čehož je důkazem i nově přijatá strategie, v rámci které se příslušné orgány konsenzuálně domluvily na dalším postupu v účinnější prevenci a vymáhání práva v této oblasti.

Hypotézu lze potvrdit, jelikož preventivní a reaktivní programy příslušných složek existují.

Nicméně pokud hypotézu rozšíříme i na to, zda jsou tyto programy účinné, bylo by možné hypotézu potvrdit jen částečně, jelikož byly identifikovány problémy, které snižují účinnost vymáhání práva v této oblasti. Těchto problémů jsou si ale příslušné orgány vědomy a je vidět, že pracují na jejich nápravě.

5 Vlastní projekt

V rámci první hypotézy bylo zjištěno, že skutečně došlo k navýšení počtu jak legálních tak nelegálních přeprav z ostatních evropských států do ČR, což logicky i časově odpovídá zavedení zákazu dovozu pevného odpadu do Číny a dalších států a postupnému přechodu Evropské unie od lineárního hospodářství směrem k oběhovému hospodářství.

Tato situace si vyžaduje zvýšenou pozornost příslušných českých orgánů vymáhajících právo. Společenskou nebezpečnost tohoto fenoménu potvrdila jak druhá hypotéza, tak třetí hypotéza, lze konstatovat, že neoprávněné nakládání s odpady u nás významnou měrou poškozují životní prostředí a způsobuje významné ekonomické ztráty.

Na tuto situaci musí reagovat příslušné složky státního aparátu, které by měly vynaložit zvýšenou pozornost a úsilí účinně odhalovat a potírat tyto formy trestné činnosti.

V závislosti na vyhodnocení stanovených hypotéz a informací obsažených v přehledu literatury jsou níže navrženy opatření za účelem zlepšení situace v oblasti prevence a potírání nelegální činnosti související s odpady. Byly stanoveny čtyři hlavní potřeby, jejichž naplněním by mohlo dojít ke zvýšení účinnosti prevence a potírání nelegální činnosti v této oblasti:

1. Potřeba optimalizace trestní sazby neoprávněného nakládání s odpady;
2. Potřeba policejního útvaru specializovaného na problematiku životního prostředí;
3. Potřeba zlepšení spolupráce napříč orgány;
4. Potřeba zvýšení obecného povědomí a důležitosti tématu

5.1 Potřeba optimalizace trestní sazby neoprávněného nakládání s odpady

V rámci čtvrté hypotézy byl zjištěn zcela jasný nepoměr v řešení kauz souvisejících s odpady ve prospěch správního řízení, ve kterém je řešeno 99 % všech porušení platných předpisů souvisejících s odpady. Lze konstatovat, že jedním z důvodů pro to jsou příliš nízké tresty hrozící v trestním řízení, které neodpovídají následkům tohoto typu trestné činnosti zjištěným v rámci hypotéz 2 a 3. Skutečně se v tomto případě dá říci, že se jedná o odvětví nelegální činnosti s vysokými výnosy, jak bylo ověřeno v první hypotéze, avšak nízkým rizikem. Neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 trestního zákoníku) je v současné době pouze přečinem s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Vzhledem ke společenské závažnosti a následkům hrozícím vlivem tohoto typu trestné činnosti by bylo třeba posunout v případě úmyslného spáchání tento trestný čin alespoň do kategorie zločinů, tedy úmyslně spáchaných trestních činů s horní hranicí trestní sazby nad pět let, ne-li rovnou do kategorie zvláště závažných zločinů, tedy zločinů s horní trestní sazbou nad deset let, v případě spáchání činu v rámci organizované zločinecké skupiny. Bez optimalizace, tedy navýšení trestní sazby, a bez odrazu skutečnosti (v trestním zákoníku), že je tato trestná činnost často páchána organizovaným zločinem, není reálné, aby trestní řízení plnilo dostatečný odrazující účinek. Zařazení pouze do kategorie přečinů v praxi znamená, že i v rámci velkých kauz známému pachateli hrozí spíše podmíněčné odsouzení nebo relativně nízký peněžitý trest.

Ve správním řízení sice podle zákona o odpadech hrozí vysoká pokuta (až 25 milionů Kč), ale v případě, že právnická osoba, která škodu způsobila, má malý nebo žádný majetek, nemá udělená pokuta žádný praktický účinek (je nevymahatelná). Bylo by proto vhodnější stíhat přímo odpovědné zástupce podezřelé společnosti v trestním řízení, kde by jim mohl hrozit vysoký trest odnětí svobody.

Bez optimalizace trestního zákoníku v této oblasti je trestně právní rovina, tedy jedna z možností jak kromě správního řízení postihnout pachatele, téměř nepoužitelná, jelikož neplní svou funkci.

V této oblasti by bylo vhodné nechat udělat podrobnou analýzu zaměřenou na posouzení, zda a jakým konkrétním způsobem legislativně upravit trestněprávní oblast vymáhání práva souvisejícího s odpady.

5.2 Potřeba policejního útvaru specializovaného na problematiku životního prostředí

Dalším z důvodů nízkého využívání trestního řízení v případech kdy dochází k nelegální činnosti související s odpady je, jak bylo rovněž uvedeno v rámci vyhodnocování čtvrté hypotézy, potřeba o poznání vyšší specializace příslušných složek, zejména těch které se trestního řízení účastní, tedy Policie ČR, Celní správy ČR a českých státních zastupitelství a soudů.

Jak bylo uvedeno, u soudů a státních zastupitelství systémová specializace prakticky neexistuje. To odráží nízký zájem o potírání trestné činnosti v trestně právní rovině, přičemž je kladen důraz na jiné formy trestné činnosti.

Ještě výraznější a závažnější je tento problém v případě Policie ČR, která je problematice trestné činnosti proti životnímu prostředí výrazně personálně podhodnocena, přičemž existují jen malé možnosti specializace policistů zařazených na odděleních hospodářské kriminality, kteří se ale v rámci své činnosti musí potýkat s celou škálou hospodářské kriminality. Přitom problematika trestné činnosti proti životnímu prostředí přímo vyžaduje vysokou specializaci, vždyť do ní např. patří trestná činnost související s odpady, s ochranou ohrožených živočišných a rostlinných druhů, poškozování lesa, poškozování vodního zdroje, vypouštění znečišťujících látek, neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu a další na odborné znalosti náročné obory. Přitom tyto obory jsou tak odlišné a každý z nich je určován velkým množstvím legislativy.

Aby mohla Policie ČR účinně přistupovat k tomuto typu trestné činnosti, která má ve výsledku vliv na kvalitu života každého z nás, je třeba, aby měla specialisty na všechny formy trestné činnosti proti životnímu prostředí, které podléhají trendům, na které je třeba neustále reagovat.

Poškození ozonové vrstvy, úbytek druhové pestrosti nelegální odlovem endemitů z volné přírody nebo třeba znečištění spodní vody toxickými látkami z černé skládky je jen několik případů obtížně vyčíslitelných ale o to citelnějších následků trestné činnosti proti životnímu prostředí, které mohou ovlivnit život každého člověka.

V současném personálním stavu Policie ČR, která nemá dostatek specialistů, kteří by se problematikou trestné činnosti proti životnímu prostředí naplno zabývali, policie prakticky nemůže plnit jednu ze svých základních funkcí a tou je odhalování trestné činnosti. V situaci

kdy je každý z vyšetřovatelů působících na příslušných odděleních hospodářské kriminality zavalen desítkami spisů týkajících se jiných forem hospodářské trestné činnosti, u kterých navíc hrozí větší postihy v trestním řízení a je na ně tudíž kladen větší důraz, není představitelné, aby vyšetřovatel (nebo kriminalista) byl schopen aktivně vyhledávat možnou trestnou činnost, natož v oblasti, ve které se vlivem nízké specializace necítí jistý. Odhalování trestné činnosti je v ČR téměř výhradně vykonáváno cestou ČIŽP nebo Celní správy ČR, které dle zákona o odpadu provádí inspekční činnost v této oblasti, případně se Policie ČR může o trestné činnosti dozvědět prostřednictvím oznámení úřadů, občanů nebo společností, anebo prostřednictvím poznatků od mezinárodních partnerů. K vyvíjení vlastní činnosti za účelem aktivního vyhledávání trestné činnosti vzhledem k personálnímu stavu u Policie ČR prakticky nemůže docházet. A i v případě, že je Policii ČR od ČIŽP nebo jiného orgánu nebo osoby předáno trestní oznámení nebo v případě, že Celní správa ČR Policii ČR předá případ ve fázi prověřování, případ s nejvyšší pravděpodobností dostane ke zpracování policista, který nemá dostatečnou specializaci, motivaci ani podporu ze strany státního zastupitelství, kde rovněž specializace neexistuje, k tomu, aby mohl případ řádně rozpracovat a předat státnímu zástupci k vykonání dalších kroků za účelem odsouzení pachatele.

Potřebu specializovaného útvaru pro boj s trestnou činností proti životnímu prostředí si uvědomili v řadě evropských zemí, např. na Slovensku, kde v roce 2019 pod Úřadem kriminální policie Prezídia Policajného zboru vznikl „odbor odhaľovania nebezpečných materiálův a environmentálnej kriminality“ (Ministerstvo vnitra c2021), jehož vznikem přibýlo kolem sta specializovaných policistů na problematiku trestných činů proti životnímu prostředí (Švančarková 2019). Na Slovensku měli obdobné důvody pro uvažování nad vznikem specializovaného útvaru. Jedním z důvodů byla rovněž potřeba vyšší specializace policistů. V tomto duchu se nese i citace z rozhovoru s ředitelem nově vzniklého slovenského útvaru: „(...) keď sa takýto prípad stane, príde tam policajt, ktorý s týmto nemá žiadne skúsenosti. Pre túto trestnú činnosť sú však absolútne zásadné prvé hodiny vyšetrovania. Ak sa pokazi miesto činu, už to nijako nezachránime.“ (Enviro 2019).

Vzhledem k výše uvedeným důvodům, potvrzenému trendu nelegálního dovážení odpadů do ČR, následkům, které jsou touto činností způsobovány a inspiraci v zahraničí, lze za účelem zlepšení vyhledávání, odhalování a potírání trestné činnosti souvisejících s odpady doporučit zřízení samostatného policejního odboru pro potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí, který by byl zařazen pod Úřad služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „ÚSKPV“) Policejního prezidia ČR, jehož pracovníci by se přímo zabývali šetřením celostátních a mezinárodních případů trestné činnosti proti životnímu prostředí a dále metodicky vedli a koordinovali dostatečný počet pracovníků zařazených na nižších organizačních článcích Služby kriminální policie a vyšetřování, jejichž jedinou specializací by byly právě trestné činy proti životnímu prostředí (hlava VIII trestního zákoníku). S ohledem na současnou organizační strukturu Policie, by mohlo být dostačující, aby bylo výhradně na problematiku životního prostředí přiděleno kolem 170 policistů, dva policisté by byli přiřazeni na každý z nižších organizačních článků Služby kriminální policie a vyšetřování, kterých je 76, vždy jeden vyšetřovatel a jeden kriminalista. Zbytek tabulkových míst by byl zařazen pod nově vzniknuvší odbor životního prostředí.

Toto opatření by rovněž významnou měrou zlepšilo poměry v distribuci odborných školení, jelikož by došlo k zúžení okruhu pracovníků, kterých by se školení týkalo a tito pracovníci, zařazení pouze na problematiku životního prostředí, by byli zároveň více motivováni se odborných školení účastnit a aktivně si získávat informace ohledně nových trendů a metod jejího stíhání, jelikož by se jednalo o prakticky využitelné vědomosti. Přínosné se zdají s ohledem na navazování potřebných kontaktů zejména společná menší školení regionálního typu za účasti všech hlavních zúčastněných složek, tedy ČIŽP, Policie ČR a Celní správy ČR, případně i státních zástupců. Tato školení by měla být iniciována a organizována ze stran policistů působících na krajských ředitelstvích za spolupráce s pracovníky na nově vzniknuvším odboru zařazených pod ÚSKPV, tato školení by byla konaná v průběhu celého roku. Jednou za rok by pak mělo proběhnout větší školení pokud možno všech policistů zařazených na problematiku životního prostředí, jehož hlavní náplní by bylo navazování kontaktů, sledování nastupujících trendů, představení strategie a cílů v problematice na další rok a vyhodnocení uplynulého roku. Z tohoto důvodu by bylo vhodné, aby bylo školení pořádáno na začátku nebo na konci roku. Toto celorepublikové školení by mělo být iniciováno a organizováno ze strany nově vzniknuvšího odboru na ÚSKPV.

Policistům by mělo být standardně dovolováno účastnit se odborných školení pořádaných dalšími složkami (ČIŽP, Celní správa ČR), ale i neziskovými organizacemi. Vhodné se jeví rovněž nabízení odborných školení v zahraničí, která jsou pořádána mezinárodními organizacemi působícími na problematice (Interpol, Europol, IMPEL, apod.). Těchto školení by se měli, za účelem získání a dalšího předání poznatků a navazování mezinárodních kontaktů, přednostně účastnit pracovníci přímo na nově vzniknuvším odboru zařazení pod ÚSKPV, a to na pravidelné bázi, což klade nároky na jazykovou vybavenost těchto pracovníků.

5.3 Potřeba zlepšení spolupráce napříč orgány

Z rozdělení úkolů a pravomocí jednotlivých složek v rámci boje proti trestné činnosti související s odpady, které byly uvedeny v rámci čtvrté hypotézy a přehledu literatury, vyplývá i potřeba vysoké úrovně spolupráce mezi složkami, které se na tomto boji podílejí. Zákon o odpadech určuje, že hlavními orgány zodpovědnými za kontrolu neoprávněného nakládání s odpady jsou ČIŽP a Celní správa ČR, které mají rovněž možnost případy rozpracovat ve správním řízení. Policie ČR a Celní správa ČR pak mohou vést trestní řízení – Celní správa ČR jen do fáze prověřování. Toto rozdělení klade vysoké nároky na koordinaci jednotlivých případů, jelikož procesní stav případů a postižitelnost jednání se může na základě zjišťovaných informací v průběhu vedení řízení měnit. Situaci neulehčuje ani další roztržitost problematiky mezi příslušné české orgány, která je uvedena v § 126 zákona o odpadech.

Už z podstaty své úlohy stanovené zákony provede ČIŽP zdaleka nejvíce plánovaných i neplánovaných kontrol zaměřených na zjišťování případných nedostatků nebo přímo nelegálního jednání souvisejícího s odpady. Další kontroly, zejména ve vztahu k přepravě odpadů, každým rokem provádí Celní správa ČR. Na základě těchto kontrol je zjišťováno množství důležitých informací o stavu trestné činnosti na našem území, včetně informací k subjektům, které se na nelegální činnosti mohou podílet.

Tyto informace ale nejsou systematicky zpřístupňovány všem zúčastněným složkám, a to zejména, jak z důvodu izolovanosti informačních systémů, které příslušné složky ke své činnosti užívají, tak k nízkému počtu/úrovni pokynů a bilaterálních/trilaterálních dohod příslušných složek ohledně předávání informací. Předávání informací mezi složkami probíhá zejména na neformální bázi (Rada Evropské unie 2018).

Tento stav bohužel není ani zdaleka dostačující, jelikož za neexistence sjednocujícího principu toku informací mezi složkami se může stát, že všechny zúčastněné složky mohou mít rozpracovaný případ k jednomu určitému subjektu (ve správním i trestním řízení) a nevědět o sobě navzájem. Dále může docházet k tomu, že některá ze složek může mít informaci k určitému subjektu, která by mohla případ jiné složky posunout dále, případně ho i objasnit, ale z důvodu nenastavení koncepční spolupráce napříč složkami se tato informace nedostane tam, kde by mohla být opravdu účinně využita.

Současný neformální systém předávání informací spoléhající na to, že sami příslušní pracovníci zmiňovaných složek vyhodnotí potřebu poskytnutí informací ke konkrétním akcím, kontrolám, subjektům, apod. zbylým dvěma složkám na jednu stranu může nahraovat užší osobní spolupráci mezi těmito pracovníky založené na osobních vztazích, na druhou je ale prakticky nemožné, aby bylo pracovníkem jedné složky vždy správně vyhodnoceno, které informace mají být poskytnuty zbylým složkám a které informace jsou pro ně zbytečné.

Řešením by mohlo být zapracování na interoperabilitě systémů, tedy vzájemné schopnosti různých systémů spolu spolupracovat. Na toto téma by bylo vhodné vypracovat analýzu za účelem zjištění, jaké informační systému příslušné složky ke své práci již využívají a zda by bylo možné je účinným softwarovým řešením propojit tak, aby měly složky přístup k určitým informacím zbylých složek. Např., aby Policie ČR a Celní správa ČR měla informace ohledně kontrolovaných subjektů ČIŽP a výsledků těchto kontrol nebo aby prozkouškou subjektu v systému příslušná složka získala informaci, že k témuž subjektu již vede řízení jiná složka a byla tak umožněna koordinace/sloučení řízení.

Složky by měly mít rovněž možnost určité informace zbylým složkám nesdílet, pokud by měly obavu, že by to mohlo ohrozit probíhající kauzu.

Další účinným opatřením by mohlo být vyhotovení nějaké formy společného dokumentu, např. dohody o spolupráci, mezi všemi zúčastněnými složkami, kde by byl vymezen typ, způsob a forma předávání informací mezi složkami a kde by byly specifikovány potřeby a možnosti všech zúčastněných složek, které jsou už z podstaty jejich činnosti odlišné.

Jak také vyplývá z vyhodnocení čtvrté hypotézy, velkou příležitostí pro zvyšování spolupráce napříč složkami mohou být odborná školení, kterých by se příslušné složky účastnili. Vhodné by bylo především pravidelné pořádání společných školení na regionální úrovni, které by nesloužily jen k získání odborných dovedností, přehledu o problematice a činnosti ostatních složek, nýbrž rovněž k navazování tolik potřebných osobních kontaktů s kolegy v regionu. Tato možnost je ale značně snížena neexistencí policejního oddělení zaměřeného pouze na nelegální činnost proti životnímu prostředí. Dá se konstatovat, že pouze ČIŽP má díky své úzké specializaci na regionální úrovni dostatek pracovníků, kteří by mohli být partnery pro Policii ČR a Celní správu ČR, které by nutně potřebovaly v této oblasti personálně posílit.

Jako krok správným směrem lze hodnotit iniciativu vyplývající ze Strategie 2021 – 2023 ohledně vzniku funkční meziresortního týmu se zástupci všech důležitých složek, který by

umožnil jak prodiskutovávání dalších potřebných opatření na podporu spolupráce napříč složkami, které by vycházely přímo z potřeb těchto složek, tak rychlé řešení problémů, koordinace a předávání informací v případě konkrétních kauz.

Spolupráce směrem do zahraničí je uskutečňována různými kanály příslušných složek, jak bylo uvedeno v přehledu literatury, jedná se zejména o kanály WCO pro Celní správu ČR, IMPEL pro ČIŽP a policejní kanály Europol/Interpol zejména ve vztahu k Polici ČR. Těmito kanály nicméně může chodit i komunikace, která se týká ostatních participujících českých orgánů, jako jsou například nové trendy v problematice, módy operandi, informace o hrozbách nebo i informace ke konkrétním subjektům, jež v jiných státech páchají trestnou činnost a je možné, že by ji páchat i na našem území. Tyto informace je třeba vyhodnocovat a předávat příslušným složkám, proto by měl být na mezinárodních odděleních všech příslušných českých složek dostatečný počet pracovníků, kteří by měli být v této oblasti rovněž dostatečně specializováni, aby tyto množství přichozích informací ze zahraničí mohli účinně vyhodnocovat a předávat.

5.4 Potřeba zvýšení obecného povědomí a důležitosti tématu

I přestože se obecné povědomí společnosti o důležitosti ochrany životního prostředí neustále zvyšuje, stále není dostatek pozornosti přitahován k působení nelegální činnosti, která životní prostředí poškozuje. Závažnost části ze způsobů poškozování životního prostředí nelegální činností, části týkající se neoprávněného nakládání s odpady, byla potvrzena vyhodnocením hypotéz 2 a 3. Byly potvrzeny o závažné následky, které jsou touto trestnou činností způsobovány a velmi vysoké výnosy, které se v tomto nelegálním odvětví točí, jež snesou srovnání s ochodem s drogami.

Tento problém se netýká jen České republiky, nýbrž se jedná o problém globální. Nelegální činnost proti životnímu prostředí, včetně neoprávněného nakládání s odpady, se na poškozování životního prostředí podílí významnou měrou, přičemž se jedná o trestnou činnost často páchanou organizovaným zločinem, tudíž navázanou na další formy závažné trestné činnosti (Nellmann et al. 2016). Nadto bylo v rámci první hypotézy potvrzeno, že problém neoprávněného nakládání s odpady se v současné době ve zvýšené míře týká právě České republiky.

Je důležité, aby společnost byla informována o hrozbách a následcích této nelegální činnosti. Zvyšování povědomí o problému se v zahraničí často děje prostřednictvím mezinárodních organizací a agentur, které se problémem zabývají, jako např. Interpol, prostřednictvím nevládních neziskových organizací nebo přímo orgány vymáhajícími právo. Ačkoliv existuje mnoho aktuálních studií a zpráv, které se tématem zabývají a jejichž účelem je právě přitáhnout pozornosti k problému, jedná se ve valné většině o zprávy psané v anglickém jazyce, jejichž potenciální dopad je tedy na občany ČR jen minimální.

Nabízí se tedy navázání užší spolupráce příslušných orgánů státní správy s českými neziskovými organizacemi, prostřednictvím kterých by bylo možné v českém jazyce šířit osvětu a povědomí o hrozbách a následcích způsobovaných nelegální činností související s odpady. Bylo by vhodné navázat tuto formu spolupráce jak s neziskovými organizacemi zabývajícími se jen odpady, tak těmi, které se zabývají ochrannou životního prostředí obecně.

Jak příslušné složky státního aparátu, tak neziskové organizace sledují stejný cíl a tím je ochrana životního prostředí.

Další šancí jak zvyšovat povědomí o problematice je pravidelné vydávání tiskových zpráv a konferencí k úspěšným případům příslušných orgánů, ale také tiskových zpráv o zapojení do mezinárodních akcí koordinovaných mezinárodními organizacemi typu Interpol, Europol, WCO a IMPEL, do kterých se české orgány zapojují, ale společnost se o tomto nedozví, jelikož není vydána národní tisková zpráva, jako v případě mezinárodní operace Retrovirus koordinované Europolem zaměřené proti nelegálnímu nakládání s odpadem souvisejícím s pandemií COVID-19, do které se zapojila i Česká republika (Europol 2020), ale o čemž není možné najít v českém internetovém prostředí jedinou zprávu.

Vhodné se zdá rovněž být uspořádání kampaně za účelem „*zvýšení informovanosti veřejnosti o činnostech v oblasti nakládání s odpady*“, ke které se v rámci Strategie 2021 – 2023 zavázalo Ministerstvo životního prostředí s termínem dokončení prosinec 2022 (Ministerstvo vnitra 2020). Kampaně by mohla být využita k tomu, aby byla společnosti přístupnou formou představena nebezpečnost trestné činnosti související s odpady a hrozící následky. Rovněž by bylo možné touto formou komunikovat, že potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí v současnosti patří mezi deset priorit Evropské unie v boji proti organizované trestné činnosti.

Dále by bylo účelné, aby se do národních strategických dokumentů, jakými mohou být např. Státní politika životního prostředí, Strategický rámec ČR 2030, apod. (Ministerstvo životního prostředí 2020) ve větší míře dostávala potřeba potírání trestné činnosti v této oblasti, jelikož o její existenci nemůže být pochyb a jelikož způsobuje významné ekonomické a environmentální škody.

Právě osvěta a následná podpora veřejnosti může pomoci vytvořit tlak na příslušné složky státního aparátu, aby na boj proti nelegální činnosti související s odpady byly uvolněny větší finanční, materiálové i personální zdroje, čímž by mělo dojít ke zlepšení prevence a potírání této trestné činnosti a tím i ke zmírnění ekonomických a environmentálních následků.

6 Diskuze

Práce potvrdila, že hrozba toho, že se Česká republika stává, respektive se již stala, zajímavou zemí pro organizovaný zločin co se týče neoprávněného nakládání s odpady, je reálná. Výsledky hypotézy č. 1 ukazují, že se za období let 2012 – 2017 zvyšovalo nahlášené množství vyváženého odpadu Plasty a kaučuk do třetích zemí, což odkazuje na obecnou tendenci zvyšování závislosti na Číně, jakožto na největším odběrateli světového odpadu (Brooks et al. 2018), přičemž ČR nebyla výjimkou (Procházka 2018), další vývoj grafu v období 2018 – 2019, kdy byl zaznamenán výrazný pokles objemu vývozu vůči třetím zemím, zase ukazuje na to, že zavedení restrikcí na dovoz odpadu do Číny a zároveň přechod Evropské unie k oběhovému hospodářství, tedy zvyšování tlaku na co nejefektivnější využívání odpadu jakožto suroviny, mělo vliv na toky odpadu vůči třetím zemím. Zároveň však se za období let 2009 – 2018 soustavně zvyšovalo nahlášené množství přepravovaného odpadu (včetně tranzitu) druhu Plasty a kaučuk do ČR ze zemí EU, přičemž v opačném směru, tedy množství vyváženého z ČR do EU, bylo za celé toto období marginální. Výběr sledovaného typu odpadu nebyl náhodný, jelikož typ odpadu Plasty a kaučuk je jedním z nejčastěji záměrně zaměňovaným druhem odpadu, který má skrýt nelegální přepravu jiných odpadů, např. nebezpečných odpadů nebo odpadů k neupotřebitelných odpadů k likvidaci (Celní správa 2020). Výsledky porovnání počtu provedených kontrol Celní správou oproti počtu zjištěných neoprávněných přeprav odpadu za roky 2009 – 2020 potvrzují, že v období let 2009 – 2014 bylo procento zjištěných nelegálních přeprav odpadu velmi nízké (kolem 1 %), nicméně po zavedení zákazu dovozu odpadů Čínou v roce 2017, tedy v období let 2017 – 2020 byl zaznamenán strmý nárůst procenta nelegálních přeprav (téměř 14 % v roce 2017, roky 2018 - 2020 kolem 5 %). Tento vývoj dokazuje, že se Česká republika opravdu v posledních letech, od roku 2017, kdy byl zaveden zákaz na dovoz odpadu do Číny, stala cílovou zemí nelegálního dovozu odpadů z ostatních zemí EU, dle kontrol provedených příslušnými českými orgány zejména ze západní Evropy (Itálie, Německo), jelikož po radikálním zákazu dovozu do Číny neměly země EU možnost rychle dostatečně navýšit kapacity na zpracování svého odpadu (Ministerstvo vnitra 2020). S vědomím, že na evropském legálním trhu s odpady chybí 13 % ostatního odpadu a 33 % nebezpečného odpadu je opodstatněná obava, že významná část tohoto chybějícího odpadu může být nelegálně dovážena do České republiky (BlockWaste 2017).

Nelegální dovoz je patrně skryt pod rouškou legálního dovozu, přičemž reálně přepravovaný odpad k likvidaci je záměrně zaměňován za odpad, který je dle zákona o odpadech možné dovážet za účelem dalšího využití, zejména pak za odpad plastový.

Další úvahou nad výsledky této hypotézy může být, proč se po roce 2017, kdy bylo zaznamenáno nevyšší procento zjištěných nelegálních přeprav odpadů (14 %), tedy v letech 2018 – 2020, procento zjištěných přeprav odpadů snížilo na hodnotu kolem 5 %. Možným vysvětlením může být, že se evropské země po šoku z roku 2017 ve svých programech zaměřily na vybudování kapacit pro zpracování svého odpadu v duchu oběhového hospodářství a v těchto letech byl tak vyvíjen menší tlak na vývoz odpadu do zahraničí než v roce zavedení čínských restrikcí. Je možné předpokládat, že by se tento tlak mohl nadále snižovat s postupnou lepší implementací zásad oběhového hospodářství a plnění plánů odpadového hospodářství

příslušnými státy. Nicméně na tento vývoj nelze spoléhat a je třeba se na odhalování a potírání tohoto typu trestné činnosti zaměřit.

Vyhodnocením hypotézy č. 2, zaměřené na zjištění, zda a jak neoprávněné nakládání s odpady poškozuje životní prostředí, a hypotézy č. 3, která se zabývala zhodnocením ekonomických ztrát, kterou tento typ trestné činnosti způsobuje státu, bylo zjištěno, že tato společensky závažná trestná činnost významnou měrou poškozuje životní prostředí a způsobuje významné ekonomické ztráty.

Nejčastějšími způsoby, jak s nelegálně dovezeným odpadem do země naložit, jsou jeho nelegální uložení na legální skládku, složení na černou skládku a jeho zapálení. Jelikož nelegálně dovážený odpad do země, který je ze zásady prost jakékoliv korekce a dozoru stran příslušných úřadů, často obsahuje i nebezpečné odpady, je zejména jeho složení na černou skládku nebo jeho zapálení (často obojí) spojeno s velkým rizikem poškození životního prostředí a zdraví obyvatel v okolí. Velkým problémem jsou zejména perzistentní organické látky (POP), které jsou charakteristické svým potenciálem poškozovat zdraví a životní prostředí, dokážou se jak v prostředí, tak tělech organismů akumulovat a hlavně mají schopnost v prostředí v nezměněné formě přetrvávat i po generace (Holoubek et al. 2001). Hypotézu č. 2, která se zabývala vlivem neoprávněného nakládání s odpady na životní prostředí, nebylo možno vzhledem k jejímu znění zcela potvrdit, jelikož se i tak výrazné narušení životního prostředí toxickými látkami, které se z černých skládek a požárech odpadu uvolňují do okolí, nemá trvalý charakter a časem se tyto negativní vlivy navrací do normálních hodnot. Ve znění hypotézy bylo užito slova „nenávratné“. V případě velkých černých skládek, požárů skládek nebo černých skládek s nebezpečnými odpady unikajícími do okolí je nepravděpodobné, že by se i aktivní sanaci celé oblasti podařilo odstranit veškeré látky poškozující životní prostředí, minimálně spodní vody zůstanou vždy člověku nedostupné. I za předpokladu, že časem látky poškozující životní prostředí a zdraví z oblasti vymizí, co je to platné v případě látek, u nichž se doba, po kterou jsou schopny oblast zamořovat, počítá v řádu lidských generací. V kontextu jednoho lidského života by snad i dalo užít termínu „nenávratně“ a hypotézu zcela potvrdit.

V České republice je v současné době přes 2 tisíce černých skládek (Tiseo 2021) zároveň čeští hasiči ročně vyjedou k téměř tisícovce požárů nelegálních černých skládek (Jonášová 2019), mimo poškozování životního prostředí je společnost nucena vynakládat značné náklady na uvádění následků neoprávněného nakládání s odpady do původního stavu. I když s ohledem k předchozí hypotéze je na zváženu, zda v některých případech je vůbec uvedení do původního stavu možné, respektive zda je to možné v kontextu jednoho lidského života. Roční výnosy z nelegálního obchodování s odpady byly v Evropské unii odhadnuty na 73 – 305 miliard Kč, v České republice pak na 2,99 – 9,16 miliard Kč (BlockWaste 2017), což snese srovnání s výnosy z obchodu s nejobchodovanějšími drogami (Europol 2019), není pak divu, že se ohledem na nízké hrozící postihy, zejména v trestním řízení, jedná o nelegální odvětví, které přitahuje pozornost organizovaných skupin.

Sanace černých skládek a likvidace požárů odpadů si ročně vyžaduje miliony Kč, jelikož i přes aplikaci zásad „znečišťovatel platí“ není ve většině případů možné pachatele dohledat např. nastrčení tzv. „bílého koně“, případně od něj vymoci finanční prostředky vynaložené na nápravu následků jeho konání např. nemá žádný přiznaný majetek nebo finanční prostředky. Náklady na jeden den hašení požáru černé skládky byly odhadnuty na 0,5 – 1 milion Kč, při počtu blížícím se tisíci požárů černých skládek ročně a s přihlédnutím k faktu, že některé

požáry si na uhašení vyžádají několik dní zásahu hasičů, mohou jít náklady na hašení požárů nelegálních skládek do desítek až stovek milionů ročně (Jonášová 2019).

Náklady na likvidaci černých skládek jsou často nakonec nuceny řešit obce, na jejichž území se černé skládky nacházejí a jejichž rozpočty na tak vysokou investici nestačí. Není výjimkou, že náklady na sanaci černé skládky jsou obdobně vysoké, jako celý roční rozpočet obce. Za příklad může sloužit situace v obci Bulovka v okrese Liberec, která byla nucena v roce 2014 za sanaci poloviny nelegálně navezeného německého odpadu na černou skládku v jejím katastru vynaložit téměř 8 milionů Kč, což odpovídá celému ročnímu rozpočtu této obce. Druhou polovinu odpadu po náročných jednáních odvezla německá strana (Šídllová 2016). Obce, pokud se dostanou do situace, kdy musí na své náklady řešit sanaci černé skládky, mohou využít dotací ze Státního fondu pro životní prostředí, který v rámci termínovaných dotačních výzev ročně alokuje na odstraňování černých skládek desítky až stovky milionů Kč (SFŽP c2021), další možností je využití evropských dotací, případně požádat o dotaci krajský úřad, v jehož katastrálním území se obec nachází.

I přes jednoznačné potvrzení hypotézy č. 3 se práce, s ohledem na znění hypotézy zda jsou státní způsobilovány „ekonomické ztráty uváděním vzniklých škod do původního stavu“ nezabývala dalšími ekonomickými ztrátami, které s sebou neoprávněné nakládání s odpady přináší, jakými jsou například podvody nebo daňové úniky. S ohledem na výše uvedené výnosy z tohoto typu trestné činnosti v české republice je předpoklad, že se bude opět jednat o mnohamilionové ne-li miliardové škody. Je třeba ale počítat s tím, že tyto škody nebude možné nikdy přesně vyčíslit z důvodu existence tzv. latentní kriminality, tedy zkreslení statistiky týkající se kriminální činnosti o nezjištěnou trestnou činnost (Epravo 2002). Bez konkrétních informací o počtu trestných činů přestupků v této oblasti a bez jakýchkoliv „účetních záznamů“ pachatelů bude vždy, tak jako v případě výše uvedených výnosů z neoprávněného nakládání s odpady, jednat pouze o odhad.

V rámci výsledků hypotézy č. 4 bylo zjištěno, že tato situace není pro české orgány vymáhající právo v této oblasti trestné činnosti, tedy zejména pro Policii ČR, Celní správu ČR a ČIŽP, neznámá. Pro znění hypotézy, které si vyžadovalo zodpovězení pouze, zda preventivní a reaktivní programy v ČR existují či nikoliv, bylo možno hypotézu bez výhrad potvrdit. Nicméně v případě rozšíření hypotézy i o to, zda jsou tyto programy a přijímaná opatření účinná, by tak jednoznačného výsledku dosaženo být nemohlo a bylo by možné hypotézu potvrdit jen částečně.

Výsledkem hodnotící zprávy Evropské unie z roku 2018 bylo deset doporučení České republice v oblasti předcházení a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí. Tato doporučení se týkala možných problémů, které hodnotící komise složená ze zástupců ostatních zemí Evropské unie spatřovala ve fungování státního aparátu a legislativy v boji proti této trestné činnosti. Doporučení se dotýkala oblastí, jako je spolupráce a sdílení informací napříč příslušnými orgány, financování boje proti této formě trestné činnosti, odborné přípravy a specializace pracovníků příslušných orgánů, potřeby posouzení a případného přehodnocení rovnováhy mezi správním a trestněprávním přístupem, potřeby vytvoření strategického dokumentu schváleného všemi příslušnými složkami za účelem koordinovaného postupu a zvažování možnosti vytvoření specializovaného policejního útvaru, který by byl zaměřen na odhalování a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí (Rada Evropské unie 2018). Všechna doporučení vznesená hodnotící komisí byla skutečně zapracována do nově

vzniknuvšího strategického dokumentu Strategie prevence a potírání trestné činnosti související s odpady na období let 2021 – 2023, který obsahuje devět opatření, která se příslušné složky zavázaly v tomto období přijmout (Ministerstvo vnitra 2020). Z hodnotící zprávy lze mj. vyčíst apel na zvážení vytvoření specializovaného policejního útvaru, který by se trestnou činností proti životnímu prostředí zabýval.

Strategie 2021 – 2023 se v opatření bodu č. 6 zaměřuje na „podporu stabilizace a dalšího rozvoje sítě policejních specialistů na životní prostředí“ (Ministerstvo vnitra 2020). Aktuálně situace je taková, že se u policie nacházejí tři plně specializovaní experti na problematiku trestné činnosti proti životnímu prostředí, a to na nejvyšším organizačním článku, na Policejním prezidiu v rámci Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování na odboru hospodářské kriminality, i ti však mají v popisu práce řešení i dalších forem hospodářské trestné činnosti a nemohou se věnovat pouze trestné činnosti proti životnímu prostředí. Již nyní existuje snaha o určitou specializaci policistů i na nižších organizačních článcích zařazených v rámci oddělení hospodářské kriminality (Rada Evropské unie 2018), ale je otázkou zda bez úplného zaměření se na jednu problematiku, je vůbec možné potřebné specializace policistů dosáhnout.

Celní správa a ČIŽP, které mají vzhledem ke své užší specializaci možnost přidělit na boj proti trestné činnosti související s odpady relativně více sil a prostředků a které mají legislativou přiděleny kontrolní role, jsou v současné době v této problematice aktivnější. Ve shodě s doporučeními hodnotící komise a strategií 2021 – 2023 (opatření č. 1) se zdá být nanejvýš vhodné vytvoření funkčního meziresortního expertního týmu všech zúčastněných složek, který by jistě pomohl mj. účinnějšímu plánování společných akcí a předávání důležitých informací.

V rámci projektové části práce došlo k navržení opatření, které by mohly zajistit pokrytí potřeb stanovených na základě vyhodnocení hypotéz.

V současné době je nepravděpodobné, že by došlo k vychýlení stávajícího poměru 99:1 (Rada Evropské unie 2018) všech případů zjištěných pochybení ve prospěch správního řízení směrem k trestnímu řízení. Jako jedno z možných řešení bylo navrženo, aby se zvýšil trestní postih v závislosti na závažnosti následků tohoto typu trestné činnosti, tak aby hrozící trest mohl plnit svou odrazující funkci. Zásah do trestního zákoníku si vyžádal množství analýz na toto téma, které měly za cíl prokazatelně vyhodnotit, zda by bylo zvýšení trestní sazby opravdu odůvodnitelné. Dalším možným zádrhelem ohledně tohoto záměru by mohla být potřeba jisté politické vůle ke změně příslušného ustanovení trestního zákoníku.

Rovněž další z navrhovaných opatření by mohlo vychýlit poměr počtu řešených případů ve prospěch trestního řízení, a to naplnění potřeby ustanovení policejního útvaru, který by byl specializovaný jen na problematiku životního prostředí. Za účelem prosazení vzniku tohoto útvaru by bylo třeba vhodnými argumenty přesvědčit osoby a orgány, které by o tom rozhodovaly, že je vznik tohoto oddělení v souladu s cíli a dalším směřováním Policie ČR potažmo České republiky. Vznik takového oddělení by si vyžádala alokaci významných finančních prostředků na provoz tohoto oddělení a platy jeho pracovníků, nevyjímaje materiální vybavení. Za účelem získání podpory a politické vůle ve prospěch vzniku zamýšleného oddělení by mohlo být vhodné nechat zhotovit analýzu, která by se pokusila odhadnout úspory, které by mohly být vznikem takového oddělení vynuceny. To jak objasňováním případů nelegálního nakládání s odpady, což by umožňovalo vymáhání škody po konkrétním pachateli, tak preventivní činností a faktem, že samotná existence tohoto typu oddělení by odrazovala část organizovaného zločinu a pachatelů, kteří by si pro páchání tohoto typu trestné činnosti již

v takové míře nevybírali právě Českou republiku. Úspory vznikem oddělení by mohlo být dosaženo právě tím, že by se snížily ekonomické škody, které musí ve velké míře hradit právě stát, jak vyplynulo v rámci zhodnocení třetí hypotézy. Ochrana životního prostředí už by mohla být pouze takovým „bonusem“, avšak s nedozírným prospěchem, tohoto útvaru, jelikož je možné, že analýzou by bylo zjištěno, že ekonomické úspory spojené s činností tohoto oddělení by převyšovaly náklady na jeho provoz.

Také by bylo třeba zamyslet se, jakým způsobem by měl být prováděn nábor pracovníků tohoto oddělení, zda by bylo vhodnější pracovníky oddělení rekrutovat z řad policie nebo z třeba i z řad absolventů vhodných škol nebo tyto přístupy kombinovat.

Jedním z navrhovaných řešení, které by mohly napomoci řešení potřeby sdílení informací, bylo zapracování na interoperabilitě stávajících systémů. Odhlédneme-li od úvah nad tím, zda by takové řešení bylo vůbec technicky reálné, na což by musely na základě průzkumu konkrétních systémů odpovědět experti na informatiku, může vyvstat problém ochoty sdílet informace s ostatními složkami. Systémy používané jakýmkoliv vládními orgány, obzvláště orgány vymáhajícími právo, obsahují citlivé informace, včetně informací z tzv. živých kauz, tedy probíhajících případů, které by měl znát jen omezený okruh lidí. Případné propojení systémů by tedy muselo nějakým jednoduchým a zároveň spolehlivým způsobem umožňovat, které informace budou ostatním složkám sdíleny a které nikoliv, případně jakému vymezenému okruhu pracovníků kterých složek. Nesprávným řešením tohoto problému by mohlo dojít k narušení důvěry mezi složkami, což je zásadní problém pro jakoukoliv formu mezilidské spolupráce.

Velký potenciál v naplňování potřeby zvyšování obecného povědomí veřejnosti může mít zapojení neziskových nevládních organizací a úzká spolupráce s nimi. Nicméně, tento přístup může skýtat i svá rizika. I přes společný zájem na ochraně životního prostředí mohou mít tyto organizace další cíle, které se s cíli složek vymáhajících právo rozcházejí. Obtížné může být vyvážení přístupu orgánů vymáhajících právo k zástupcům neziskových nevládních organizací, jelikož proti sobě mohou jít snahy o budování důvěry a úzké spolupráce a zároveň potřeby udržení si potřebného odstupu.

A přesto právě spolupráce a budování důvěry, a to jak na národní úrovni, tak na té mezinárodní, jak mezi orgány vymáhající právo, tak směrem od těchto orgánů k veřejnosti, může být tou největší výzvou, a zároveň největší nadějí v boji proti nelegální činnosti.

7 Závěr

Práce si dala za cíl zhodnotit aktuální situaci a trendy v oblasti neoprávněného nakládání s odpady v České republice, a jestli mohou nějakým způsobem souviset s restrikcemi na dovozu pevných odpadů do Číny, které začaly být zaváděny v roce 2017. Dalším cílem bylo zjištění, jestli neoprávněné nakládání s odpady v současné době způsobuje nenávratné poškození životního prostředí a státu ekonomické ztráty uváděním škod do původního stavu. Cílem bylo rovněž vyhodnocení, jestli existují programy prevence a potírání této činnosti a zda by bylo možné, aby byly účinnější.

Literární rešerše čtenáři přibližuje základní informace o odpadu, povinnostech vycházejících z platných zákonů, úlohách příslušných orgánů v potírání neoprávněného nakládání s ním a snaží se osvětlit důvody a následky čínských restrikcí, jejich vliv na trhu s odpady a změnu toků odpadů, a zda tyto změny mohly zavdat příčinu pro to, aby se Česká republika stala v této oblasti zajímavou zemí pro organizovaný zločin.

Všechny čtyři stanovené hypotézy byly v rámci práce potvrzeny nebo částečně potvrzeny. Vyhodnocením první hypotézy bylo na základě dostupných dat potvrzeno, že se v posledních letech, zejména po introdukci čínských restrikcí, opravdu zvýšil počet i objem legálních i nelegálních přeprav odpadu do České republiky.

Vyhodnocením druhé hypotézy bylo potvrzeno, že neoprávněné nakládání s odpady v současné době skutečně způsobuje významná poškození životního prostředí, nicméně nebylo možno hypotézu potvrdit zcela, jelikož v ní bylo stanoveno, že tato poškození jsou nenávratná. To se nepotvrdilo. Bylo zjištěno, že se hodnoty škodlivých látek mohou časem a vhodným přístupem (např. aktivní sanací) vracet zpět k normálu, ale u některých látek se může jednat o velmi dlouhou dobu počítanou v řádu lidských generací.

Třetí stanovená hypotéza byla jednoznačně potvrzena už jen z výše alokací dotačních programů vyhlášených na likvidaci černých skládek, do nichž jsou ročně alokovány prostředky v řádek desítek až stovek milionů Kč. V počtu černých skládek se Česká republika v současnosti nachází na sedmém místě v EU. Rovněž bylo potvrzeno, že mnohamilionové náklady jsou nuceny vynakládat i další na stát navázané subjekty, jako např. obce, které často musí na sanace černých skládek sehnat finanční prostředky převyšující jejich roční rozpočty, nebo Hasičský záchranný sbor, který na hašení požárů černých skládek vynakládá prostředky ve výši desítek milionů ročně.

I čtvrtou hypotézu bylo možno potvrdit, jelikož bylo zjištěno, že preventivní i reaktivní programy příslušných orgánů existují. Pokud by se ale hypotéza rozšířila i o tvrzení, že jsou účinné, nebylo by potvrzení hypotézy tak jisté. Byly zjištěny problémy, jak v českém právním prostředí, tak přímo u příslušných orgánů vymáhajících právo, které účinnost opatření na potírání trestné činnosti v této oblasti snižují. Zejména pak skutečnost, že 99 % veškerých porušení platných předpisů souvisejících s odpady je řešeno ve správním řízení, jen naprosté minimum je řešeno v trestním řízení. Důvodů pro to může být více, např. relativně vysoké tresty, jež je možné udělit ve správním řízení (až 25 milionů Kč) a nízké tresty, které hrozí v trestním řízení (maximálně 5 let odnětí svobody). Rovněž není zdaleka dostatečné, aby se u Policie ČR na plný úvazek trestným činům proti životnímu věnovali pouze tři policisté.

Na základě zpracovaných hypotéz byly v projektové části práce vytyčeny čtyři hlavní potřeby, jejichž uspokojením by mohlo být docíleno zlepšení účinnosti prevence a vymáhání práva v oblasti nakládání s odpady.

Optimalizací trestní sazby hrozící za spáchání trestného činu neoprávněného nakládání s odpady směrem k vyšším postihům by mohlo být docíleno toho, aby trestní řízení mohlo plnit svou odrazující funkci a aby stalo skutečně využitelným právním nástrojem v případě, kdy by využití správního řízení nebylo dostačující.

Za účelem účinnějšího a častějšího využívání trestního řízení je třeba mimo potřeby optimalizace trestní sazby vyřešit i neutěšenou personální situaci zejména u složek s policejními pravomocemi (Policie ČR a Celní správa ČR). Tato potřeba je obzvláště výrazná v případě Policie ČR, kde by bylo zapotřebí opravdu výrazného navýšení kapacit specialistů zabývajících se výhradně odhalováním a potíráním trestné činnosti proti životnímu prostředí, kam spadá i nelegální činnost v souvislosti s odpady. Tato oblast nelegální činnosti je tak závažná a zároveň různorodá, že jedině opravdu významným zlepšením specializace Policie ČR je možné dosáhnout toho, aby trestněprávní rovina plnila v této oblasti svou funkci.

Potírání trestné činnosti související s odpady se účastní více českých orgánů, přičemž zejména spolupráce Policie ČR, ČIŽP a Celní správy ČR, které mají rozděleny různé kontrolní a procesní pravomoci, je stěžejní. Pro naplnění potřeby lepší spolupráce napříč těmito orgány je možné navrhnout hned několik doporučení, jako je zjištění možností interoperability systémů využívaných těmito složkami tak, aby všem složkám byly dostupné pro ně důležité informace získané a spravované zbylými dvěma složkami. Dalším doporučením může být konání společných školení pořádaných i za účelem navazování regionálních kontaktů konkrétních pracovníků nebo také formalizace spolupráce např. bilaterálními a trilaterálními dohodami o spolupráci.

Jako poslední ale neméně důležitá byla stanovena potřeba zvýšit povědomí o tématu a jeho důležitosti. Jedině tlakem společnosti a podporou zákonodárců a řídicích pracovníků lze docílit naplnění výše uvedených potřeb. Zvyšování povědomí o problému lze činit jak svědomitým vydáváním tiskových zpráv z úspěšných případů a zapojení do mezinárodních operací, tak zajištěním toho, aby se téma nelegálního nakládání odpadů vyskytovalo v přijímaných strategických dokumentech. Další možností, která je ve světě oproti ČR často využívána je spolupráce vládních a neziskových nevládních organizací, jejichž systematickým zapojováním se lze naplnění potřeby osvěty společnosti rovněž přiblížit.

Tato práce může mít praktický význam pro pracovníky příslušných složek vymáhajících právo, které by s její pomocí mohli získat přehled o současných trendech a následcích tohoto odvětví trestné činnosti v České republice. S přihlédnutím k potvrzenému faktu, že se zvýšil objem a počet nelegálních přeprav odpadů směřujících do České republiky z ostatních evropských zemí, by bylo vhodné provést komplexnější analýzu zaměřenou na zjištění bližších faktorů tohoto fenoménu, např.: ze kterých zemí a v jakých objemech nelegální odpad do ČR směřuje, jaké jsou využívané typy dopravních prostředků, jaké druhy odpadů jsou záměrně zaměřovány, jaké jsou ohrožené lokality, mody operandí, způsoby dalšího nakládání s odpadem, podíl spolupráce legálních subjektů na nelegální činnosti, obvyklé trasy přepravy, apod..

Výsledky analýzy by mohly být využity k přesnějšímu stanovení priorit v boji proti tomuto typu nelegální činnosti a účelnějšímu využití stávajících zdrojů (sil a prostředků), které jsou příslušným složkám v současné době dostupné.

Rovněž implementací navržených opatření na uspokojení čtyř stanovených potřeb by mohlo být možné docílit zlepšení v předcházení a potírání nelegální činnosti související s odpady.

8 Literatura

Anderson J, Park BJ, Palace VP. 2016. Microplastics in aquatic environments: Implications for Canadian ecosystems. *Environmental Pollution*. **218**: 269-280.

Andreani E. 2008. Mafia at centre of Naples' rubbish mess. IOL: Independent Online and affiliated companies. South Africa. Available from www.iol.co.za/mercury/news/world/mafia-at-centre-of-naples-rubbish-mess-385229 (accessed April 2021).

AP. 2013. Mafia toxic waste dumping poisons Italy farmlands. *The Hindu*. Italy. Available from www.thehindu.com/sci-tech/energy-and-environment/mafia-toxic-waste-dumping-poisons-italy-farmlands/article5482964.ece# (accessed April 2021).

Arnika. c2014. Těžké kovy; Havárie spaloven a další negativní vlivy jejich provozu. Arnika. Praha. Available from www.arnika.org (accessed April 2021).

Bauer D, Papp K, Polimeni J, Mayumi K, Giampietro M, Alacott B. 2017. The Jevons Paradox and the Myth of Resource Efficiency Improvements. *Sustainability: Science, Practice and Policy*. **5**: 48-54.

Beran P. 2018. Konečné řešení skládky Lištice: Posudek zpracovaný dle přílohy č. 5 k zákonu č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších novel. Praha. Available from www.portal.cenia.cz/eiasea/download/RUIBX1NUQzIxNTBfcG9zdWRla0RPQ183OTIyOTQ0NDI3MjI1ODk2MDYxLnBkZg/STC2150_posudek.pdf (accessed April 2021).

Berka I. 2016. Největší černá skládka v Česku konečně mizí. Po 11 letech. *Tn.nova.cz*. Available from www.n.nova.cz/clanek/nejvetsi-cerna-skladka-v-cesku-konecne-mizi-lidi-zase-mohou-dychat.html (accessed April 2021).

Berman R. 2019. Why American towns are more selective than ever about what they recycle. *Big Think*. Available from bigthink.com/politics-current-affairs/recycling-industry (accessed March 2021).

Bernáthová I. 2012. Požár nelegální skládky v Arnolticích má na svědomí otevřený oheň. *Český rozhlas: Liberec*. Available from <https://liberec.rozhlas.cz/pozar-nelegalni-skladky-v-arnolticich-ma-na-svedomi-otevreny-ohen-6014274> (accessed April 2021).

BlockWaste. 2017. Project BlockWaste produces detailed results and recommendations to help the EU combat waste trafficking. *BlockWaste: Blocking the Loopholes for Illicit Waste Trafficking*. Available from www.blockwaste.eu/p/final-results.html (accessed April 2021).

Brooks AL, Wang S, Jambeck J. 2018. The Chinese import ban and its impact on global plastic waste trade. *Science Advances*. **4**. DOI:10.1126/sciadv.aat0131.

Cassella C. 2018. There's a Trash Crisis in The US Happening Right Now. Science alert. Available from www.sciencealert.com/the-us-has-nowhere-to-put-its-recycling (accessed March 2021).

Celní práva. c2021. Celní správa České republiky. Praha. Available from www.celnisprava.cz/cz/Stranky/default.aspx (accessed April 2021).

Celní správa. 2019. Během pouhých deseti dnů celníci zabránili nelegální přepravě 410 tun odpadu. Tisková zpráva celní správy České republiky: Generální ředitelství cel. Praha. Available from www.celnisprava.cz/cz/tiskove-zpravy/2019/Stranky/behem-pouhych-deseti-dnu-celnici-zabranili-nelegalni-preprave.aspx (accessed April 2021).

Celní správa. 2020. Odhalili 25 tun nelegálního odpadu. Tisková zpráva celní správy České republiky: Celní úřad pro Královéhradecký kraj. Hradec Králové. Available from <https://www.celnisprava.cz/cz/celni-urad-pro-kralovehradecky-kraj/tiskove-zpravy/2020/Stranky/odhalili-25-tun-nelegalniho-odpadu.aspx> (accessed March 2021).

Celní správa. c2014-2020. Výroční zprávy o činnosti Finanční a celní správy ČR - zdroj Ministerstvo financí. Generální ředitelství cel. Praha. Available from www.celnisprava.cz/cz/statistiky/Stranky/vyrocní-zpravy.aspx (accessed April 2021).

Celní správa. c2021. Silniční kontroly: Státní odborný dozor v silniční dopravě (doba řízení, bezpečnostní přestávky atd.). Generální ředitelství cel. Praha. Available from www.celnisprava.cz/cz/statistiky/skontroly/Stranky/default.aspx (accessed April 2021).

CENIA. 2019. Statistická ročenka životního prostředí ČR 2018. Ministerstvo životního prostředí: česká informační agentura životního prostředí. Praha. Available from www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr-2018/ (accessed April 2021).

CENIA. 2020. Statistická ročenka životního prostředí ČR 2019. Ministerstvo životního prostředí: česká informační agentura životního prostředí. Praha. Available from www.cenia.cz/wp-content/uploads/2021/02/Statisticka_Rocenka_ZP_CR-2019.pdf (accessed March 2021).

CENIA. c2021. Profil organizace. Ministerstvo životního prostředí: česká informační agentura životního prostředí. Praha. Available from www.cenia.cz/o-cenia/profil-organizace (accessed April 2021).

Center for EcoTechnology. 2018. What is the National Sword? Center for EcoTechnology. United States of America. Available from www.centerforecotechnology.org/what-is-the-national-sword (accessed March 2021).

Centrum pro hospodaření s odpady. 2013. Přeshraniční přeprava odpadů, praktická příručka. Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masarika. Praha. Available from www.ceho.cz/files/pdf/aktuality/preshranicni_preprava_odpadu.pdf (accessed March 2021).

Circular CoLab. 2018. The State of the Circular Economy in America. Circular CoLab. Available from www.circularcolab.org/us-circular-economy-report (accessed March 2021).

Cittadella.c2013. Odpady a svět – globální pohled. Cenia: Vítejte na Zemi... Available from www.cittadella.cz/cenia/index.php?p=odpady_a_svet_globalni_pohled&site=odpady (accessed March 2021).

ČIŽP. 2014. Odpadové hospodářství; O nás: Česká inspekce životního prostředí. Available from www.cizp.cz (accessed April 2021).

ČIŽP. 2015. Výroční zpráva 2014. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/file/wm3/vyrocnizprava.pdf (accessed March 2021).

ČIŽP. 2016. Výroční zpráva 2015. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/file/kx3/Vyrocnizprava-CIZP-2015-final.pdf (accessed March 2021).

ČIŽP. 2017. Výroční zpráva 2016. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/file/sP7/VZ-CIZP-2016.pdf (accessed March 2021).

ČIŽP. 2018. Výroční zpráva 2017. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/file/mj8/vyrocnizprava-CIZP-2017.pdf (accessed March 2021).

ČIŽP. 2019. Výroční zpráva 2018. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/file/Ow8/VZ-CIPZ-2018-final.pdf (accessed March 2021).

ČIŽP. 2020. Výroční zpráva 2019. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/file/3M8/Vyrocnizprava-CIZP-2019.pdf (accessed March 2021).

ČIŽP. c2004-2016. Plány činnosti. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/Plany-cinnosti (accessed April 2021).

ČT24. 2012. Na Liberecku po týdnu znovu hoří odpad z Německa. Česká televize: ČT 24. Available from www.ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1133964-na-liberecku-po-tydnu-znovu-hori-odpad-z-nemecka (accessed April 2021).

ČTK. 2013. Za nelegální odpad na Liberecku udělila inspekce rekordní pokutu. Available from www.denik.cz/z_domova/za-nelegalni-odpad-na-liberecku-udelila-inspekce-rekordni-pokutu-20130819.html (accessed April 2021).

D'Alisa G, Burgalassi D, Healy H, Walter M. 2010. Conflict in Campania: Waste emergency or crisis of democracy. *Ecological Economics*.**70**: 239-249.

De Decker K. 2018. How Circular is the Circular Economy?. *Low-Tech Magazine*. Available from www.lowtechmagazine.com/2018/11/how-circular-is-the-circular-economy.html (accessed March 2021).

DG Enterprise & Industry, DG Energy. 2014. *Ecodesign Your Future: How Ecodesign can help the environment by making products smarter*. European commission. Brussels.

EcoLogic. 2020. Support to the Public Consultation on a New Circular Economy Action Plan. Ecologic Institute. Berlin, Germany. Available from www.ecologic.eu/17330 (accessed April 2021).

El Pais. 2020. El Seprona encuentra coronavirus en un vertido ilegal de aguas residuales al río Manzanares en Getafe. *El Pais*. Madrid. Spain. Available from <https://elpais.com/espana/madrid/2020-07-09/el-seprona-encuentra-coronavirus-en-un-vertido-ilegal-de-aguas-residuales-al-rio-manzanares-en-getafe.html> (accessed April 2021).

Enviro. 2019. Policajný zbor už má špecializované oddelenia envirokriminality. *Enviro.sk*. Bratislava. Available from www.enviro.sk/33/policajny-zbor-uz-ma-specializovane-oddelenia-envirokriminality-uniqueiduchxzASYZNbdCMBzlaYfeHEy4KeD8T_n_ZvcSiTqPME (accessed April 2021).

EPA. 1998. *Illegal Dumping Prevention Guidebook*, March 1996. Environmental Protection Agency. Illinois. United States of America. Available from www.epa.gov (accessed April 2021).

Epravo. 2002. Latentní kriminalita. *Epravo.cz*. Praha. Available from www.epravo.cz/top/clanky/latentni-kriminalita-15571.html (accessed April 2021).

EUR-Lex. 2020. Zásada „znečišťovatel platí“ a odpovědnost za životní prostředí. *EUR-Lex: Access to European Union law*. Available from www.eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM%3A128120 (accessed April 2021).

European Commission. 2021. *Circular economy action plan*. Available from www.ec.europa.eu/environment/strategy/circular-economy-action-plan_en (accessed April 2021).

Europol. 2011. **EUROPOL WARNS OF INCREASE IN ILLEGAL WASTE DUMPING** - Přes Release. Europol. The Hague. The Netherlands. Available from www.europol.europa.eu/newsroom/news/europol-warns-of-increase-in-illegal-waste-dumping (accessed April 2021).

Europol. 2017a. SOCTA: EUROPEAN UNION SERIOUS AND ORGANISED CRIME THREAT ASSESSMENT Crime in the age of technology. The Hague. The Netherlands. Available from www.europol.europa.eu/socta/2017/emi-crime.html (accessed April 2021).

Europol. 2017b. EU POLICY CYCLE - EMPACT: Robust action to target the most pressing criminal threats. The Hague. The Netherlands. Available from www.europol.europa.eu/empact (accessed April 2021).

Europol. 2019. 2019 EU DRUG MARKETS REPORT FROM THE EMCDDA AND EUROPOL - Přes Release. Europol. The Hague. The Netherlands. Available from <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2019-eu-drug-markets-report-emcdda-and-europol> (accessed April 2021).

Europol. 2020. COVID-19 WASTE CRIME: EUROPE-WIDE OPERATION TO TACKLE UNLAWFUL SANITARY WASTE DISPOSAL - Press Release. Europol. The Hague. The Netherlands. Available from www.europol.europa.eu/newsroom/news/covid-19-waste-crime-europe-wide-operation-to-tackle-unlawful-sanitary-waste-disposal (accessed April 2021).

Evropská komise. 2014. Nařízení Komise (EU) č. 1357/2014 ze dne 18. prosince 2014, kterým se nahrazuje příloha III směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/98/ES o odpadech a o zrušení některých směrnic. In EUR-Lex. 2014. Brusel.

Evropská komise. 2020. Nový akční plán pro oběhové hospodářství. Available from www.eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0098&from=PT (accessed March 2021)

Evropská unie. c2021. Agentura Evropské unie pro spolupráci v oblasti prosazování práva (Europol). Available from www.europa.eu/european-union/about-eu/agencies/europol_cs (accessed March 2021).

Evropský parlament, Rada Evropské unie. 2006. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 ze dne 14. června 2006 o přepravě odpadů. EUR-Lex. 2021. Brusel.

Evropský parlament, Rada Evropské unie. 2008. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 98/2008 ze dne 19. listopadu 2008 o odpadech a o zrušení některých směrnic (Text s významem pro EHP). In EUR-Lex. 2018. Brusel.

Evropský parlament. 2018. Plastový odpad a jeho recyklace v EU (infografika). Evropský parlament: Zpravodajství. Available from www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20181212STO21610/plastovy-odpad-a-jeho-recyklace-v-eu-infografika (accessed March 2021).

Evropský parlament. 2021. Oběhové hospodářství: definice, význam a přínos. Evropský parlament: Zpravodajství. Available from www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/economy/20151201STO05603/obehove-hospodarstvi-definice-vyznam-a-prinos (accessed March 2021).

Faris S. 2011. Italy's Brutal Export: The Mafia Goes Global. Time. United States of America. Available from www.content.time.com/time/world/article/0,8599,2057944,00.html (accessed April 2021).

Filip J, Kotovicová J, Božek F. 2003. Komunální odpad a skládkování. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. Brno.

Foukalová K. 2021. Staronové povinnosti vlastníka pozemku, na kterém se nachází černá skládka. HSP & Partners advokátní kancelář. Available from www.akhsp.cz/staronove-povinnosti-vlastnika-pozemku-na-kterem-se-nachazi-cerna-skladka/ (accessed March 2021).

Free CM, Jensen OP, Mason SA, Eriksen M., Williamson NJ, Boldgiv B. 2014. High-levels of microplastic pollution in a large, remote, mountain lake. Marine Pollution Bulletin. **85**: 156-163.

Géblová A. 2018. Jak se změnil náš přístup k životnímu prostředí za posledních 25 let? STATISTIKA&MY Magazín Českého statistického úřadu. Praha. Available from www.statistikaamy.cz/2018/12/04/jak-se-zmenil-nas-pristup-k-zivotnimu-prostredi-za-poslednich-25-let (accessed April 2021).

Generální ředitelství cel. 2015. Brožura: Celní správa České republiky. Celní správa České republiky: Generální ředitelství cel. Praha. Available from www.celnisprava.cz/cz/onas/Documents/brozura-CS.pdf (accessed April 2021).

Generální ředitelství cel. 2020. Tisková zpráva: Celníci opět kontrolovali nelegální odpad. Celní správa České republiky: Generální ředitelství cel. Praha. Available from www.celnisprava.cz/cz/tiskove-zpravy/2020/Stranky/celnici-opet-kontrolovali-nelegalni-odpad.aspx (accessed April 2021).

Generální sekretariát Rady. 2017. Závěry Rady, jimiž se stanoví priority EU pro boj proti organizované a závažné mezinárodní trestné činnosti na období let 2018 až 2021 – Závěry Rady (18. května 2017). Rada Evropské unie. Brusel. Belgie. Available from www.data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9450-2017-INIT/cs/pdf (accessed April 2021).

Generální sekretariát Rady. 2020. Osmé kolo vzájemných hodnocení – „Praktické provádění a fungování evropských politik v oblasti předcházení a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí“: Opatření přijatá v návaznosti na zprávu o České republice. Rada

Evropské unie. Brusel. Belgie. Available from www.mvcr.cz/clanek/prevence-a-potirani-trestne-cinnosti-souvisejici-s-odpady.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D (accessed April 2021).

Hadad D, Geresh S, Sivan A. 2005. Biodegradation of polyethylene by the thermophilic bacterium *Brevibacillus borstelensis*. *Journal of Applied Microbiology*. **98**: 1093-1100.

Hasan SE. 2004. Public Awareness Is Key to Successful Waste Management. *Journal of Environmental Science and Health, Part A*. **39**: 483-492.

Havel M, Válek P. c2014. polycyklické aromatické uhlovodíky (PAHs). Arnika. Praha. Available from www.arnika.org (accessed April 2021).

Havel M. 2007. Nakládání s PVC a jeho dopady na životní prostředí. Arnika. Available from www.arnika.org/nakladani-s-pvc-a-jeho-dopady-na-zivotni-prostredi (accessed March 2021).

Hinton TG, et al. 2019. GPS-coupled contaminant monitors on free-ranging Chernobyl wolves challenge a fundamental assumption in exposure assessments. *Environment International*. **133**. DOI: 10.1016/j.envint.2019.105152

Holoubek I, Kočan A, Holoubková I, Kohoutek J. 2001. Persistentní organické polutanty. RECETOX – TOCOEN & Associates Brno. Planeta 9. Available from [www.mzp.cz/web/edice.nsf/A0750BCC7925B390C1256FAF0048ADF9/\\$file/chlatky1.pdf](http://www.mzp.cz/web/edice.nsf/A0750BCC7925B390C1256FAF0048ADF9/$file/chlatky1.pdf) (accessed April 2021).

Huang Q, Chen G, Wang Y, Chen S, Xu L, Wang R. 2020. Modelling the global impact of China's ban on plastic waste imports. *Resources, Conservation and Recycling*. **154**. DOI: 10.1016/j.resconrec.2019.104607.

Hughes D. 2018. Panic as China imposes ban on waste imports. *The Business Times: Transport*. Available from www.businesstimes.com.sg/transport/panic-as-china-imposes-ban-on-waste-imports (accessed March 2021).

Chang Ch. 2018. China's staggering waste problem. *The Observer*. Available from www.gladstoneobserver.com.au/news/images-show-chinas-staggering-waste-problem/3488392 (accessed March 2021).

IMPEL. 2016. IMPEL Project "Waste Shipment Inspection Planning" (WSIP): Guidance on Effective Waste Shipment Inspection Planning. The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law. Available from www.impel.eu/wp-content/uploads/2016/12/Guidance-on-Effective-Waste-Shipment-Inspection-Planning.pdf (accessed April 2021).

Interpol. 2017. Global Strategy on Organized and Emerging Crime. INTERPOL General Secretariat. France. Available from www.interpol.int/content/download/5582/file/Global%20Strategy%20on%20Organized%20and%20Emerging%20Crime.pdf (accessed March 2021).

Interpol. 2020. Strategic Analysis Report: Emerging criminal trends in the global plastic waste market since January 2018 - public version. Interpol: General Secretariat. France. Available from www.interpol.int/content/download/15587/file/INTERPOL%20Report%20_criminal%20trends-plastic%20waste.pdf (accessed March 2021).

Interpol. c2021. What is INTERPOL?. Interpol. France. Available from www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL (accessed March 2021).

IUCN. 1973. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. Washington, D.C. Available from www.cites.org/eng/disc/text.php (accessed April 2021).

Jonášová S. 2019. Zločin za bílého dne aneb pravda o skládkách. Institut Cirkulární Ekonomiky. Praha. Available from www.incien.org/zlocin-za-bileho-dne-aneb-pravda-o-skladkach (accessed April 2021).

Katz Ch. 2019. Piling Up: How China's Ban on Importing Waste Has Stalled Global Recycling. YaleEnvironment360: Yale School of the Environment. Available from e360.yale.edu/features/piling-up-how-chinas-ban-on-importing-waste-has-stalled-global-recycling (accessed March 2021).

-kce-. 2014. Manuál pro Zelený seznam. Odpady. Available from www.odpady-online.cz/manual-pro-zeleny-seznam/ (accessed March 2021).

Kedzior M, Jiraský V. 2021. Princip polluter pays a jeho uplatnění v rámci odpovědnosti za škodu na životním prostředí. Urban & Hejduk s.r.o., advokátní kancelář. Praha. Available from www.epravo.cz/top/clanky/princip-polluter-pays-a-jeho-uplatneni-v-ramci-odpovednosti-za-skodu-na-zivotnim-prostredi-112392.html#_ftn5 (accessed April 2021).

Korhonen J, Honkasalo A, Seppälä J. 2018. Circular Economy: The Concept and its Limitations. *Ecological Economics*. **143**: 37-46.

Lazarová D. 2007. Border towns fear illegal waste imports could worsen after Schengen expansion. Czech Radio: Radio Prague International. Available from www.english.radio.cz/border-towns-fear-illegal-waste-imports-could-worsen-after-schengen-expansion-8468014 (accessed March 2021.)

Lesy ČR. 2019. Tisková zpráva: S likvidací černých skládek pomáhá státním lesníkům i veřejnost. Lesy České republiky. Available from www.lesy.cz/tiskova-zprava/s-likvidaci-cernych-skladek-pomaha-statnim-lesnikum-i-verejnost (accessed April 2021).

Mazza A, Piscitelli P, Neglia C, Rosa G, Iannuzzi L. 2015. Illegal Dumping of Toxic Waste and Its Effect on Human Health in Campania, Italy. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. **12**: 6818-6831.

Marrs DG, Ručevska I, Villarrubia-Gómez P. 2019. Controlling Transboundary Trade in Plastic Waste. GRID-Arendal. Arendal, Norway. Available from www.grida.no/publications/443 (accessed April 2021).

Middlehurst Ch. 2018. Q&A: China's waste ban debate is 'misinformed' and 'one-dimensional'. China Dialogue. Available from www.chinadialogue.net/en/pollution/10789-q-a-china-s-waste-ban-debate-is-misinformed-and-one-dimensional (accessed March 2021).

Ministerstvo financí. 2020. Zpráva o činnosti Finanční správy ČR a Celní správy ČR za rok 2019. Praha. Available from www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2019/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-38924 (accessed March 2021).

Ministerstvo pro místní rozvoj. c2021. Statistiky a analýzy; OP Životní prostředí. DotaceEU.cz: Zastřešující portál Evropských strukturálních a investičních fondů v ČR. Praha. Available from www.dotaceeu.cz/cs/statistiky-a-analyzy (accessed April 2021).

Ministerstvo vnitra. 2020. Strategie prevence a potírání trestné činnosti související s odpady na období let 2021 – 2023. Praha. Available from www.mvcr.cz/clanek/prevence-a-potirani-trestne-cinnosti-souvisejici-s-odpady.aspx (accessed April 2021).

Ministerstvo vnútra. c2021. Úrad kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Bratislava. Available from www.minv.sk/?sluzba-kriminalnej-polície-urad-kriminalnej-polície-prezídia-policajneho-zboru (accessed April 2021).

Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zdravotnictví. 2021. Vyhláška č. 8/2021 Sb. vyhláška o Katalogu odpadů a posuzování vlastností odpadů (Katalog odpadů). In sbírka zákonů České republiky, 2020, částka 5/2021. Česká republika.

Ministerstvo životního prostředí. 2014. Plán odpadového hospodářství České republiky pro období 2015 – 2024. Praha. Available from [www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/poh_cr_prislusne_dokumenty/\\$FILE/OODP-POH_CR_2015_2024_schvalena_verze_20150113.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/poh_cr_prislusne_dokumenty/$FILE/OODP-POH_CR_2015_2024_schvalena_verze_20150113.pdf) (accessed March 2021).

Ministerstvo životního prostředí. 2019. IV. důvodová zpráva k návrhu zákona o odpadech. Available from www.komora.cz/legislation/49-19-navrh-zakona-o-odpadech-t-23-4-2019/ (accessed April 2021).

Ministerstvo životního prostředí. 2020. Akční plán pro potírání nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin do roku 2023 schválený dne 20.1.2020. Ministerstvo životního prostředí České republiky. Praha. Available from www.databaze-strategie.cz/cz/mzp/strategie/akcni-plan-pro-potirani-nelegalniho-obchodu-s-ohrozenymi-druhy-zivocichu-a-rostlin-do-roku-2023?typ=o (accessed April 2021).

Ministerstvo životního prostředí. c2008-2020. Odpady. Ministerstvo životního prostředí. Available from www.mzp.cz (accessed March 2021).

Nagy A, Kuti R. 2016. The Environmental Impact of Plastic Waste. *Aarms*. 3: 231-237.
NASA. 2011. Effects of Changing the Carbon. Available from www.earthobservatory.nasa.gov/features/CarbonCycle/page5.php (accessed March 2021).

National Cancer Institute. 2018. Asbestos Exposure and Cancer Risk. National Cancer Institute at the National Institutes of Health. United States of America. Available from www.cancer.gov/about-cancer/causes-prevention/risk/substances/asbestos/asbestos-fact-sheet (accessed April 2021).

Nellmann C, Henriksen R, Kreilhuber A, Stewart D, Kotsova M, Raxter P, Mrema E, Barrat S. 2016. The Rise of Environmental Crime: A Growing Threat to Natural Resources, Peaces, Development and Security. UNEP. Nairobi, Kenya.

New York Times. 2008. Italy: Worries on Dioxin in Mozzarella. The New York Times: By The Associated Press. Available from www.nytimes.com/2008/03/22/world/europe/22briefs-dioxin.html (accessed April 2021).

Nožina M, Vaněček M. 2016. Národní protidrogová centrála 1991-2016. Národní protidrogová centrála. Praha.

NPC. c2021. Národní protidrogová centrála SKPV PČR: Vítejte na našich stránkách. Policie České republiky. Praha. Available from www.policie.cz/clanek/vitejte-na-strankach-narodni-protidrogove-centraly-sluzby-kriminalni-policie-a-vysetrovani-policie-ceske-republiky.aspx (accessed April 2021).

O'Neill K. 2017. Will China's crackdown on 'foreign garbage' force wealthy countries to recycle more of their own waste?. The Conversation. Available from theconversation.com/will-chinas-crackdown-on-foreign-garbage-force-wealthy-countries-to-recycle-more-of-their-own-waste-81440 (accessed March 2021).

Oxford Reference. c2021. Overview: boomerang effect. Oxford University Press. Available from www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095518984 (accessed March 2021).

Parker L. 2018. China's ban on trash imports shifts waste crisis to Southeast Asia. National Geographic. Available from www.nationalgeographic.com/environment/article/china-ban-plastic-trash-imports-shifts-waste-crisis-southeast-asia-malaysia (accessed March 2021).

Parlament České republiky. 1992. Zákon č. 17/1992 Sb.: Zákon o životním prostředí ze dne 16.01.1992. In Sbírnka zákonů České republiky, 1992, částka 4/1992. Česká republika.

Parlament České republiky. 2008. Zákon č. 167/2008 Sb.: Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů ze dne 19.05.2008. In Sbírnka zákonů České republiky, 2008, částka 53/2008. Česká republika.

Parlament České republiky. 2009. Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník ze dne 09.02.2009. Sbírnka zákonů České republiky. Částka 11/2009. Česká republika.

Parlament České republiky. 2020. Zákon č. 541/2020 Sb.: Zákon o odpadech ze dne 23.10.2020. In Sbírnka zákonů České republiky, 2020, částka 222/2020. Česká republika.

Pavličková J. 2016. Z nelegální skládky v Bulovce odvezli poslední tuny odpadu. Denik.cz. Available from www.denik.cz/liberecky-kraj/z-nelegalni-skladky-v-bulovce-odvezli-dnes-posledni-tuny-odpadu-20160627.html (accessed April 2021).

Petr M. 2018a. Ekologická bomba u Berouna má zmizet. Město chce likvidaci největší černé skládky v Česku odložit. MAFRA: Lidovky. Available from www.lidovky.cz/byznys/firmy-a-trhy/ekologiccka-bomba-u-berouna-ma-zmizet-mesto-chce-likvidaci-nejvetsi-cerne-skladky-v-cesku-odlozit.A180803_162850_firmy-trhy_pkk (accessed April 2021).

Petr M. 2018b. Likvidace černé skládky ohrožuje rozpočet Berouna. MAFRA: Česká pozice. Available from https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/likvidace-cerne-skladky-ohrozuje-rozpocet-berouna.A180809_125127_pozice-tema_lube (accessed April 2021).

Petrlík J, Válek P. c2014. dioxiny (PCDD/PCDF); polychlorované bifenyly (PCB). Arnika. Praha. Available from www.arnika.org (accessed April 2021).

Plastic Soup Foundation. 2014. Plastic Breakdown. Plastic Soup Foundation. Available from www.plasticsoupfoundation.org/en/plastic-problem/plastic-environment/break-down (accessed March 2021).

Pluhař A. 2016. Tuny německého odpadu jsou pryč. Skládku v Bulovce vystřídají husy. *Idnes.cz*. Available from www.idnes.cz/liberec/zpravy/skladka-odpad-husy-bulovka.A160628_091459_liberec-zpravy_jape (accessed April 2021).

Policie. c2021. Policie České republiky. Praha. Available from www.policie.cz/policie-cr.aspx (accessed April 2021).

Prasath BB, Poon K. 2018. The Impacts of Microplastics to Environment. Hilaris Publishers: Journal of Environmental Hazards. Available from www.hilarispublisher.com/open-access/the-impacts-of-microplastics-to-environment.pdf (accessed March 2021).

Prikryl P. 2016. Toxická skládka vo Vrakuni (BA) ohrozuje zásoby pitnej vody na Žitnom ostrove. Inštitút pre paradigmatické reformy. Slovensko. Available from www.ippr.sk/r/156-skladka-vrakuna-bratislava (accessed April 2021).

Procházka M. 2018. Česko má kvůli Číně potíže s odpady. Právo: *novinky.cz*. Available from www.novinky.cz/domaci/clanek/cesko-ma-kvuli-cine-potize-s-odpady-40062165 (accessed April 2021).

Qu S, Guo Y, Ma Z, Chen WQ, Liu J, Liu G, Wang Y, Xu M. 2019. Implications of China's foreign waste ban on the global circular economy. *Resources, Conservation and Recycling*. **144**: 252-255.

Rada Evropské unie. 2017. Nařízení Rady (EU) 2017/997 ze dne 8. června 2017, kterým se mění příloha III směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/98/ES, pokud jde o nebezpečnou vlastnost HP 14 „ekotoxický“. In *EUR-Lex*. 2017. Brusel.

Rada Evropské unie. 2018. Hodnoticí zpráva o osmém kole vzájemných hodnocení „Praktické provádění a fungování evropských politik v oblasti předcházení a potírání trestné činnosti proti životnímu prostředí“ – zpráva o ČESKÉ REPUBLICE. Brusel. Belgie. Available from www.mvcr.cz/clanek/prevence-a-potirani-trestne-cinnosti-souvisejici-s-odpady.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D (accessed April 2021).

Rambouskova J. 2015. IMPEL + IMPEL brožura. Česká inspekce životního prostředí. Available from www.cizp.cz/IMPEL (accessed March 2021).

Rapoza K. 2020. China Doesn't Want The World's Trash Anymore. Including 'Recyclable' Goods. *Forbes*. Available from www.forbes.com/sites/kenrapoza/2020/11/29/china-doesnt-want-the-worlds-trash-anymore-including-recyclable-goods/?sh=7477dea17290 (accessed March 2021).

Redling A, Toto D. 2018. China announces import ban on an additional 32 scrap materials. Recycling today. Available from www.recyclingtoday.com/article/china-bans-solid-waste-imports (accessed March 2021).

Reuters. 2018. Poland vows to fight illegal waste dumps after toxic fires. Reuters: By Reuters Staff. Available from www.reuters.com/article/us-poland-waste-idUSKCN1IU1QZ (accessed April 2021).

Roche-Naude A. 2019. The Aftermath of China's Waste Ban. Columbia Climate School: State of the Planet. Available from www.news.climate.columbia.edu/2019/03/11/chinas-waste-ban-aftermath (accessed March 2021).

Rosalsky G. 2020. Secret Gyms And The Economics Of Prohibition. National Public Radio: Planet Money. Available from www.npr.org/sections/money/2020/08/11/900895704/secret-gyms-and-the-economics-of-prohibition?s=09&t=1616473483979&t=1619300134056 (accessed March 2021).

Rovira J, Domínguez-Morueco N, Nadal M, Schumacher M, Domingo JL. 2017. Temporal trend in the levels of polycyclic aromatic hydrocarbons emitted in a big tire landfill fire in Spain: Risk assessment for human health. *Journal of Environmental Science and Health, Part A.* **53**: 222-229.

ŘMPS. c2021. Ředitelství pro mezinárodní policejní spolupráci. Policie České republiky. Praha. Available from www.policie.cz/clanek/reditelstvi-pro-mezinarodni-policejni-spolupraci.aspx (accessed April 2021).

Sariatli F. 2017. Linear Economy Versus Circular Economy: A Comparative and Analyzer Study for Optimization of Economy for Sustainability. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development.* **6**: 31-34.

Senior K, Mazza A. 2004. Italian "Triangle of death" linked to waste crisis. *The Lancet Oncology.* **5**. DOI: 10.1016/S1470-2045(04)01561-X.

SFŽP. 2018. Národní program Životní prostředí (účinný od 27. 7. 2018). Ministerstvo životního prostředí: Státní fond životního prostředí České republiky. Praha. Available from www.sfzp.cz/files/documents/storage/2018/07/30/1532935866_Narodni_program_Zivotni_prostredi_180727.pdf (accessed April 2021).

SFŽP. c2021. Národní program Životního prostředí: Nabídka dotací. Ministerstvo životního prostředí: Státní fond životního prostředí. Praha. Available from www.narodniprogramzp.cz/nabidka-dotaci (accessed April 2021).

Shen A, Antonopoulos GA. 2016. *Illegal Entrepreneurship, Organized Crime and Social Control.* Springer. Switzerland.

Shu X, Zhu Y. 2009. The Quality of Life in China. *Social Indicators Research*. **92**: 191-225.

Schaab S. 2020. Jde to i bez plastů: třicetidenní program pro celou rodinu. Portál, Praha.

Slovenská terminologická databáza. 2016. Modus operandi. Slovenská terminologická databáza. Available from www.terminologickyportal.sk/wiki/Term%C3%ADn:modus_operandi (accessed March 2021).

SME. 2020. Stavebný úrad v týchto dňoch skúma žiadosť o stavebné povolenia. SME Bratislava. Slovensko. Available from www.bratislava.sme.sk/c/22331342/blizi-sa-sanacia-skladky-vo-vrakuni-odpad-zaizoluju-od-okoliteho-prostredia.html (accessed April 2021).

Smith LO, Klaas K. 2014. Networks and NGOs Relevant to Fighting Environmental Crime. *EFFACE: European Union Action to Fight Environmental Crime*. Available from www.efface.eu/ngos-and-networks-relevant-fighting-environmental-crime (accessed April 2021).

Soldatova A. 2020. Časopis Odpady: Počet požárů skládek se meziročně vyšplhal téměř o polovinu. *Odpady*. Available from www.odpady-online.cz/casopis-odpady-pocet-pozaru-skladek-se-mezirocne-vysplhal-temer-o-polovinu (accessed April 2021).

Šibřinová P. 2014. Přehled činnosti ČIŽP a přehled kompetencí v jednotlivých složkách životního prostředí. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/Pusobnosti (accessed April 2021).

Šibřinová P. 2016. Organizační struktura. Česká inspekce životního prostředí. Praha. Available from www.cizp.cz/Organizacni-struktura (accessed April 2021).

Šidlová R. 2016. Slovo úvodem červen 2016. Obec Bulovka. Česká republika. Available from www.bulovka.eu/obecni-novinky/59-slovo-uvodem-cerven-2016.html (accessed April 2021).

Šimková R. 2019. Skládka Lištice: letitá kauza stále nekončí. *Denik.cz: Berounský Deník*. Available from www.berounsky.denik.cz/zpravy_region/skladka-listice-letita-kauza-stale-nekonci-20190121.html (accessed April 2021).

Švančarková M. 2019. Envirokriminalita často nevyjde najavo. Zmarí ju zatajovanie či prírodné javy. *Financial Report*. Slovensko. Available www.finreport.sk/volny-cas/envirokriminalita-casto-nevyjde-najavo-zmari-ju-zatajovanie-ci-prirodne-javy (accessed April 2021).

Tiseo I. 2021. Number of illegal dumps reported in Europe as of 2021, by country. Statista.com. United States of America. Available from www.statista.com/statistics/990529/estimated-number-of-illegal-dumps-in-europe (accessed April 2021).

United Nations. 1989. Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal. Basel, Switzerland. Available from www.basel.int/TheConvention/Overview/TextoftheConvention/tabid/1275/Default.aspx (accessed April 2021).

United Nations. 2015. Paris Agreement under the United Nations Framework Convention on Climate Change. Le Bourget, France. Available from www.unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf (accessed April 2021).

Upadhyaya N. 2019. Recycling is going to waste!. Atlantic Council. United States of America. Available from www.atlanticcouncil.org/blogs/energysource/recycling-is-going-to-waste (accessed March 2021).

Urban O, et al. 2015. Štúdiá uskutečnitelnosti sanácie: Prieskum environmentálnej záťaže Vrakúnska cesta - skládka CHZJD - SK/EZ/B2/136. Dekonta Slovensko, spol. s.r.o. Slovensko. Available from https://www.vrakuna.sk/wp-content/uploads/2017/06/zaverecna_spravastudia_uskutocnitelnosti-sanacie.pdf (accessed April 2021).

Vachtl J. 2020. ZÍSKALI JSME DOTACI NA SANACI ČERNÉ SKLÁDKY NA POLSKÉM VRCHU: Město tak bude moci znovu využít vydatné vodné zdroje v této lokalitě. Město Votice. Available from www.mesto-votice.cz/ziskali-jsme-dotaci-na-sanaci-cerne-skladky-na-polskem-vrchu/d-50922 (accessed April 2021).

Válek P. c2014. halogenované organické sloučeniny (AOX). Arnika. Praha. Available from www.arnika.org (accessed April 2021).

van Beukering P, Yongjiang L, Yumin Z, Xin Z. 1997. Trends and Issues in the Plastics Cycle in China with Special Emphasis on Trade and Recycling. CREED Working Paper Series. Available from www.researchgate.net/publication/228282063_Trends_and_Issues_in_the_Plastics_Cycle_in_China_with_Special_Emphasis_on_Trade_and_Recycling (accessed March 2021).

Vaverková MD. 2019. Landfill Impacts on the Environment— Review. Geosciences. 9. DOI: 10.3390/geosciences9100431.

Vávra L. 2015a. Nikoli každá organizovaná skupina je zločinecká. Právní Prostor. Available from www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nikoli-kazda-organizovana-skupina-je-zlocinecka (accessed March 2021).

Vávra L. 2015b. Trestní odpovědnost tzv. "bílého koně": komentář k Usnesení Městského soudu v Praze, ze dne 6. května 2015, sp.zn. 5 To 159/2015. Pravniprostor.cz. Available from www.pravniprostor.cz/judikatura/trestni-pravo/trestni-odpovednost-bileho-kone (accessed April 2021).

Vethaak AD, Legler J. 2021. Microplastics and human health. *Science*. 371: 672-674.

VISOH. c2016-2021. Veřejné informace o produkci a nakládání s odpady. Ministerstvo životního prostředí: ISOH. Available from www.isoh.mzp.cz/visoh (accessed April 2021).

Vitali M, et al. 2021. Environmental status of an Italian site highly polluted by illegal dumping of industrial wastes: The situation 15 years after the judicial intervention. *Science of The Total Environment*. **762**. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2020.144100.

Vláda České republiky. 2019. VLÁDNÍ NÁVRH, kterým se předkládají Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací změny příloh A a B Stockholmské úmluvy o perzistentních organických polutantech, přijaté v Ženevě dne 10. května 2019. Praha. Available from <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=95215> (accessed April 2021).

Votruba V. 2020. V Česku se ročně ztrácí tisíce tun nebezpečného odpadu. Na pachatele je inspekce krátká. *Hospodářské Noviny: ihned.cz*. Available from www.archiv.ihned.cz/c1-66786160-v-cesku-se-rocne-ztraci-tisice-tun-nebezpecneho-odpadu-na-pachatele-je-inspekce-kratka (accessed April 2021).

Weber R, Watson A, Forter M, Oliaei F. 2011. Review Article: Persistent organic pollutants and landfills - a review of past experiences and future challenges. **29**: 107-121.

Weichenthal S, et al. 2015. The impact of a landfill fire on ambient air quality in the north: A case study in Iqaluit. *Environmental Research. Canada*. **142**: 46-50.

Wen Z, Xie Y, Chen M, Dinga CD. 2021. China's plastic import ban increases prospects of environmental impact mitigation of plastic waste trade flow worldwide. *Nature Communications*. **12**. DOI: 10.1038/s41467-020-20741-9.

World Customs Organization. c2009-2021. WCO in brief. WCO websites. Available from www.wcoomd.org/en/about-us/what-is-the-wco.aspx (accessed March 2021).

World Economic Forum. 2021. The benefits of a circular economy. Available from www.reports.weforum.org/toward-the-circular-economy-accelerating-the-scale-up-across-global-supply-chains/1-the-benefits-of-a-circular-economy/ (accessed March 2021).

Xiao Y, Song Y, Wu X. 2018. How Far Has China's Urbanization Gone? University of Phoenix. United States of America. Available from https://res.mdpi.com/sustainability/sustainability-10-02953/article_deploy/sustainability-10-02953.pdf?filename=&attachment=1 (accessed March 2021).

Xinhua. 2020. China to ban all imports of solid waste from 2021. China.org.cn. Available from www.china.org.cn/business/2020-11/27/content_76956187.htm (accessed March 2021).

Yang J, Yang Y, Wu WM, Zhao J, Jiang L. 2014. Evidence of Polyethylene Biodegradation by Bacterial Strains from the Guts of Plastic-Eating Waxworms. 48: 13776-13784. DOI: 10.1021/es504038a.

Yoshida A. 2011. China: the World's Largest Recyclable Waste Importer. National Institute for Environmental Studies. Available from www.citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.627.2458&rep=rep1&type=pdf (accessed March 2021).